

Tutkija kasvaa ja kehittyy

Keijo Räsänen (toim.)

Tutkija kasvaa ja kehittyy

Keijo Räsänen (toim.)

Aalto-yliopiston julkaisusarja
KAUPPA + TALOUS 4/2013

© Keijo Räsänen ja kirjoittajat

ISBN 978-952-60-5285-4 (printed)

ISBN 978-952-60-5284-7 (pdf)

ISSN-L 1799-4799

ISSN 1799-4799 (printed)

ISSN 1799-4802 (pdf)

Unigrafia Oy
Helsinki 2013

Tutkija kasvaa ja kehittyy

Esipuhe	1
I Se kirjoittaa sittenkin	
Tunnustuksia kirjoittamisen vaikeudesta ja itsensä muuttamisen raadollisuudesta <i>Minna Nylander</i>	9
Saako tutkija kuunnella sisintään, puhua omalla äänellään? <i>Riikka Talsi</i>	25
II Dooris ja pelikortit	
Kiltin tytön seikkailut akatemian ihmemaassa <i>Hanna Timonen</i>	39
Feministitutkija Dooriksen moraalihorisontin kasvu ja kehitys <i>Tanja Ketola</i>	58
III Hyvällä asialla?	
Akateeminen työ tarvitsee vartiointia ollakseen erinomaista <i>Jukka Rintamäki</i>	79
Työhyvinvointitutkijan tulevaisuuden unelmia <i>Raija Muinonen</i>	95
Suorittamisesta kohti moraalisesti motivoitua työtä <i>Anu Penttilä</i>	108

Esipuhe

Keijo Räsänen

Tässä kirjassa tutkijat kertovat kokemuksistaan, toiveistaan ja huolistaan. Monin paikoin arkinen pinnistely ja oman ammatillisen minän rakentelu näyttäytyy moraalisenä kysymyksenä. Esseekokoelma syntyi kevätkaudella 2013 osana Aalto-yliopiston kauppakorkeakoulun tohtorikoulutuksen kurssia Ammattitaidon kehittäminen yliopistotyössä. Viidettä kertaa toteutetun tapahtuman tarkoituksena on toimia sekä tutkija-opettajien keskustelufoorumina että tukea osallistujien ammatillisia identiteettiprojekteja (Räsänen 2009, Räsänen & Korpiaho 2011; ks. myös Räsänen & Trux 2012). Edellisten kurssien tuottamat esseeet löytyvät kirjoista *Tutkija kirjoittaa* (Räsänen 2009), *Joko tunnet tämän tutkijan* (Räsänen 2010), *Tutkijat kertovat* (Räsänen 2011) ja *Tutkijat keskustelevat* (2012).

Kurssilla tutkaillaan ja reflektoidaan kunkin omaa työntekoa, tunnistuen erilaisia tapoja ratkaista akateemisen työn peruskysymyksiä: miten teen, mitä teen, miksi teen ja keneksi olen tulossa. Huomion kohteena ovat kaikki yliopistotyön aktiviteetit, mutta ymmärrettävästi useimmille tohtoriopiskelijoille ajankohtaisinta on tutkimustyön opettelu. Kurssilla myös tehdään yhdessä akateemista työtä, mikä näkyy näissä esseekokoelmissa. Harjoittelemme ja yritämme ymmärtää aka-

teemista kirjoittamista, tuotamme toisiamme tukien esseet ja käymme tekemällä läpi julkaisuprosessin perusasiat. Joillakin osallistujista on enemmän ja toisilla vähemmän kokemusta tällaisesta työstä, mutta vertaistuen antaminen ja saaminen näyttää kaikista tuntevan mielekkäältä.

Aikaisemmilla kursseilla pääosa osallistujista on tullut Aalto-yliopiston kauppakorkeakoulun aineesta Organisaatiot ja johtaminen, mutta mukana on ollut tohtoriopiskelijoita ja väitelleitä myös muista tämän koulun aineista sekä muista Aallon kouluista. Tällä kerralla enemmistö osallistujista tuli entisen Teknillisen korkeakoulun puolelta. Tämä kyllä näkyi yllättävän vähän kurssin keskusteluissa. Nuorten tutkijoiden huolet ja toiveet näyttävät olevan jaettuja yli koulurajojen. Uutta väriä keskusteluihin ja tämän kirjan esseisiin toi toki hieman se, että eräät osallistujista työskentelevät päätoimisesti jonkin yrityksen palveluksessa eivätkä yliopistossa.

Yksiköiden välillä näyttää ainakin ennen olleen eroja siinä, missä määrin tohtoriopiskelijoille on tarjolla vertaistukea ja kokenutta keskusteluseuraa. Tilanne näyttää olevan kyllä tasaantumassa. Ne yksiköt, joissa osallistujat työskentelevät, näyttävät olevan kaikki samanlaisissa vaikeuksissa. Samalla, kun tohtoriopiskelijoihin kohdistuvia suoritusvaatimuksia kiristetään, ohjaajia on yhä vähemmän tai heillä on entistä vähemmän aikaa ohjaustyöhön. Tohtoriopiskelijat kokevat nahoissaan sen ristiriidan, joka vallitsee kohtuuttomien vaatimusten ja oppimisen edellytysten välillä – puhumattakaan siitä, kokevatko ihmiset olevansa arvostettuja ja tervetulleita

tässä yliopistossa. Työnteon edellytyksiä koskeva pelko ja huoli eivät ole hyviä opettajia silloin, kun ihmisen tulisi olla avoin uusille vaikutteille ja ottaa kehittymisen vaatimia riskejä – kokeilla jotain, mitä ei vielä osaa ja jonka oppiminen vie oman aikansa.

Tohtoriopinnoissa kuten koko tutkijan elämänkaaressa on kyse ennen kaikkea ihmisen kasvusta ja kehityksestä. Miksi tämän pyrkimys ja mahdollisuus halutaan korvata suorittamisella ja suoritteiden tuottamisella myös yliopistoissa?

Mitä virkaa on yliopistolla, jossa opiskelevat ja työskentelevät ihmiset osaavat vain tuottaa toisten määrittämiä suoritteita – opinnäytteitä, muotiartikkeleita, opiskelijoiden viihdytystapahutumia? Ei kai vain nykyään paljon käytetty vertailu huippu-urheiluun ole osaltaan harhauttanut vaikuttajia ymmärtämään akateemisen työn kummallisella tavalla. Jos huippu-urheilusta on tullut viihdeliiketoimintaa, niin pitääkö akateemisesta tutkimuksesta ja opiskelusta tehdä myös sellaista? Moni tutkija, mukaan lukien tämän kirjan kirjoittajat näyttävät kyllä ymmärtävän työnsä päämäärät aivan toisin. Silti toivon, että lukija kokee viihtyvänsä tämän kirjan esseiden parissa. Vakava ei aina ole ikävää – kuten uskon esseiden lukijan tässäkin yhteydessä huomaavan.

Kurssin vetäjänä toivoin kunkin osallistujan kirjoittavan itselleen tärkeästä aiheesta. Olen ryhmitellyt esseet kolmen teeman alle.

Kaksi esseetä käsittelee kirjoittamista, joka voi olla toisaalta vaikeaa ja toisaalta antoisaa. *Minna Nylander* kertoo ilmaisurikkaassa päiväkirjassaan kirjoittamisen vaikeista hetkistä. Hänelle tämä on ajankohtaista nyt, kun hän kirjoittaa itselleen uudenlaista akateemista tekstiä. *Riikka Talsi* kertoo rakastavansa kirjoittamista, ja ihmistä. Narratiivisessa väitöskirjatutkimuksessa hän saa työskennellä molempien parissa. Esseessään hän pohtii monelta kannalta tarinallisuuden tarjoamia mahdollisuuksia.

Myös seuraava esseekaksikko kertoo kirjoittamisen taidosta, vaikka esseiden aiheena ei ole kirjoittaminen. Kirjoittajat kokeilevat itselleen uusia tekstimuotoja, satua ja elämäkerrtaa. Yhdistävä aihe on naisten kokemukset yliopistomaailmasta. *Hanna Timosen* sadussa kiltti tyttö kasvaa isoksi. Häntä alentaneet ja kurittaneet pelimiehet osoittautuvat pelkiksi pelikorteiksi. *Tanja Ketola* on saanut luvan kertoa ystävänsä Dooriksen tähänastisen elämäkerran. Paljon on tämä värikäs feministitutkija ehtinyt kokea ja oppia jo ennen tohtoriopintojen aloittamista.

Kolme viimeistä esseetä kysyy: millä asialla toisaalta tutkijat ja toisaalta yliopistot oikein ovat? *Jukka Rintamäki* tulkitsee uudelleen Ilkka Niiniluodon puhetta Helsingin yliopiston arvoista. Essee korostaa sitä, että yliopistojohdon julkilausumat arvot eivät välttämättä ole niitä hyviä asioita ja hyveitä, joita akateemisen työn eri muodoissa arvostetaan. Työhyvinvointia tutkiva *Raija Muinonen* ilmaisee unelmiaan paremmasta työelämästä yleensä ja yliopistoelämästä erityisesti. Hänen

mukaansa nykypolven tutkijat – ja yliopistojohtajat - ovat vastuussa tulevien tutkijapolvien moraalista. *Anu Penttilä* työskentelee projektitutkijana ja kokee työnsä toisten määrittämien tehtävien suorittamisena. Nyt hän haluaa opetella tekemään moraalisesti motivoitua tutkimustyötä. Eikös tämä ole sangen oikeutettu toive tohtoriopiskelijalta?

Esseiden aihevalinnoissa näyttää korostuneen aikaisempia kieroksia enemmän akateemisen työn moraalit, vaikka yhteistyörupeaman aikana käsitteimme myös työn taktiikkaa, politiikkaa ja subjekteja. Tämä ei liene yllättävää nyt, kun poliittikalinjaukset ovat alkaneet purra ja heikentää tutkijoiden mahdollisuuksia hallita omaa työtään ja kehityspolkujaan. Nuoret tutkijat kokevat, että se työn moraalit jota he haluavat opetella, on uhattuna.

Nuoret tutkijat haluavat tunnistaa ja kertoa, miksi he ylipäättään haluavat opetella ja tehdä akateemista työtä. Yksi motiiveista on halu kehittyä ihmisenä ja ammattilaisena. Vaikka humanistiset näkemykset ihmisen kasvusta on jo monelta, myös eräiden intellektuellien taholta tuomittu historialliseksi jäänteeksi ellei jopa vaaralliseksi, tuntuvat ne silti vaan elävän ja potkivan vastaan.

Haluan tässä yhteydessä kiittää kaikkia niitä aineyksikköme piirissä vaikuttaneita kollegoita, jotka ovat menneiden vuosien varrella vahvistaneet ja rikastaneet käsitystäni akateemisen työn moraalista. Vaikka moni heistä ei ole enää Aaltoyliopistossa töissä, en tule unohtamaan heidän työpanostaan ja

-otettaan. Nämä ihmiset tekivät paitsi rehellistä ja kriittistä tutkimusta myös paljon töitä nostaakseen koulutuksen tasoa perustutkinnoissa. Akateemisen työn kurssi on vain yksi ilmentymä siitä työkuultuurista, jonka yhdessä loimme ja joka jatkossa hakee sijaansa ja muotoaan itse kunkin uusilla työpaikoilla. Ilman teitä akateemisen työn kurssi ja tämä esseekokoelmien sarja olisivat jääneet syntymättä.

Viitteet:

Räsänen, K. (2009) Understanding academic work as practical activity - and preparing (business-school) academics for praxis? *International Journal for Academic Development* 14:3, 185-195.

Räsänen K., toim. (2009) *Tutkija kirjoittaa - esseitä kirjoittamisesta ja kirjoittajista akateemisessa työssä*. Helsinki: HSE Julkaisuja B-104. E-kirjana: <http://hsepubl.lib.hse.fi/pdf/hseother/b104.pdf>

Räsänen, K., toim. (2010) *Joko tunnet tämän tutkijan? Esseitä akateemisesta työstä*. Helsinki: Aalto-yliopiston kauppakorkeakoulu, Sarja B:116. E-kirjana: <http://hsepubl.lib.hse.fi/pdf/hseother/b116.pdf>

Räsänen, K., toim. (2011) *Tutkijat kertovat – kymmenen esseitä akateemisesta työstä*. Helsinki: Aalto University Publication Series Economy + Business 9/2011. E-kirjana: http://hsepubl.lib.hse.fi/pdf/hseother/Aalto_Report_KT_2011_009.pdf

Räsänen, K., toim. (2012) *Tutkijat keskusteleivat – esseitä ja kirjeitä akateemisesta työstä*. Helsinki: Aalto University Publication Series Economy + Business 3/2012. E-kirjana: http://epub.lib.aalto.fi/pdf/hseother/Aalto_Report_KT_2012_003.pdf

Räsänen, K. & Korpiaho, K. (2011) Supporting doctoral students in their professional identity projects. *Studies in Continuing Education* 33:1, 19-31.

Räsänen, K. & Trux, M.-L. (2012) *Työkirja – ammattilaisen paluu*. Helsinki: Kansanvalistusseura.

I Se kirjoittaa sittenkin

Tunnustuksia kirjoittamisen vaikeudesta ja itsensä muuttamisen raadollisuudesta

Minna Nylander

Rakas päiväkirja, olen päättänyt alkaa kirjoittaa päiväkirjaa väitöskirjaprosessistani. Kun väitöskirja on valmis, julkaisen päiväkirjani nokkelana ja viiltävänä ajankuvana suomalaisen perheen äidin työelämässä sinnittelystä ja siitä kuinka hatarat mielikuvat ja intuitiiviset ajatusten läikähdykset lopulta muotoutuivat pieneksi, mutta merkitykselliseksi palaksi tiedettä. Tavoite on kirkas ja päiväkirjan paikka on tuoda esiin niitä pieniä ajattelun helmiä, joita aina kunkin, tehokkaan ja tuotteliaan kirjoituspäivän aikana saan aikaiseksi. Täten lupaan, että:

- Tartun toimeen päivittäin Määrätietoisesti ja Ponnekkaasti. Luen EAT THAT FROG-kirjan uudelleen ja sisäistän sen opit osaksi jokapäiväistä työmoraaliani. Ponnekkuuteni näkyy siinä, että jatkossa tartun määrätietoisesti päivän ikävimpiin asioihin ensin ja hoidan ne pois alta. Luen myös ensi tilassa FEEL THE FEAR AND DO IT ANYWAY-kirjan ja voimaannun sen sanomasta joka on pelastanut jo miljoonat ihmiset oman pelkonsa syövereistä (kertoo takakansiteksti).
- Luen joka päivä Tärkeää ja Olennaista, väitöskirjatyöhön liittyvää kirjallisuutta (esim. Eat That Frog ja Feel The Fear-kirjat eivät ole kuulu tähän kategoriaan, vaikka niiden

ansioista olenkin vahvempi ja määrätietoisempi ja ymmärrän omat voimavarani paremmin).

- Luen sinnikkäästi ja sisukkaasti silloinkin kun aivot tuntuvat hukkuvan räkään tai lapsi on kipeänä kotona. (Mikään ei tule minun ja kirjallisuuden väliin. Miksi muumivideot olisi keksitty, jos ei pyhittämään äidille lukurauha?).
- Kirjoitan joka päivä vähintään 500 sanaa.
- Lisäyksenä edelliseen kohtaan: kirjoitan joka päivä 500 sanaa Tärkeää ja Olennaista tekstiä (esim. päiväkirjatekstiä, blogikirjoitusta, chattailua tai Facebook-kommentteja ei lasketa missään olosuhteissa osaksi Tärkeitä ja Olennaisia tekstejä. Ei edes silloin kun tilitän väitöskirjan etenemisen takkuisuudesta jollekin).
- Pidän Exceliä Tärkeistä ja Olennaisista teksteistä ja päivittäisistä sanamääristä (enkä kirjoita joukkoa tekosyitä jokaisen nollasarakkeen alle ja yritä sillä tavalla saada kuitattua edes osaa päivän kirjoitustavoitteesta).
- Olen tästä eteenpäin penaaalin terävin kynä ja nainen jolla on aina kaikki inkkarit kanootissa, maton hapsut suorassa ja muumit laaksossa.

Tehokkaan ja Tuotteliaan elämän ensimmäinen päivä: maanantai.

Aamu. Tämä ei nyt mene niin kuin Strömsössä. Olo on kamala, pyöräyttää, oksettaa, kuumekin varmaan nousemassa. Hetki sitten hoipertelin dramaattisesti aamiaispöytään ja huokailin näyttävästi. Mies otti velvollisuudentuntoisesti ”no voiiiiiii, onko sulla noin kurja olo” -ilmeen (mihin kuuluu pään

kallistus, pieni suun mutristus ja säälivä ilme), ja itse otin ilmeen "ei tässä mitään, ihan hirvee olo, mutta ei ole aikomustakaan lannistua taudin edessä" -ilmeen joka oli, ollaanpa nyt rehellisiä, tulkittavissa myös "tää päivä menee ihan päin helvettiä" -ilmeeksi. Minulle jäi hieman epäselväksi, kumman merkityksen mies surkeutta huokuvasta olemuksestani mahtoi päätellä. Kampesin itseni aamupalapöydästä ylös, huokaisin vielä vähän dramaattisemmin kuin pöytään istuessani ja mutisin heikolla äänellä "en pysty syömään..." Sipaisin myös veltosti otsaani ja annoin käden valahtaa alas, aika diivaa, mutta hei, kyllä tehokeinot ovat sallittuja kun on näin karkea olo. Uuuh. Laahustin sohvalle josta sikiöasennosta käsin hamuilin, edelleen vaikuttavasti huokaillen, tietokoneen esiin laukustansa. Ponnettomasti, mutta määrätietoisuutta vielä tavoitellen (voin kertoa, että on muuten vaikeaa olla ponneton, mutta dramaattisen määrätietoinen samaan aikaan) avasin tietokoneen ja kansion väitöskirja. Tuijotin kansion alakansioita hetken aikaa aivan hoomoilasena. Ja mitähän minun muka tänään piti kirjoittaa? Vielä illalla tämän päivän kirjoitustyöt olivat ihanan selvät ja piukuin tarmokkuutta päästä kiinni tämän viikon tehtäviin. Miehen ja lapsen aamutohinat eteisessä tuntuivat myös tulevan jostain kohinan takaa kahvin korventaessa vatsalaukkua ja lisätessä oksetuksen tunnetta. Suljin silmät hetkeksi ja keinunta tuntui hellittävän vähän. Ei hyvänen aika. Täydellinen maanantai kirjoittaa? Right.

Iltapäivä. Olen ollut koko päivän yksin, niin yksin kotona. Olen vain maannut sängyssä ja nukkunut. Aina välillä olen

kostuttanut huuliani vesilasiin ja yrittänyt vähän juoda. Olen ollut pohjattoman onneton ja hehkunut surkeutta sitä mukaan kuin kuumemittarissa kymmenykset ovat nousseet. Johtopäätös: Sairastaminen ei sovi melodramaattiselle ihmiselle.

Ilta. En ole lukenut päivän aikana sanaakaan (no jaa, katsoin minä Diilin ja siinä oli varmaan jotain tekstejä kuvaruudulla aina välillä. Eli on tässä nyt jotain tullut luettua. Pyörittelin myös silmämuniani Sedulle, joka vaikuttaa aika rasittavalta jätkältä. Silmämunien pyörittely oli dramaattinen virhe ja laukaisi jäytävän päänsäryn), en ole kirjoittanut sanaakaan Tärkeiksi ja Olennaisiksi luokiteltavia tekstejä. Taidanpa mennä takaisin nukkumaan.

Päivän saavutukset:

Sanamäärä: 0

Lukeminen: 0 sivua

Nenän niisto: 100 liinaa

Vatsakrampit: miljoona

Ajattelun helmet: anteeksi, mitkä?

Tehokkaan ja Tuotteliaan elämän toinen päivä: tiistai.

Rakas päiväkirja, Olen nerokas, kaunis ja säkenöivä myös kuumeessa, joten nyt vain läppäri syliin ja tekstiä suoltamaan. Ei ole esteitä, ei ole tekosyitä! Eilisen katastrofipäivän varjoista nousen kuin feeniks-lintu ja kirjoitan tänään eilisenkin edestä. Siinä päivän pläni.

Aamu. Juuri kun olin pääsemässä kirjoittamisessa vauhtiin, puhelin pärähti tuntematonta numeroa. Puhelinmyyjä. Pikkuhousujen puhelinmyyjä. Kuuntelin häkeltyneenä nuorta pojan kloppia joka myi minulle tavattoman sinnikkäästi pikkuhousuja. "Minkälaisia pikkuhousuja sinä MINNA yleensä mieluiten käytät? Laitetaanko MINNA sinulle stringejä? Taimallisia? MINNA, mitä pikkuhousuja laitetaan?" Rakas päiväkirja, kyllä vaan on vaikea keskittyä Vakavasti otettavan Tieteen tekemiseen kun pitäisi samaan aikaan analysoida viimeisimpiä kalsarimielitymyksiä. Hyrr. Meni ihan kirjoitus-himot samoin tein. Muista himoista nyt puhumattakaan.

Puhelun jälkeen jäin tarmokkaasti pohtimaan juuri päättynyttä absurdia dialogia ja sen herättämiä erittäin ärtyneitä tunteitani. En oikein päässyt puusta pitkälle analyysissäni, mutta sainpa pistettyä pyykit pyörimään, mitattua kuumeen (37,5 edelleen), keitettyä teetä, syötyä hitusen (pitäisi muutenkin yrittää syödä vain hitusia, muuten vetoan aikanaan saatuihin raskauskiloihin vielä siinäkin vaiheessa kun lapsi on teini-iässä) ja unohdettua teen jäähtymään ikkunalaudalle ja uudelleen lämmitettyä teen mikroaaltouunissa.

Koska kirjoittaminen on nyt näin brutaalisti taas minusta johtumattomista syistä katkaistu (stringit vai tait? stringit vai tait?), voisin, Tehokkuuden nimissä, hoitaa kuitenkin tässä välissä rivakat vastaamiset sähköposteihin (on sitten poissa jaloista) ja sen jälkeen vielä ihan pikaisesti synkata kalenterini miehen kalenterin kanssa. Chattailin aikani miehen kanssa uusista kalenterimerkinnöistä, rahan vaihdosta lomamatkaa

varten, maitohappobakteerien hyödyistä ja siitä kumpi on tänään kipeämpi ja olin jo paria tuntia myöhemmin saanut ”rivakat ja pikaiset” hommat pois jaloista. Hurraa! Nyt olen vapaa kirjoittamaan!

Iltapäivä. Työkaveri soitti äsken. Pohdimme perusteellisesti perheidemme sairastelukierteitä ja niiden töitä torppaavia ikäviä kääntöpuolia. Pohdimme myös kuinka Tärkeää ja Olennaista olisi pitää suunnittelukokous tulevasta kokouksesta. Työkaveri on vähän epäröivänä palaverin suunnittelupalaverista, mutta nähdäkseni se todellakin puolustaa paikkaansa. Viime aikoina kun on ollut niin paljon puhetta siitä, että palaverit ovat ihmisille ajanhukkaa siksi, että niitä ei suunnitella huolellisesti. Puhelun jälkeen jäin vielä pohtimaan ja syväluotaamaan asiaa ja keitin vähän lisää teetä. Päätin kirjoittaa kokouksen suunnittelupalaveria varten pienen *memon* (noin 500 sanaa olisi varmaankin sopivahko sanamäärä ja nähdäkseni täysin kelvollista tekstiä merkittäväksi kirjoitus-exceliin...)

Päivän saavutukset:

Sanamäärä: 500! Kirjoitin memon (okei, viimeiset 100 sanaa ovat käytännössä täysin järjetöntä suunpieksentää koska sanamäärä EI SITTEEN MILLÄÄN meinannut tulla täyteen tuosta memosta...)

Lukeminen: 0 sivua (mutta minulla oli kyllä sohvilla MONTA kirjaa, joten voidaan ajatella, että vaikka en ihan tarkalleen ottaen niitä LUKENUT,

niin ainakin ne olivat koko ajan mielessä ja aktiivisen tarkkailun alla)

Nenän niisto: vähemmän kuin eilen!

Vatsakrampit: poissa! Hurraa!

Ajattelun helmet: Nuori myyjämies kauppaamassa puhelinmyyntinä pikkuhousuja keski-ikäisille naisille ei ole seksikästä eikä toimivaa. Toinen ajattelun helmi liittyy kirjallisuuteen, ehkäpä voisin perustaa vielä yhden sarakkeen Excelliini ja laskea siihen, kuinka monta kirjaa minulla on ollut päivän aikana työstössä? Siis jos en VARSINAISESTI ehdi lukea, niin "työstö" voisi kuitenkin luoda positiivista "tekemisen meininki" -signaalia ihan itsellenikin siellä Excelissä, vai mitä?

Tehokkaan ja Tuotteliaan elämän kolmas päivä: keskiviikko.

Aamu. Rakas päiväkirja, päätin lisätä kierroksia koneeseen ja laatia pikkutarkan suunnitelman kirjoitustyön etenemisestä seuraaville kuukausille. Koska häilyn sekä teoriataustan että aineiston analysointitavan valinnan kanssa, on tämänkaltaisen uraa uurtava työskentely ehdoton pohjavaatimus Tehokkaalle ja Tuotteliaalle kirjoittamiselle. Käytän siis tämän päivän suunnitelman laatimiseen. Olen innoissani ja valmis selättämään nämä epämääräisyydet reippaalla ja tuotteliaalla "tuulta päin" -asenteella! UGH, voimanainen on vauhdissa! Rakas päiväkirja, nyt ryhdyn toimeen!

Iltapäivä. Jahas. Kyllä on helppo saada ihminen lannistettua. Erehdyin esittelemään eräälle Tärkeälle Ihmiselle työpaikalla hienoa suunnitelmaani. Jaa, noh, häntä ei olisi vähempää voinut asiani kiinnostaa. Ottaa päähän koko maailma ja kaikki tyypit jotka vahingossa tai tiedostaen lyttäävät toisia. Kaipasin vain pientä kannustusta ja reipasta "NOIN SITÄ PITÄÄ; GO GIRL! GO GIRL!" -asennetta vastapuolelta. Mutta paskat. Ei sitten. Jos kannustaminen on noin vaikeaa, niin antaa sitten olla. Harmi vain, että vedin itse asiasta herneet niin syvälle nenään, että en saa enää mitään järkevää aikaiseksi. Mites se modernisoitu sanonta menikään: se mikä ei tapa, taatusti raivostuttaa? Nyt esille self-help gurun kirja, muutama hengitys syvään ja pohtimaan, miten minä voin kääntää tämän negatiivisen tunteen positiiviseksi. SAY YES TO YOUR UNIVERSE. Justiinsa juu. Sanonko mihin se guru voi tuon YESYESYES-asenteensa tunkea...

Ilta. Tilitin miehelle tuntojani, epäili minun olevan maanis-depressiivinen. Oh well, onhan näitä kuohuja, en ihmettele siipan epäilyjä...

Päivän saavutukset:

Sanamäärä: Hyvällä mallilla, hieno suunnitelmani (jonka hienoudesta meni vähän maku sattuneista syistä) on varmistanut menestyksensä päivän sanamäärien suhteen! Tämä oli Tärkeää ja Olen-naista, Hurraa! Excelliini tulee siis muutakin kuin selityksiä puuttuvista sanamääristä!

Lukeminen: No ei tässä nyt tänään lukemaan ehtinyt, mutta olen suopeana itselleni, koska kriittinen suunnitelma on nyt tehty. GO GIRL!

Ajattelun helmet: Self-help gurun mantra on todella ärsyttävä silloin kun oikein ottaa päähän. Pitäisi varmaan siitäkkin vetää sitten johtopäätöksiä johonkin suuntaan.

Tehokkaan ja Tuotteliaan elämän neljäs päivä: torstai

Nyt luistaa! Self-help gurun mantrassa on sittenkin jotain perää. Aloitin päivän hengittämällä syvään ja keskittymällä positiivisiin ajatuksiin (jestas, onneksi kukaan ei nähnyt, taivas kuinka SE olisi ollut *noloa...*). Johtopäätös: Pitäisi varmaan useammin yrittää olla positiivisempi. Kari Hotakaisen kirjassa Jumalan sana yksi päähenkilöstä tokaisee hyvin: "*No niin, taas hävisi ajatus. Ajatuksen kun saa jyvälle, pitäisi ampua heti.*" Niinpä rakas päiväkirja, niinpä. Tänään olen ampunut sarjatulella.

Ajattelun helmet: SAY YES TO YOUR UNIVERSE
(sarjatulella)!!

Tehokkaan ja Tuotteliaan elämän viides päivä: perjantai

Aamu: Rakas päiväkirja, olen liekeissä! Alkuviikon sekoilut ja kuumeet ja päättömän kanan harhailut olivat sitten kuitenkin tärkeitä. Kas vain, alitajunta olikin paiskinut samalla hommia kun minä kuvainnollisesti säntäilin pitkin seiniä turhautuneena siitä, että en saa mitään fiksua, Olennaista tai Tärkeää

aikaiseksi. Eilinen henkinen läpimurto tuotti kaksi sivua tekstiä ja muistin jopa merkata tekstiin punaisella kohdan josta meinaan tänään jatkaa! Hurraa! Tänään jatkan samalla riehakkaalla ja energisellä linjalla. Ehkäpä voisin oikein avata tätä hyvää kirjoitusboogieta tänne päiväkirjaankin. Täytyy muistaa, että olen kuitenkin velvoittanut itseni jakamaan tässä päiväkirjassa PIENIÄ AJATTELUN HELMIÄ jotka lopulta johtavat pieneksi, mutta merkitykselliseksi palaksi tiedettä. Awww, rakas päiväkirja, kyllä tämä tästä lähtee suttaantumaan!

Sanamäärä: kreisin paljon!

Lukeminen: kreisin tehokkaasti!

Ajattelun helmet: kreisi meininki! Kyllä se kreisimeininki sieltä tulee, kun aivot ovat kirjoittamiselle kypsänä! GO GIRL!

Jälkipuhe: Miksi bimboilla kirjoittamisen vaikeudesta?

"No matter how confident we may appear to others, inside we are all sobbing, scared and uncertain for much of the time. Or perhaps it's just me. Oh God, perhaps it really is just me. (...) If it just me, then you are reading the story of some weird freak. (...) And if I am not alone, then neither are you, and hand in hand we can marvel together at the strangeness of the human condition." (Stephen Fry 2011, 280 kirjassaan *The Fry Chronicles*)

Kirjoittaminen on vaikeaa. Kirjoittamisen vaikeudesta kirjoittaminen on tuskaista. Ideoiden ja hatarien mielle yhtymien muokkaaminen järkeväksi ajatukseksi ja luettavaan muotoon on

raastavaa. Ja siitäpä teemasta sitten päätin lähteä kirjoittamaan esseetä. Jotta tässä kirjoituksessa olisi jotain muutakin sanomaa kuin ahdistuneen jatko-opiskelijan uuvuttava tilitys, päätin valjastaa avukseni legendaarisen Bridget Jonesin ja hänen sinkkupäiväkirjansa. Esseeni päiväkirjaisuus noukkii siis tyyllilajinsa suoraan sieltä, missä naisen elämä on karnevalisoitu riemastuttavan nololla ja todenmukaisella tarinoinnilla. Tätä esseetä kirjoittaessani koin tärkeäksi liioitella ja vetää överiksi kokemukseni kirjoittamisesta ja sen haastavuudesta. Bridget Jones-tyyli tuntui antavan minulle karnevalisointiin ja etäännyttämiseen sopivat sanat.

Bridget Jones hulvattomine tempauksineen olivat vuosikymmen sitten hitti, joka huipentui kahteen elokuvaan joiden päärooleissa nähtiin Renée Zellweger, Hugh Grant ja Colin Firth. Nauran edelleenkin katketakseni katsellessani elokuvia (ja lukiessani tätä esseetä varten itse kirjaa uudelleen). Bridget Jonesissa yhdistyy hienolla tavalla itsenäinen älykäs nainen, joka yrittää aina välillä ottaa itsensä vakavasti ja käyttäytyä kuin ”aikuinen” (mitä sekin sitten tarkoittaa). Jostain syystä elämä kuitenkin aina heittää Bridgetin noloihin tilanteisiin ja vietävän tutunkuuloisiin ja siksi niin riemastuttaviin väärinkäsitystilanteisiin. Tsemppi on Bridgetillä kovaa, mutta siitä huolimatta parsat ovat välillä sinisiä (kiitos sinisen langan jolla parsat oli niputettu keitetessä) tai tyylikkääksi aiottu tervetuliaispuhe päätty mikrofonin koputteluksi, liian kovaa ja liian paljon puhumiseksi ja lopulta hykerryttävän kammottavan noloksi farssiksi (ja seuraava puhuja tietenkin napsauttaa mikrofonin tyylikkäästi ja vähäeleisesti auki...). Bridget on

hyvin humaani ja hyvin älykäs ja hyvin toimelias, mutta välillä myös hieman... noh, sanotaanko vaikka *kömpelö*. Bridget on täydellinen nainen vikoineen päivineen ja kirjailija Helen Fieldingin luoma hervoton päiväkirjatyöli tuntuu juuri sopivalta tavalta kajota näinkin kipeään aiheeseen kuin kirjoittamisen vaikeus.

Miksi sitten kirjoittamisen vaikeudesta on niin vaikeaa puhua suoraan ja ilman yritystä huumoriin tai läskiksi heittoon? Niin. Ehkä kyse on siitä, että jonkun oman syvälle juurtuneen mielikuvani takia tutkijan ei sovi olla bimbo tai hukassa tai tuherrella viikkotolkulla jotain näennäistä joka muka vie väitöskirjaa eteenpäin. Tutkija tekee tiedettä, isosti ja otsa syvissä rypyissä. Ei siihen kuvaan kuulu, että makaa sohvalla verkkareissa ja kirjoittaa tekstinpätkeä jota jo rustaillessaan häpeää ja sielu huutaa, että ei herranen aika sentään miten hyödytöntä soopaa!

Ei kirjoittajan todellisuus kuitenkaan ihan niin kaoottista ole kuin mitä edellä kirjoitettuihin päiväkirjamerkintöihin olen maalailnut, mutta karnevalisoinnista huolimatta: totta toinen puoli. Päiväkirjaan on tiivistetty kaikkia sellaisia kirjoittamisen siirtämistä mahdollistavia tekosyitä ja syitä, joita olen tässä menneen kevään aikana itse kohdannut ja itse itselleni kehitellyt.

Merkittävää on myös se, että tosielämässä hyviä kirjoituspäiviä on paljon. Mutta hämmentävästi yhtä merkittävää on se, että ne eivät jää samalla tavalla itselle muistiin tai kaivelemaan mieltä

kuin päiväkirjaan tiivistetyt kaaospäivät. Sitkeimmin mielessä pysyvät epäonnistuneet päivät, tai puolinaiset, epämääräiset päivät, joissa aamun suunnaton innostus ja kirkas ajatus ovat iltapäivään mennessä muuttuneet lasittuneeksi katseeksi ja muutamaksi huonosti muotoilluksi lauseeksi. Epäonnistumisen tunne yhtenä päivänä peittoaa monesti useiden hyvien päivien onnistumisen tunteen, surullista kyllä.

Mistä sitten johtuu, että koen ”huonot päivät” näin voimakkaasti? Ja miksi haluan nostaa ne näin voimakkaasti esille? Miksi suomin itseäni siitä, että en ole nähdäkseni riittävän tehokas? Siitähän nämä kaaospäivät kertovat; tavoitteiden ja todellisuuden murskaavasta ristiriidasta, kun asiat eivät menekään niin suoraviivaisesti ja näppärästi kuin mitä on suunnitellut.

Tiedän ainakin osittain syyn päin seiniä sinkoiluuni: siirtymä työidentiteetistä toiseen on ollut yllättävän kivulias. Olen monta vuotta tehnyt töitä projektitutkijana jossa kirjoitustyöt, ajattelutyöt ja kehittämistyöt ovat olleet huomattavan paljon suoraviivaisempaa ja ”tulos-orientoituneempaa” toimintaa kuin nykyinen hääriilyni, kiertelyni ja kaarteluni väitöskirjan ympärillä. Projektitutkijana töiden tavoitteet ja se kuinka tavoitteisiin ihan konkreettisesti päästään ovat olleet selkeämmin nähtävillä ja työn teko on rytmittynyt selkeisiin ja ennalta tiedostettaviin kokonaisuuksiin.

Vuosi sitten aloittamani väitöskirjaprosessi ja täysivaltainen heittäytyminen jatko-opiskelijaksi ovat olleet totaalisen uudel-

leen organisoitumisen paikka. Olen samassa työpaikassa, samojen kollegoiden ympäröimä, mutta työni on kokenut ravisuttavan muutoksen! Uudenlaista työn rytmitystä on ollut hirvittävän vaikea ymmärtää ja opetella ja se on heijastunut minulla myös välillä kiusallisenkin sitkeisiin kirjoitusblokkeihin. Koin olevani projektitutkijan työssä hyvä, olin oppinut toimimaan siinä nokkelasti, idearikkaasti ja ottamaan vastuuta. Ongelma muodostui siitä, että en voinutkaan vain siirtää toiminta-malliani projektitutkijan työstä jatko-opiskelijan työhön. Suorastaan halvaannuin omasta osaamattomuudestani ja pakonomaisesti uusia rutiineja etsiessäni lankesin asettamaan itselleni varsin huvittavan kuuloisia raameja ja "tulostavoitteita" Excel-tiedostoihin päivineen.

Minulla meni melkein vuosi sen tajumiseen, että en ole tyhmä tai laiska, en vain vielä osaa tätä työtä jota nyt teen. Turhautumiseni on kanavoitunut aika epätoivoisiin pyristelyihin ja olen yrittänyt muokata tätä työtä siihen työnteon malliin, jossa olen ollut mielestäni niin hyvä aikaisemmin.

Kuluva kevät on kuitenkin ollut myös positiivisen muutoksen aikaa. Olen päättänyt olla hieman armollisempi itselleni. Akateemisen työn kurssilla olemme monet kerrat keskustelleet avoimesti ja tunteella erilaisista tutkijan työhön liittyvistä asioista ja nuo keskustelut ovat avanneet monta solmua. Olen päättänyt, että ensimmäiseksi luovun päivittäisestä sanamäärävelvoitteesta. Päiväkirjaosassa lisäsin toki vielä oikein kierrok- sia koneeseen kuvaillessani sitä mihin kirjoitustavoitteet ja tarkat sanamäärätavoitteet minut ajoivat, mutta tottahan se oli

karnevalisoinnista huolimatta. Ajatus siitä, että on aidosti ok tuumailla ja pyöritellä jotain asiaa päiväkausia ilman näkyviä tuloksia on ollut vaikea hyväksyä. Olen kokenut pettäväni itseni, jos en saa suoritettua työtehtäviä (eli kirjoittamista) asiallista ja riittävää määrää päivän aikana. Kun kirjoittaminen on tuntunut liian kaoottiselta, liian vaikealta, liian epämääräiseltä, ovat turhanpäiväiset tehtävät alkaneet näytellä naurettavan suurta roolia työpäivässä. Vai mitä tuumaatte siitä, että sitä ihan vakavissaan keskittyy analysoimaan dialogiaan kalsarimyyjän kanssa? Tai keskittää koko kapasiteettinsa siihen, että luo täysin turhanpäiväisen memon kokoukseen jota ei tulla todellakaan pitämään, koska se on silkkaa ajanhukkaa ja pois kaikkien kirjoitushetkistä?

Kirjoitus- ja sanamäärätaulukoinnit ovat hyödyllisiä työkaluja silloin kun väitöskirja on aidosti kirjoitusvaiheessa. Kevään aikana olen päässyt tunnustamaan ja tunnistamaan sen, että ei, vielä ei oma työni yksinkertaisesti ole ollut siinä vaiheessa, että voisin vain itseni kirjoitustöihin pakottamalla saada aikaan tekstiä.

Nyt olen päättänyt hyväksyä sen tosiasian, että olen uudelleen noviisi, olen epävarma siitä mihin väitöskirjani minut johdattaa, haahuilen aikani teoriataustan kanssa ja kipuilen aineiston analysoinnin työläyden kanssa, aivan niin kuin kaikki muutkin jatko-opiskelijat. Olen tavattoman epävarma omasta osaamisestani ja luonteenlaatuuni kuuluu tietty dramaattisuus ja itseni pelleksi tekeminen. Se on suojaviitta jonka taakse pakenen. Mutta pakko minun on myös uskoa, että jotain olen tehnyt

tämän kevään aikana myös oikein tässä uudessa työssäni. Minun on pakko uskoa siihen, että olen nainen jolla on kaikki muumit laaksossa, maton hapsut suorassa ja inkkarit kanootissa. Kyllä se teksti sieltä sitten seuraa perässä. Näin olen päättänyt.

Lähteet:

Fielding H. (1998) *Bridget Jones – elämäni sinkkuna*. Keuruu: Otavan kirjapaino.

Fry, S. (2011) *The Fry Chronicles*. London: Penguin.

Hotakainen, K. (2011) *Jumalan sana*. Helsinki: Siltala.

Jeffers, S. (2007) *Feel the Fear and Do it Anyway: The Phenomenal Classic That Has Changed the Lives of Millions*. New York: Random House.

Tracy, B. (2007) *Eat That Frog! 21 Great Ways to Stop Procrastinating and Get More Done in Less Time*. San Francisco, CA: Berrett-Koehler.

Saako tutkija kuunnella sisintään, puhua omalla äänellään?

Riikka Talsi

"Meidän tarinamme luovat meidät osaksi maailmaamme"
(Brockmeier & Harré 2001)

Kun professorini tarjosi minulle aihetta, jossa narratiivisin haastatteluin tutkisin vaikeassa elämäntilanteessa olevien ihmisten elämäntarinan rakentumista ja rakentamista, tartuin aiheeseen heti. Rakastan tarinoita, kieltä ja kirjoittamista, kielen kauneutta. Ja ihmistä. Tulkitsevaa ja tarkoitusta etsivää ihmistä. Sitä, miten ihminen rakentaa kertomustaan. Ja miten kertomus rakentaa häntä. Hajanaisia merkityksiä. Sirpaleita, joita voi kerätä, käännellä käsissään, ihmetellä, järjestellä, sommitella. Yhteyksien löytymistä. Kuvien rakentumista. Eheyttä, kokonaisuuksia, mielekkyyttä.

Olen koulutukseltani diplomi-insinööri, mutta sydämeltäni humanisti. Valitsin opiskelupaikan järki- ja arvostusperustein. En kuunnellut itseäni, tuskin tunsinkaan. Sivuutin tarjolla olleen työpsykologian suorittaen pakolliset kurssit ja luin kovaa tekniikkaa saavuttaakseni arvoa työmarkkinoilla. Olen kyllä saanut tehdä mielekkäitä töitä, mutta vuosi vuodelta olen kaivannut lähemmäs ihmistä. Siksi hakeuduin jatko-opiskeli-

jaksi – päästäkseni ammatillisesti lähemmäs ihmistä – ja lähemmäs itseäni.

Yhtäkkiä edessäni oli kaksi minulle tärkeintä aihetta: ihminen ja tarina. Liian hyvää ollakseen totta. Voisinko todella työskennellä ihmisten ja heidän tarinoidensa parissa? Voisiko kieli ja kirjoittaminen olla väitöskirjani keskiössä? Voisinko jopa kirjoittaa väitöskirjan, joka on tarina? Tarinan tarinoista. Erilaisen tarinan.

Olen ihminen. Törmäsin kysymyksiin, epäilyihin, pelkoihin sisälläni. Saako tutkija puhua omalla äänellään? Voiko tieteellinen teksti olla myös esteettinen, kaunokirjallinen? Saako tutkija nauttia kirjoittamisesta, luoda nautintoa? Voiko älyllisyys ja esteettisyys toteutua rinnakkain?

Mitä tarinat ovat ja mitä niillä tehdään?

Tarina on ihmiselle keskeinen tapa tiedostaa, ymmärtää, jäsentää ja rakentaa maailmaa, itseään ja niiden välistä suhdetta. Yksittäisiä kokemuksia tulkitaan ja rakennetaan mielekkääksi tarinoiden avulla. Tarinalla voidaan myös vaikuttaa sosiaalisessa ympäristössä. Oman sanomansa voi tehdä ymmärrettäväksi viittaamalla jaettuun tarinaan. Jokainen kulttuuri sisältää vahvoja, vaikuttavia tarinoita, esimerkiksi ihanteellisia mallitarinoita, joihin usein viitataan puheessa. Tarinan kertominen voi olla myös voimaannuttava kokemus, antaa kertojalle oman äänen. Joskus kertoja ja päähenkilö voivat olla eri henkilöitä, eli kertojalla ei olekaan valtaa omaan

tarinaansa. Kun tarinoita analysoidaan niiden sosiaalisessa kontekstissa, voidaan selvittää, mitä tarinoilla tehdään, miten ne toimivat.

Jotta voidaan puhua narratiivista, täytyy tarinan täyttää tietyt perusvaatimukset. Ensin kuvataan tila, sitten siinä tapahtuva muutos ja lopuksi uusi tila. Tapahtumat jäsentyvät sarjaksi muodostaen kokonaisuuden, ja yksittäiset tapahtumat saavat merkityksensä niiden suhteesta kokonaisuuteen. Labow ja Waletsky (Elliot 2005) ovat tunnistaneet narratiiveista seuraavat osat: abstrakti, orientaatio, komplikaatio, resoluutio, arviointi ja kooda. Abstrakti antaa lyhyen kuvauksen kokonaisuudesta, orientaatio vie lukijan tarinan tapahtumatilanteeseen, paikkaan ja ympäristöön. Komplikaatio kuvaa jonkin käänteen, usein ongelman tai haasteen. Resoluutio antaa ratkaisun siihen. Arviointi punnitsee tapahtuneen merkityksen ja kooda palauttaa nykyhetkeen. Narratiivin analyysin tuloksena syntyy tyypillisesti uusi narratiivi.

Narratiivisen tutkimuksen kenttä voidaan jakaa kahteen osaan: narratiiviseen konstruktivismiin ja narratiiviseen konstruktio-nismiin. Narratiivisessa *konstruktivismissa* tarkastellaan, miten ihminen rakentaa itseään, identiteettiään ja elämäänsä tarinoiden avulla. Narratiivit ja ihmisten elämäntarinat rakentuvat psykososiaalisesti ja intersubjektiivisesti, ja ihmiselle muodostuu sisäinen narratiivinen identiteetti, joka kehittyy hitaasti ajan kuluessa ja antaa elämään kokonaisuuden ja merkityksen tunteen. Narratiivinen *konstruktionismi* taas näkee tarinat välineinä, joilla tuomme esiin maailmaa, elämää ja

itseämme, ja tarkastelee, miten narratiiveja käytetään sosiaalisissa suhteissa. Narratiivinen konstruktionistinen tutkimus pyrkii ymmärtämään, paljastamaan, jopa konstruoimaan ihmiselämän monikerroksellisen, keskeneräisen ja monimutkaisen luonteen. (Sparkes & Smith 2008)

Haastateltavan tarina

"Entä minä, jolla on iso kasa sirpaleita ja katkelmia, onko minulla oma maailma?" (Carpelan 2005)

Tutkimukseni on sisällöltään narratiivista konstruktivismia. Sen tavoitteena on syöpäpotilaan psyykkisiä voimavaroja sitovan trauman hahmottaminen ja käsittely narraation, positiivisen psykologian ja systeemiälyteorian keinoin. Tutkimus pyrkii tunnistamaan yksilön kokemusten pohjalta syntyneitä tulkin-toja ja merkityksiä, jotka ohjaavat tiedostetusti tai alitajuisesti yksilön havaintoja, vuorovaikutusta, asennetta, ajattelua ja toimintaa. Sisäistä narratiivia rakentamalla ja eheää, merkityksellistä elämää etsimällä tutkimus pyrkii parantamaan syöpäpotilaiden elämänlaatua, lisäämään hyvinvointia ja tukemaan trauman jälkeistä henkilökohtaista kasvua.

Haastatteluissa syntyvien tarinoiden tasolla olennaista on, että tarinat ovat haastateltavien omia. Parhaimmillaan haastattelu auttaa henkilöä löytämään hajanaisille tapahtumille yhteyksiä, merkityksiä osana kokonaisuutta ja kokonaisuudelle juonen. Elämän eteen tuomalle, ehkä kaiken mullistaneelle komplikatiolle resoluution. Merkityksellisen elämäntarinan. Maailman,

joka on hänen, tarinan, jonka hän omistaa, kertoo omalla äänellään. Tässä vaiheessa minun ääneni vaikenee, sisimpäni kuunteleminen on toisen ihmisen kuuntelemista, hänen äänensä kuuluviin saattamista.

Väitöskirjan tarina

"Mitä sinä kirjoitat? Sen mitä näen, minä sanon. Kuvia. Jos kuvista tulee epäselviä, hylkään ne.

Niin kuin Marina, Gerd sanoo. Marinalla on tapana sanoa, että valokuvassa on oltava enemmän kuin siinä näkyy. Eikö sama päde myös musiikkiin?

Ilman muuta, minä sanon. Pitäisi kai päteä melkein kaikkeen, mitä kokee ja tuntee. Peilikuva ei riitä. Kyse on jostakin uudesta, jonka on onnistunut synnyttämään, omanlaisestaan todellisuudesta, jonka on luonut." (Carpelan 2005)

Kun tutkimuksen on tarkoitus tukea haastateltavia eheän, merkityksellisen, juonellisen kokonaisuuden rakentamisessa ja synnyttää kunkin *tarina*, voisiko väitöskirja kokonaisuutena toistaa tutkimuskohteensa muodon, rakenteen ja syntyprosessin? Lähteä hajanaisista tulkinnoista, löytää yksityiskohtien merkitykset osana kokonaisuutta ja rakentaa juonen – olla siis itsekkin tarina? Voiko väitöskirja olla tyyllillisesti sisäkkäinen ja siten arkkitehtonisesti esteettinen? Voiko väitöskirja olla kaunokirjallinen? Saako tutkija nauttia kirjoittamisesta, luoda nautintoa?

Kun tarkastelen tarkemmin tarinan osia esimerkiksi Labowin ja Waletsyn (Elliot 2005) mukaan, huomaan, että tieteellisen artikkelin tai väitöskirjan muoto on itse asiassa hyvinkin identtinen tarinan muodon kanssa. Se alkaa abstraktilla, joka tiivistää kokonaisuuden. Jatkuu kuvauksella tutkimuksen nykytilanteesta eli orientaatiolla. Esittelee tutkimuskysymyksen eli ongelman tai haasteen. Hakee vastauksen eli resoluution. Pohtii tehdyn tutkimuksen merkitystä ja palauttaa nykyhetkeen antaen suuntaviivoja jatkotutkimukselle.

En siis näe mitään ongelmaa siinä, etteikö tutkimukseni voisi olla *tarinannuotoinen*. Tarinoiden analyysin tuloksena voi tutkimuksen tälläkin tasolla syntyä tarina. Mutta tarinan tulee olla enemmän kuin peilikuva. Aivan kuten haastateltavien tarinoiden tulee olla enemmän kuin yksittäisten tapahtumien lista, tulee väitöskirjan olla enemmän kuin siinä olevat tarinat. Väitöskirjan tarinan tulee sen sisällä oleville tarinoille analogisesti löytää yksittäisten osien merkitys suhteessa toisiin, kokonaisuus ja juoni. Tarinan merkitys.

Kuten syöpäpotilaiden tarinan rakentumisessa, väitöskirjassa tärkeää on sekä prosessi että lopputulos. Käytän väitöskirjani päättelymenetelmänä abduktiota, joka etenee aineistosta löytyvästä säännöstä havainnon kautta selitykseen eli teorian muodostukseen (Mantere & Ketokivi 2013). Mielenkiintoista on, että abduktio on myös ihmisen primäärinen päättelytapa niin tavallisissa arjen asioissa kuin tieteessä (Hanson 1958). Se on myös tapa, jolla ihminen analysoi psyykkisiä asioita: hän

rakentaa hypoteesin psyykessä olevan yllättävän asian selittämiseksi ja verifioi hypoteesin oikeellisuutta.

Abduktio on kognitiivista päättelyä, joka ei ole purettavissa loogisiin algoritmeihin, vaan se perustuu holistiseen, kokonaisvaltaiseen päättelyyn. Tavoitteena on saavuttaa iteratiivisesti mahdollisimman eheä ja harmoninen kuva tutkittavasta asiasta. Koherenttiin tietoon pyritään, kun lopputulosta ei voida johtaa pohjaoletuksista loogis-deduktiivisesti päätellen. Näin on omassa tutkimuksessanikin: yksilöiden sisäisiä narratiiveja ei voi rakentaa olemassa olevan ulkopuolisen tiedon varaan, vaan tieto sisältyy yksilöiden sisäisessä tai sosiaalisessa prosessissa rakentamiin merkityksiin. Se voidaan saavuttaa, ymmärtää ja verifioida oikeaksi vain suhteessa muuhun tietoon samassa tiedon verkossa – yksilön maailmassa.

Iteratiivisena menetelmänä käytän hermeneutiikkaa, joka pyrkii ymmärtämään kokonaisuutta yksityiskohtien kautta – ja yksityiskohtia kokonaisuuden kautta. Vertaan aineiston yksityiskohtia syntyviin yleisempiin teoreettisiin päätelmiin, jotka vähitellen kirkastuvat iteratiivisessa prosessissa. Liitän nykyymmärrykseni tietyn aineiston osan merkityksestä muun aineiston senhetkiseen merkitykseen ja annan mahdollisen selkeytyksen tai muun muutoksen tutkittavan osan tulkinnassa väreillä läpi koko aineiston ja muuttaa viitekehyksiä, jotka tukivat aiempaa tulkintaani aineistosta. Uusi ymmärrys, joka syntyy uuden tulkinnan pohjalta, muuttaa siis koko kehän, ja jokainen iteraatio lisää merkityksen johdonmukaisuutta ja harmoniaa (Taylor 1979). Niin yksilöiden tarinoiden tasolla

kuin teoreettisen päättelyn tasolla minua inspiroi Thomas Kuhnin ajatus: ... etsi ensin tekstin käsittämättömät kohdat ja kysy itseltäsi, miten järkevä ihminen on voinut kirjoittaa ne. Kun löydät vastauksen... ja kyseiset kappaleet ovat ymmärrettäviä, voit huomata, että keskeisemmät kappaleet, jotka aiemmin ajattelit ymmärtäneesi, ovat muuttaneet merkitystään (Bernsteinin mukaan, Bernstein 1983, suomennos kirjoittajan). Hermeneuttisen ajattelun kanssa käsi kädessä kulkee valitsemani päättelytavan logiikka: abductionin logiikka on aineiston yllättävien asioiden kääntäminen itsestään selviksi (Hanson 1958, 86).

Potilaan tarinan rakentumisen ja tutkimuksen teorian rakentumisen välillä on siis selvä yhdennäköisyys. Molemmissa alkuymmärrystä ja olemassa olevia tiedon sirpaleita erottaa ihmettelyn kuilu, jota työstetään kapeammaksi iteratiivisella, abduktiivisella ajattelulla. Työstäminen lähtee ylätasolta ja etenee spiraalimaisesti yhä syvemmälle ja syvemmälle, kunnes kuva on kirkas ja kokonaisuus eheä. Näin tapahtuu ensin potilaan tarinan tasolla: hajanaisista kokemuksista, tulkinnoista ja merkityksistä muodostuu nyky-ymmärryksen kanssa peila-ten vähitellen mielekäs, ymmärrettävä kokonaisuus. Sen jälkeen sama toistuu tutkimuksen teorian muodostuksen tasolla, jolle potilaiden kertomukset ovat alkuvaiheessaan hajanaisia tarinoita, mutta joiden lainalaisuus löytyy vähitellen niiden, tutkijan sen hetkisen käsityksen ja teoreettisten viitekehysten välisessä vuoropuhelussa.

Tutkimuksen eri tasojen prosessin yhtäläisyys antaa mielestäni oikeutuksen väitöskirjan sisäkkäiselle rakenteelle ja tyyliille ja sen myötä *arkkitehtoniselle esteettisyydelle*. Parhaimmillaan väitöskirja voi tyyliinsä ja rakenteensa kautta antaa lukijalle mahdollisuuden kokea se, mitä väitöskirjassa tehtiin – tässä tapauksessa, miten tarina syntyy ja toimii – ja toimia siten löydösten vahvistajana.

Entä voiko väitöskirjan teksti olla *kieleltään esteettistä*? Saako se tuottaa nautintoa lukijalleen ja kirjoittajalleen? Ihminen ajattelee usein dualistisesti: järki vs. tunne, kurinalaisuus ja kunnollisuus vs. vapaus ja nautinto. Äly ja kauneus eivät perinteisesti ole mahtuneet samaan kuvaan. Voisiko ajatella, että dualistisessa ajattelussaan ihminen on juuri sillä hajanaisten merkitysten tasolla, josta tutkimuksessanikin lähdetään? Dualistiset ääripäät saavat todellisen merkityksensä vasta osana kokonaisuutta, ymmärrettynä toinen toistensa kautta. Ja parhaimmillaan kauneus voi olla viesti harmoniasta, työn sisäisestä eheydestä – siis älyllisyydestä.

Väitöskirjan ei tule kuitenkaan ensisijaisesti tavoitella kauneutta, vaan totuutta. Esteettisyys ei voi olla isäntä, vaan renki. Sen tulee olla tahaton lopputulos. Kauneuden ja nautinnon alueella se, mitä pyrimme tavoittelemaan, usein pakenee käsistämme. Kauneuden tulee syntyä tahattomasti kuin hyvän-tuulisena hyräilynä: vapaasti, itsestään, luonnostaan. Muuten se ei ole totta, eikä siksi aitoa.

Minua rohkaisee Platonin ajatus: ”Jos siis emme tavoita hyvää yhtenä hahmona, yrittäkäämme tavoittaa se kauneuden, oikeiden mittasuhteiden ja totuuden kolmikossa. Kokonaisuuden voimme sitten ennen muuta katsoa ratkaisevan, millainen sekoitus on laadultaan, ja koska se on hyvä, on sekoituskin hyvä.” (Platon 2013). Ajattelen, että Platonin tarkoittamaa kolmikkoa ei voi jakaa sen kolmeen osaan ja tarkastella niitä erikseen, vaan kaikki kolme osaa ovat yhtä aikaa läsnä ja tukevat ja rakentavat toinen toistaan.

Tutkijan tarina

”Miksi sanat tuntuvat niin kitkeriltä minun suussani? Miksi huone kuuntelee aivan kuin minä yrittäisin vakuuttaa asiaa itselleni?

Mikään ei ole yksinkertaista.

Sanon Gerdille: minun sanani kuulostavat ontoilta. Niin kuin kumartuisi kuilun ylle ja tietäisi, että sen yli pääsee hyppäämällä.

Mutta kuka pääsee?

Gerd katsoo minua tarkkaavainen ilme silmissään: Musiikki tuntuu olevan sinulle vaikea asia. Vai johtuuko tuo sinun epätoivosi siitä mitä yrität kirjoittaa?

Siitä juuri, minä sanon. Se saa minut epätoivon valtaan. Aivan kuin olisi olemassa kieli, joka on vain minun, enkä saa otetta siitä.”

(Carpelan 2005)

Kenen ääni kaikuu tekstissäni, kenen käsialalla kirjoitan? Voiko tekstini tunnistaa? Kirjailija hakee ääntään, käsialaansa pitkään. Onko tutkijan edes relevanttia pohtia tällaista kysymystä? Saako tutkija käyttää koko arsenaaliaan tehdessään tutkimusta

vai pitääkö hänen sulkea jotain pois, kulkea kaidalla tiellä, tieteen sordiino päällä, jarrutellen? Annetaanko nuotit valmiiksi, odotetaanko kurinalaista soittoa? Vai saako soittajan tunnistaa? Lisääkö oma ääni arvoa vai vähentääkö se sitä? Kannatteleeko se esitystä vai diskvalifioiko se sen? Saako lukija kirjoittajan tulkinnan kautta enemmän vai vähemmän? Entä tiede?

Väitös. Oman paikan haltuunotto. Otan kannan, jota puolustan, joka on omani. Rakennan tieteen tarinaa, jossa joku tutkii asiaa yhdeltä kantilta, toinen toiselta, tieteen sirpaleet milloin haastavat toisiaan, milloin tukevat toisiaan. Jännitteitä syntyy ja purkautuu, kokonaiskuva hahmottuu, luo pohjan tieteen ja tutkijoiden uudelle etenemiselle. Käytän puheenvuoron tieteellisessä keskustelussa. Minulla on ääni.

Voinko edes puhua muulla kuin omalla äänelläni? Huomaan, että kirjoitustyylini on osa minua, arvostuksiani. Se antaa puvun ajatuksilleni, tavoitteilleni, pyrkimyksilleni – heijastaa niitä. Jollain lailla koen olevani ristiriidassa kirjoittavan minäni kanssa, jos en käytä itselleni ominaista, arvostamaani kirjoitustapaa. Ajatteluni ja pyrkimykseni identifioituu siis tapaani kirjoittaa. Jatko-opintojen henkilökohtainen tavoitteeni on uuden oppiminen, kehittyminen, substanssin ja väylän saaminen siihen, mitä sisimmissäni arvostan, haluan saada aikaan. Se on jotain kaunista, humaania, ihmistä rakentavaa, ei kovaa, laskelmoivaa, välineellistä.

Saako, voiko? Miksi kysyn ikään kuin ulkopuolelta, auktoriteeteilta? *Ja huone kuuntelee...* Haluanko? Uskallanko? Onko kyse sittenkin enemmän siitä, uskallanko tulla lähemmäs itseäni, siksi joka olen? Toiminko edelleen, kuten minun odotetaan toimivan, kuten on sovinnasta toimia? Siten, että pyrin varmistamaan hyväksynnän ja toimin olettamieni ulkoisten odotusten mukaisesti. Vai lähdenkö rehellisesti itseni sisältä? Minun todellisuudestani. Niinhän haastateltavienkin kanssa tulee tehdä. Muuten tarinat eivät ole heidän, eivät auta heitä, eivätkä tutkimustakaan. Samoin on tässä.

Parhaimmillaan kykenen tekstini kautta osoittamaan lukijalle erilaisen lähestymistavan toimivuuden ja lisäarvon. Antamaan lukijalle uudenlaisen, mieleenpainuvan kokemuksen ja näyttämään, että tieteellinen teksti voidaan ja se joissain tapauksissa kannattaa tehdä toisin. Ehkäpä toisenlainen toteutustapa voi olla jopa väitöskirjan yksi kontribuutio. Siihen voin päästä vain olemalla rohkeasti kirjoittajana läsnä – eksplisiittisesti ja implisiittisesti, tekstin sanoman ja tyylin kautta. Perustellen ajatuksiani sanoin ja käyttäen myös kirjallista tyyliä viestinviejänä. Kuuntelemalla sisintäni, puhuen omalla äänelläni.

Minun tarinani luo minut osaksi maailmaani.

Lähteet

Bernstein, R. J. (1983) *Beyond Objectivism and Relativism: Science, Hermeneutics, and Praxis*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.

Brockmeier, J. & Harré, R. (2001) Narrative: Problems and promises of an alternative paradigm. Teoksessa: J. Brockmeier & D. Carbaugh (toim.) *Narrative and Identity: Studies in Autobiography, Self and Culture*. Amsterdam: John Benjamins, 263-283.

Carpelan, B. (2005) *Kesän varjot*. Keuruu: Otava.

Elliot, J. (2005) *Using Narrative in Social Research*. Lontoo: Sage.

Hanson, N. R. (1958) *Patterns of discovery: An inquiry into the conceptual foundations of science*. Cambridge: Cambridge University Press.

Mantere S. & Ketokivi M. (2013) Reasoning in organization science. *Academy of Management Review* 38:1, 70-89.

Platon (2013)

http://fi.wikipedia.org/wiki/Estetiikan_historia#Historiaa.
21.4.2013.

Sparkes, A. C. & Smith, B. (2008) Narrative Constructionist Inquiry. Teoksessa: J. A. Holstein & J. F. Gubrium (toim.) *Handbook of Constructionist Research*. New York: Guilford, 295-314.

Taylor, C. (1979) Interpretation and the Sciences of Man. Teoksessa: R. Rabinov & W. Sullivan (toim.) *Interpretive Social Science*. Berkeley ja Los Angeles: University of California Press, 25-71.

II Dooris ja pelikortit

Kiltin tytön seikkailut akatemian ihmemaassa

Hanna Timonen

Tie kulki ensin suoraan eteenpäin kuin tunneli, mutta yhtäkkiä se kääntyi alaspäin niin äkkiä, että kiltti tyttö ei ehtinyt ajatellakaan pysähtymistä ennen kuin huomasi joutuneensa aivan kuin syvään kaivoon ja putoavansa putoamistaan. Alas, alas, alas! Eikö tästä putoamisesta koskaan tulisi loppua?

”Varmaankin olen jo kohta perillä yliopistolla. Annapa olla: noin kolme ja puoli kirjahyllyllistä, luulisin”, kiltti tyttö laskeskeli pudotessaan – hän oli näet oppinut yhtä ja toista jo perusopintojen aikana, vaikka tämä ei ollutkaan mikään sopiva tilaisuus kerskua tiedoillaan, koska läsnä ei ollut ainoatakaan kuulijaa – ”niin, eiköhän se ollut ihan riittävä määrä väitöskirjan tutkimussuunnitelmalle.”

Yhtäkkiä kiltti tyttö huolestui. Entä jos hän putoaisi liian pitkälle, ja joutuisikin töihin yksityiselle sektorille? ”Professori hyvä, sallikaa minun kysyä, onko tämä jo mahdollisesti reaalityieteiden laitos?” kiltti tyttö harjoitteli. ”Ei, ei, sen professorin

mielestä minä olen kauhean tietämätön tyttö!
Parempi olla kysymättä, ehkä näen sen jossain
kirjoitettuna”, kun yhtäkkiä tumps! tumps! kiltti
tyttö tipahti kahisevaan artikkelikasaan, ja putoa-
minen oli ohitse.

Alkusanat

Tässä esseessä kerron erään kiltin tytön kokemista ihmeellisistä seikkailuista akateemisessa maailmassa. Pudotessaan kaninkolosta alas ihmemaahan kiltti tyttö ei todellakaan tiennyt, mikä häntä siellä odotti. Kummastusta aiheuttivat niin kuninkaas ja kuningattaret, monenlaiset omituiset eläimet, edestakaisin juoksentelevat korttisotilaat, kuin kummalliset teeseurueetkin, joissa vaihdettiin alituisen paikkaa. Kaikki tuntui niin kummalliselta, että kiltti tyttö epäili vaihtuneensa joksikin toiseksi. Ehkä minä vaihduinkin.

Tämän esseen inspiraationa ja jopa suoranaishana pohjatekstinä toimiva Lewis Carrollin *Liisan seikkailut ihmemaassa* (1865) on nonsense-kirjallisuuden tunnetuimpia klassikoita (Lecerle 1994). Ihmemaa ei siis ole mikään ”Olipa kerran” -sadun ihmema, vaan siellä asiat ovat meidän maanpäälliseen maailmaamme verrattuna nurinkurisia, mielettömiä, jopa absurdeja. Ihmemaan parodiset aikuishahmot ovat kuitenkin kaikessa järjettömyydessäänkin pöyhkeän itsetyytyväisiä ja kiusaavat Liisaa siitä, ettei tämä kykene ymmärtämään heidän maailmaansa. Liisan yritykset ymmärtää tämän maailman sisäisiä normeja ja käyttäytymissääntöjä joutuvatkin usein

naurunalaiseksi, kun hän pohtii miten suhtautua siihen peliin, jota ihmemaassa pelataan.

”Nonsense”, te sanotte. ”Siis kirjallista hölynpölyä?” On totta, että ihmemaassa tehtävien hullujen matkojen luonteeseen kuuluu se, että siitä jäävät muistot ovat aina likimääräisiä, ajan varmuudeksi vääristämiä anekdootteja, koristeltuja kauhutarinoita. Ihmemaassa esiintyvät hahmot ovat uneksittuja versioita maanpäällisistä esikuvistaan, yksiulotteisia ja kerrotun tarinan tarkoitusperiä silmälläpitäen sopivasti väritettyjä. Jossain toisessa maassa nämä ihmemaan hatuntekijät voisivat esimerkiksi olla vahingossa sammakoita suustaan päästeleviä, mutta hyvää tarkoittavia herrasmiehiä (vrt. Meriläinen 2002). (Kuka tietää – ehkä myös nämä miehet pohtivat itsekseen, keneksi ovat välillä vaihtuneet.) Kuitenkin ihmemaa myös kyseenalaistaa meidän maanpäällisen maailmamme arvoja ja todellisuuskäsitystä, sillä siellä vallitseva sosiaalinen todellisuus on mieletön, eikä kuviteltua ja todellista enää erota toisistaan. Ihmemaa onkin yhtä kuin peilintakamaa (Carroll 2010b): se on ikään kuin omituinen, vääristävä peili, joka vääntää kasvomme outoon irvistykseseen mutta paljastaa samalla meille asioiden todellisen laidan kuin Dorian Graylle konsanaan (ks. Wilde 2009). Kuten Julian Barnes toteaa kirjassaan *Kuin jokin päättyisi* (2012): jos emme enää voi olla varmoja todellisista tapahtumista, voimme sentään olla uskollisia niille vaikutelmille, jotka todellisuus meihin on jättänyt. Akatemian ihmemaasta kerrotut tarinat ovat siis vähintäänkin uskollisia omille kokemuksilleni akateemisesta maailmasta ja niiden herättämille tunteille.

Toisin sanoen: ette siis voi olla täysin varmoja siitä, mikä kerrotusta on totta ja mikä tarua. Eikä sillä ole niin väliäkään: se on päällä/alla, elämää/unta, totta/tarua. Ehkä tämä itse tuottamani kiltin tytön kasvutarina, absurdi näytelmä kolmessa osassa, onkin vain osa omaa identiteettiprojektiani, ei sen enempää eikä vähempää. Tärkeämpää on kuitenkin minkälaisen vääristyneen kuvan tämä ihmemaa piirtää sinulle, rakas lukija, siitä akateemisesta maailmasta missä itse elät.

Kohtaus 1: Kiltti tyttö kasvaa

Aulaan oli kerääntynyt todella hullunkurinen seurue. Nuorempien jatko-opiskelijoiden höyhenet laahustivat maata, vanhempien tutkijoiden turkki oli liimautunut kiinni nahkaan. Kaikki olivat läpimärkiä, äreitä ja pahantuulisia, ja he sättivät kylmää vettä saavista heittänyttä Valkoista Kunin-gasta.

”Miten hän kehtaa!” hiiri piipitti. ”Kolme naista ja virka menee sille lakeijalle! Ja nyt kuningas istuu huoneessaan ja suunnittelee valtavankokokoiseen muistikirjaansa kuinka paljon kenellekin maksetaan palkkaa, hävytön sentään. Minulla on sentään virkaan vaadittava pedagoginen pätevyys, toisin kun...”

”Entäs minä”, keskeytti papukaija. ”Olen sentään lisensiaatti, ja hän uskalsi kutsua minua

kanaksi! Kanalauma, hän sanoi! Mikä loukkaus papukaijoja kohtaan!”

Kiltti tyttö oli pöyristynyt. ”Tästähän voisi tehdä kantelun työsuojeluvaltuutetulle!” hän huudahti. Seurue hiljeni. ”Ei niin sovi tehdä”, sanoi hiiri ankarasti kiltille tytölle. ”Mitä sinä oikein ajattelet?”

”Anteeksi”, kiltti tyttö vastasi nöyrästi. ”Minusta hän vain käyttäytyy sopimattomasti, jättää meidän naisten määräaikaiset työsopimukset uusimatta, kun ei ole uutta tutkimushanketta, mutta palkkaa samalla miehiä tekemään väitöskirjatutkimusta ja kirjoittamaan vanhojen tutkimushankkeiden artikkelit laitoksen rahoilla. Eihän tämä ole ensimmäinen kerta, kai tästä voisi edes keskustella?”

”Senkin pässi!” torui hiiri, nousi ylös ja lähti pois. ”Sinä suututat minut lörpötykselläsi.” Papukaija painoi päänsä siipensä alle ja mutisi jotain iästä, oikeassa olemisesta ja seuranpetturuudesta. ”Ei, ei, parhaiten kuivumme, kun pistämme pököä pesään, nyt kipin kapin takaisin tutkimushonmiin!”, huudahti dr-rontti ja pisti kilpajuoksuksi. Tämä puhe ei jättänyt ketään välinpitämättömäksi, ja kaikki lähtivät tiehensä, kuka minkin tekosyyn varjolla.

Kiltti tyttö tunsu itsensä sangen alakuloiseksi ja hylätyksi, kunnes käytävälle viipotti juoksujalkaa uutukaisen valkoinen virka-assistentti, joka halasi häntä lujasti. ”Olen niin pahoillani kiltti tyttö, en

minä tätä halunnut. Oi minun turkkiani, oi minun tassujani, voi jänön viiksiä! Hän pistää minut juoksemaan paikasta toiseen, laitoskokoukseen sihteeriksi ja lautakuntien lautakuntaan! Opetusohjelman uudistusta pitää valmistella! Ja tutkimushankekin on päällä! Jos en tässä pärjää niin hän antaa mestata minut, niin totta kuin hännäntöppö on hännäntöppö. Oi, oi, oi!”

Kiltti tyttö katseli valkoista kania myötätuntoisesti. “Minä ehdin jo tehdä valmistelevaa työtä sitä uudistusta varten, ehkä siitä olisi sinulle hyötyä”, hän sanoi. Kani hymyili kiitollisena: “Ihan ko totta, kovasti se kyllä auttaisi.” Kiltti tyttö ehti jo ehdottaa, että he kävisivät hänen muistiinpanonsa läpi, kun valkoinen kani kaivoi taskustaan kännykän ja hätääntyi. “Oi, oi, oi! Olen jo myöhässä, en nyt ehdi! Valkoinen Prinssi pitää meille tänään julkaisuseminaaria, kaikki kortti-sotilaat ja hovi-herrat ovat kutsuttuja, ja sen jälkeen mennään saunaan. Miten hän suuttuukaan, kun on saanut odottaa!” Ja niin touhottava kani olikin jo poissa.

“Ihmeellistä, kaikki on tänään nurinpäin!”, kiltti tyttö mietti. “Eilen kaikki sujui vielä tavallista rataa. En suinkaan ole vaihtunut toiseksi yöllä? Minusta melkein tuntuu kuin en olisi aivan sama kuin ennen.” Kiltti tyttö katseli jalkojaan. Ihan kuin ne olisivat hieman pidentyneet. “Mutta ellen ole sama, kysymys kuuluu: kuka ihme minä sitten olen? Siinä vasta pulma!”

Kiltti tyttö päätti kysyä neuvoa Valkoiselta Kuningattarelta ja kutsui hänet kahville. Kuultuaan ongelman kuningatar katsoi häntä avuttoman ja säikähtäneen näköisenä. Töitä kyllä riittäisi, ei siitä tarvitsisi huolehtia. Kiltti tyttö voisi toimia kamari-neitona. "Ilomielin otan sinut!" kuningatar sanoi. "Opetusta neljä kurssia vuodessa ja yksi shokki-hoitorahoitteinen kehittämishanke!"

Kilttiltä tytöltä pääsi nauru. "En minä kamarineidon töihin tahdo, enkä välitä yrityshankkeista", hän vastasi. "Meillä on erittäin hyvä yhteistyöyritys", Valkoinen Kuningatar kuitenkin innostui. "Palavereja tuloksista vain joka toinen päivä, eikä tämä päivä ole toinen päivä."

"Minä en nyt taida ymmärtää", kiltti tyttö sanoi. "Kuulostaa kauhean monimutkaiselta."

"Siltä voi tuntua, kun elää takaperin", kuningatar sanoi ystävällisesti. "Ensin vähän päätä hui-maa. Sinulla on huono muisti, jos se toimii vain taaksepäin. Minä muistan paremmin tutkimus-tulokset, kun ne eivät tapahtuneet viime vaan ensi viikolla! Minä tiedän, että rahoittajat pitävät siitä, kun ei satu mitään yllätyksiä. Ja opettaminenkin on oikein mukavaa, ensi kurssille on tulossa vain kaksi sataa opiskelijaa."

"Mutta mitä minä sitten teen, kun muut pääsevät kesällä konferenssiin", kysyi kiltti tyttö apeana, ja suuri kyynel vierähti hänen poskeaan pitkin. "Voi älä nyt tuolla lailla!" huudahti kunin-

gatar ja väänteli käsiään epätoivoisesti. "Ajattele miten iso tyttö sinä olet. Ajattele miten pitkän matkan olet jo kulkenut. Kyllä siitä kehittämiss-hankkeesta nyt aina yhden konferenssipaperin saa!" Kuningattaren ääni kohosi kimitykseksi hänen jatkaessaan: "Ajattele kuinka paljon paremmin menee, jos et tee mitään pahaa. Menee paljon paremmin, pa-al-jon pa-aa-rem-min! Pää-ääljön pää-äärem-min! Pä-pää!"

Viimeinen sana päättyi sellaiseen määkäisyyn, että kiltti tyttö säpsähti. Hän hieraisi silmiään. Ihanko oikeasti pöydän toisella puolen istui lammas? Mitä täällä oikein tapahtui? Kaikki oli aina vain sekavempaa ja sekavempaa (hän oli niin hämmästynyt, ettei hetkeen edes muistanut, kuinka puhutaan oikein).

Kiltti tyttö laski kahvikupin takaisin pöydälle, mutta oli jo liian myöhäistä. Hän kasvoi kasvamistaan ja pian hänen täytyi laskeutua polvilleen lattialle, ettei hänen päänsä olisi kolahtanut kattoon.

Kohtaus 2: Hullut kuohuviinikutsut

Kiltti tyttö käveli kohti konferenssin jatkobileitä. Hän oli kasvanut paljon pituutta, hänen säärensä ulottuivat jo kainaloihin saakka, ja keinah-televa askel oli matkittu suoraan Marilyn

Monroelta. Näin meidän kesken, kiltti tyttö ei enää ollutkaan niin kiltti.

“Mitä sinä siinä oikein kommentoit niille?” kiltti/tuhma tyttö kivahti. “Mokomakin saarnaaja, nyt minulla sentään on oma tutkimushanke, ope-tuskrediittejä vaikka muille jakaa ja paperi tässäkin isossa konferenssissa! Kuka sinä olet minua arvos-telemaan?”

Hyvä on. *Kiltti* tyttö siis jatkoi matkaansa ja löysi etsimänsä seurueen uuden muotibaarin kattoterassilta. Hassu tutkijatohtori ja hattupäinen professori olivat niin uppoutuneet juoruilemaan ulkomaisista kollegoistaan, etteivät he edes huo-manneet kiltin tytön saapumista. Heidän välissään paikallisoppaaksi nakitettu tohtori-opiskelija nuok-kui sikeän unen vallassa. Muut käyttivät sitä jonkinlaisena pieluksena, nojasivat kyynärpäitään siihen kuin tyynyyn ja juttelivat sen pään yli. Professorin päähänsä kasaamat kolme hattua heiluivat niin, että kookkain niistä oli jatkuvassa vaarassa tippua sangriakannuun. “Kovin epämuka-va asento murmeliystävälleni”, ajatteli kiltti tyttö ja lähti pelastamaan tätä.

“Ei ole tilaa! Ei ole tilaa!” Hassu Jänis ja Hatuntekijä huusivat nähdessään kiltin tytön. “Siinähan on paljon tilaa!” totesi kiltti tyttö ja heilautti hamettaan näyttävästi istuessaan baari-jakkaralle. “Ota tilkka kuohuviiniä”, kehotti tutkija-tohtori maireasti. “Don’t mind if I do”, sanoi kiltti

tyttö suutaan muiskauttaen ja nappasi lasin suoraan hölmistyneen jäniksen tahmaisesta tassusta.

“Et ole pukeutunut kovinkaan akateemisesti”, sanoi professori arvioivasti. Hän tarkasteli kilttiä tyttöä uteliaasti.

“Sinun ei pitäisi tehdä henkilökohtaisia huomautuksia”, sanoi kiltti tyttö nenäkkäästi, “se on kovin epähienoa.” Professorin silmät lensivät selälleen. Hän mietti hetken ennen kuin kysyi: “Mitä mieltä te olette Lévi-Straussin vastakohtapareista?”

Tästä tuleekin hauskaa, arveli kiltti tyttö. “Minä uskon, että meidän pitäisi luopua mokomista binaarisista oppositioista. Ette kai te tekään näe minua vain ei-miehenä?” Professori puhkesi leveään hymyyn ja kaatoi kiltin tytön lasiin lisää kuohuviiniä. “En toki.”

“Eiköhän vaihdeta puheenaihetta”, keskeytti jänis. “Minusta tämä alkaa tuntua pitkäpiimäiseltä.” Hän kaatoi sangriaa murmelin päälle ja huudahti: “Herää, murmeli! Keksi meille jostain jatkopaikka, jotta voimme tutustua paremmin tähän nuoreen naiseen.”

Jänis kietoi kätensä kiltin tytön ympärille. Hänen hengityksensä tuoksui tunkkaiselta, kun hän kumartui lähemmäksi. Kilttiä tyttöä puistatti ja hän nykäisi ystäväänsä hihasta. Murmeli avasi hitaasti silmänsä. “Ei täällä enää mitään tähän aikaan ole auki, pilkkukin tuli jo äsken.” Hän haukotteli

hitaasti ja hieroi silmiään. "Kiva että tulit, kiltti tyttö, mutta nää bileet tais olla tässä."

Kiltti tyttö ei tiennyt mitä tehdä. Hän sie-
maisi vähän kuohuviiniä ja siirtyi kauemmas
tutkijatohtorista. "Murmeli, minä en oikein ymmär-
rä..." hän ehti aloittaa, kun...

"Minä tarvitsen puhtaan tuopin", keskeytti
professori. "Vaihdetaan kaikki paikkaa." Hän vetäi-
si kiltin tytön syliinsä ja nipisti häntä pakarasta.
"Mitä sinä tuota Hullua Jänistä katselet, kun sinulla
on varsinainen hatuntekijä tässä vieressä", sanoi
professori hyväillen hitaasti päänsä päällä keik-
kuvaa hattupinoa. "Yhdessä minun kanssani sinun
artikkelisi julkaistaan pian huippulehdessä!" Jänis
luimisteli korviaan ja tuijotti oluttuoppiinsa.
Murmeli sulki silmänsä ja alkoi torkkua, mutta
heräsi kirkaisten hatuntekijän kaataessa hänen
pälleen sangriaa. "Hanki meille heti taksi!" Mur-
meli mutisi jotain epämääräistä ja suuntasi kohti
baaritiskiä.

Tämmöistä hävyttömyyttä kiltti tyttö ei voi-
nut enää sietää. Hän nousi syvästi loukkaan-
tuneena. Kukaan ei kuitenkaan välittänyt hänen
lähdestään. Viimeisen kerran taaksepäin katsoes-
saan kiltti tyttö näki vielä muiden työntävän
murmelia kuohuviiniastiaan pää edellä. "Tuonne en
ainakaan mene toista kertaa", kiltti tyttö puhisi
itseksensä. "Seuraavalla kerralla olen viisaampi!"

Kohtaus 3: Kiltin tytön oikeudenkäynti

Kiltti tyttö ajatteli kaikkia niitä tuntemiaan ihmemaan eläimiä, joista olisi tullut hyviä porsaita, ja oli juuri sanomassa: "Kun vain tietäisi miten heidät saa muuttumaan" – kun huh! huh! siinä istui irvikissa puunoksalla, vain jonkin verran hänen yläpuolellaan. Kissa katseli kilttiä tyttöä pitkine kynsineen, irvisti ja irvisti.

"Irvimirri", kiltti tyttö kutsui sitä. Kissa irvisti yhä enemmän. "Kerro minulle, mitä tietä minun oikein pitäisi kulkea?" "Riippuu varsin paljon siitä, minne haluat päästä", sanoi kissa. "En minä niin välitä minne –" kiltti tyttö sanoi. "Sitten ei ole väliä minnepäin menet", kissa sanoi.

Kiltti tyttö mietti hetken. "Minä en tahdo mennä hullujen luo", hän päätti. "Minä haluan vain saada väitöskirjani valmiiksi."

"Oh, sille sinä et voi mitään", sanoi kissa. "Me olemme kaikki hulluja täällä. Minä olen hullu. Sinä olet hullu."

"Kuinka sinä tiedät, että minä olen hullu?" kiltti tyttö kysyi.

"Et voi olla olematta", vastasi irvikissa, "muuten et olisi tullut tänne."

Kiltti tyttö meinasi juuri väittää irvikissalle vastaan, kun äänekäs torvensoitto kiinnitti hänen huomionsa. Pitkä kulkue pitkulaisia ja litteitä sotilaita marssi kiltin tytön ohi: nelonen, seiska,

kakkonen, viitonen. Seuraavaksi tuli kymmenen hoviheraa, joiden joukosta kiltti tyttö erotti myös valkoisen kanin. Lopulta esiin astuivat Herttakuningas ja Herttakuningatar.

”Idiootti! Miten sinä selität tämän?” Herttakuningatar huusi paperinippua heilutellen. Kiltti tyttö tunnisti heti oman väitöskirjakäsikirjoituksensa. ”Aivan väärät menetelmät ja aivan väärä teoriakin! Minähän käskin tehdä tämän toisin! Miten tästä saa yhtäkään huippulehtijulkaisua, sanos se! Ja miltä tämä nyt näyttää rahoittajankin silmissä!”

”Ei se sinulle kuulu”, kiltti tyttö lausui lujasti, itsekin omaa rohkeuttaan hämmästyen. ”Minähän sen rahoituksen olen saanut. Etkä sinä ole tehnyt itse mitään tutkimusta yli kymmeneen vuoteen, kaikki ideasi ovat suoraan jatko-opiskelijoilta!” Kuningatar sävähti kiukusta tulipunaiseksi. Hän mulkoili kilttiä tyttöä vihaisesti kuin petoeläin ja kirkui: ”Vai sillä lailla! Pää poikki!”

Herttakuningas hiipi hiljaa kuningattaren viereen ja sanoi arasti: ”Kuningattareni, ota huomioon että hän on vain tohtoriopiskelija. Saammehan me väitöskirjasta pisteitä joka tapauksessa.” Ruutukuvioiset sotilaat heidän ympärillään nyökkäilivät kiihkeästi. ”Merkityksellinen tieto! Pisteitä, pisteitä!”

”Pötyä!” sanoi kiltti tyttö oikein lujaa ja päättäväisesti. ”Paskan marjat minä mistään pisteis-

tä välitän, merkityksettömiä ne ovat! Minä teen sellaista tutkimusta kun itse haluan!” Kuningatar veti äänekkäästi henkeä, ja kaikki vaikenivat. ”Sinun täytyy”, nikotteli kuningas, ”sääntö numero neljäkymmentäkaksi! Airut, lue syytös!”

Valkoinen kani puhalsi kolmesti torveen ja luki paperista: ”Kieltäytyy seuraamasta strategiaa.”

”Syyllinen! Pää poikki!” huusi Herttakuningatar. ”Ei vielä, ei vielä”, keskeytti kani hätäisesti. ”Ennen tuomiota täytyy kuulla todistajia.”

”Minä voin todistaa!” huusi hullu hatuntekijä alas lehteriltä oluttuoppi kädessään. ”Hän on aivan liian nenäkäs ja kaiken lisäksi kuriton!”

Samassa silmänräpäyksessä kiltille tytölle tuli sangen kummallinen tunne. Se hämmensi häntä suuresti, kunnes hän huomasi mitä se oli: hän oli taas alkanut kasvaa. ”En voi sille mitään”, hän virkkoi ääneen. ”Minä kasvan ja kyseenalaistan.” Auditoriossa kuhisi, kun sankka joukko pikku lintuja, muita elukoita sekä lisäksi koko korttipakka tunkivat ovesta sisään.

”Enpä ole eläissäni kuullut painavampaa tunnustusta”, sanoi kuningas käsiään hieroen. ”Valamiehet voinevat julistaa päätöksen ennen kuin tämän päivän arviointiraportin määräaika kuluu umpeen.”

”Pää poikki!” huusi Herttakuningatar. ”Ei, valamiehistö julistakoon päätöksen”, sanoi kuningas, ”ennen kuin tämän päivän strategiaraportin

määräaika on kulunut umpeen. "Ei, ei!" sanoi kuningatar. "Ensin tuomio, sitten vasta päätös!"

"Hölynpölyä!" virkkoi kiltti tyttö suureen ääneen ja jatkoi kasvamistaan. Hän kasvoi sellaista vauhtia, että kaatoi hameenliepeellään kumoon kaikki valamiehet. "Ensin tuomio – onko hullumpaa kuultu! Eikö kukaan koskaan uskalla sanoa sinulle vastaan?"

"Sinä pidät suusi kiinni!" ärjäisi Hertta-kuningas tulipunaisena. "Otan sinulta opinto-oikeuden pois! Lyökää häneltä pää poikki!" Hertta-kuningatar kirkui niin kovaa kuin ikinä jaksoi. Kukaan ei liikahtanutkaan.

"Kuka teitä pelkäisi?" kiltti tyttö sanoi, jo melkein itsekseen. (Hän oli nyt kasvanut täyteen mittaansa.) "Kuka nyt pelkää pelkkää korttipakkaa..."

Irvikissa irvisti kujeellisesti. "Jatka vain kasvamista. Kyllä sinä aina *jonnekin* pääset, jos vain jatkat kyllin kauan."

Loppusanat

Kun putosin alas kaninkoloon, luulen olleeni yhtä sinisilmäinen kuin Liisa konsanaan. Näsäviisas, toki, mutta hieman naiivi. "Melkein kaduttaa että hyppäsin koko kaninkoloon – mutta toisaalta – toisaalta – on tämä tällainenkin elämä ihmeellistä! Mitä kummaa minulle on tapahtunut? Kotona luin satuja ja ajattelin ettei mitään sellaista tapahdu oikeasti, ja tässä sitä nyt

ollaan keskellä satua. Jonkun pitäisi kirjoittaa minusta kirja, niin juuri! Kun kasvan isoksi, minä kirjoitankin sen (...)” (Carroll 2010a, 37-38).

Ja minähän kirjoitin, niin ihmeellinen tämä akateeminen maailma joskus on, ja niin omituisiin pelisääntöihin olen matkallani törmännyt. Mutta miten kasvaa itse suuremmaksi kuin se absurdi korttipeli, johon on kuin huomaamattaan joutunut mukaan? Miten nähdä peli sellaisena kun se on: pelkkänä pelinä, johon ei ole *pakko* lähteä mukaan, jonka pelisäännöt voi kyseenalaistaa, jota pelatessa voi haastaa muiden strategiat ja näyttää heille pelin mielettömyyden, tai jonka voi jopa heittää kokonaan läskiksi, talloa kortit maahan ja näyttää kieltä perään?

Ehei, ei minulla teille mitään valmiita vastauksia ole. Meillä on kaikilla omat tarinamme, jotka meidän pitää kirjoittaa. Se, minkälainen sinun oma tarinasi on, riippuu paljolti siitä, kuka sinä haluat olla, minkälaisen pienoismaailman sinun oma akateeminen heimoyhteisösi muodostaa ja minkälaisia rooleja siellä on tarjolla. Joidenkin on toki helppo löytää oma reittinsä ja samaistua samalla tiellä jo kulkeviin muihin matkaajiin. Toisilla sopivan maailman etsiminen sen sijaan kestää pidempään, kun he seikkailevat maailmasta toiseen omaa paikkaansa etsien. Kolmannet päätyvät kauemmas, marginaaliin, jonne he luovat muiden samanmielisten kanssa uusia, aivan toisilla pelisäännöillä toimivia maailmoja.

Vaikka oman reitin löytäminen voi tuntua hankalalta vahvem-

milta tuntuvien voimien hallinnoimassa maailmassa, kannattaa silti aina etsiä oikopolku, hypätä aidan ylitse, kiertää toista kautta, oleskella asiattomasti kielletyllä alueella ja kurkata alas jyrkän teeltä. Aina on löydettävissä erilaisia luovia taktiikoita "salametsästää" (Certeau 2013), ottaa tarjolla olevia resursseja omaan käyttöön ja rakentaa suoranaisia pärjäämisstrategioita (ks. esim. Järvensivu 2010). Meidän ei aina tarvitse tyytyä tarjolla oleviin mallitarinoin, vaan voimme etsiä vaihtoehtoja – niitä löytyy käyttämäni kaunokirjallisuuden lisäksi myös vaikkapa tästä esseekokoelmasta ja sen aikaisemmista versioista.

Ja ennen kaikkea, kerro sinäkin meille muille oma tarinasi. Mitä enemmän me kerromme toisillemme vaihtoehtoisia tarinoita omista matkoistamme, sitä helpommaksi tulevat myös vaihtoehtoiset valinnat. Kurittoman Liisan itsevarma asenne, stereotyyppisten naisellisten luonteenpiirteiden hylkääminen ja valtaapitävien, niin naisten kuin miestenkin vastustaminen (Lloyd 2010) ovat innoittaneet minua itseäni epäilemään, onko "juuri mikään täysin mahdotonta" (Carroll 2010a, 14). Minun maailmani ei tarvitse olla tylsä tai vakava, ja kohdatessani sukupuolittuneita odotuksia tai muuten vain huonoa kohtelua voin nyt miettiä: "Mitä Liisa tekisi?" Ehkä sinäkin voit nyt kysyä, mitä kiltti/tuhma tyttö tekisi. Tai toki vielä paremmin: mitä sinä itse tekisit? Vain luomalla itse oman tarinamme me voimme lopulta vaikuttaa siihen, mihin matka ihmemaassa meidät tulee viemään ja minkälaisia seikkailuja me siellä kohtaamme.

Epilogi

”Ja niin kiltti tyttö heräsi merkillisestä unestaan ihmemaassa.” Käänsin kirjan kannen kiinni ja jäin tuijottamaan ulos ikkunasta. Parkkipaikka oli jo melkein tyhjä, näin perjantaina.

”Mutta ethän sinä oikeasti ole minä”, kiltti tyttö sanoi. Käänsin katseeni ikkunasta peiliin, jossa kiltti tyttö katseli minua pää kallellaan, kädet selän taakse käännettyinä.

”On minussa sinua”, vastasin. Katselin peilistä heijastuvaa työhuonettani, kirjapinoja pöydällä ja lattialla ajelehtivia, punakynällä sotkettuja paperiarkkeja. Täällä pitäisi siivota. Huokasin syvään.

”Mutta olet kyllä oikeassa, en minä ole aivan samanlainen kuin sinä. On minussa myös aika paljon häntä”, sanoin kiltille tytölle ja käänsin katseeni kohti tuhmaa tyttöä peilintakamaan nurkassa. Hän roikkui puoliksi ulos ikkunasta, imeskeli tikkunekkua ja huuteli rivouksia ohi käveleville korttisotilaille. ”On minussa myös häntä, ja hyvä niin.”

Kirjallisuus

Barnes, J. (2012) *Kuin jokin päättyisi*. Helsinki: WSOY.

Carroll, L. (1865) *Alice's adventures in Wonderland*. Project Gutenberg ebook #11, released 25.6.2008. <http://www.gutenberg.org/ebooks/11>, viitattu 23.5.2013.

Carroll, L. (1974) *Liisan seikkailut ihmemaassa ja Liisan seikkailut peilimaailmassa* (suom. Kirsi Kunnas ja Eeva-Liisa Manner). Jyväskylä: Gummerrus.

Carroll, L. (2010a) *Alicen seikkailut ihmemaassa* (suom. Alice Martin), 3. painos. Helsinki: WSOY.

Carroll, L. (2010b) *Alice peilintakamaassa* (suom. Alice Martin). Helsinki: WSOY.

Certeau, M. de (2013) *Arkipäivän kekseliäisyys 1: Tekemisen tavat*. Tampere: Niin & näin.

Järvensivu, A. (2010) *Tapaus työelämä, ja voiko sitä muuttaa*, 2. painos. Tampere: Tampere University Press.

Lecercle, J.-J. (1994) *Philosophy of nonsense: The intuitions of Victorian nonsense literature*. London: Routledge.

Lloyd, M.S. (2010) *Unruly Alice: a feminist view of some adventures in wonderland*. Teoksessa: R.B. Davis (toim.) *Alice in Wonderland and philosophy: curiouser and curiouser*. Hoboken, NJ: John Wiley & Sons, 7-18

Meriläinen, S. (2002) Raimo ja 'sammakot'. Teoksessa: Heiskanen, E. (toim.) *Tutkijan elämän värit. Raikasta tarinaa, Professori Raimo Lovio 50v. juhlakirja*. Helsinki: Kustannus Oy Taifuuni, 131-133.

Wilde, O. (2009) *Dorian Grayn muotokuva* (suom. Jaana Kapari-Jatta). Helsinki: Otava.

Feministitutkija Dooriksen moraalihorisontin kasvu ja kehitys

Tanja Ketola

Olen kiitollinen läheiselle tutkijaystävälleni Doorikselle, joka suostui luovuttamaan elämäntarinansa esseeni lähtökohdaksi. Halusin pohtia tutkijan moraalihorisontin muutosta ja kehitystä kaunokirjallisin ja tarinallisin keinoin, henkilökohtaisen ja yhteiskunnallisen leikkauspisteessä. Päädyin kysymään kokemuksia ystävältäni, sillä hän on rohkeampi persoona kuin minä ja elänyt vivahteikkaan ja monivaiheisen elämän niin akateemiassa kuin sen ulkopuolellakin. Oli myös helpottavaa, ettei minun tarvinnut henkilökohtaisesti avautua omista kokemuksistani ja levittää elämääni teidän kaikkien lukijoiden arvioitavaksi.

Vaikka olenkin vasta viime syksynä aloittanut keltanokkainen tohtoriopiskelija, olen puuhastellut tiettyjen tieteenalojen parissa niin kauan, että halusin etsiä vaihtoehtoja vallalla oleviin ilmaisutapoihin. Yhteiskuntatieteilijänä olen jo ehtinyt turhautua siihen ajatukseen, että kirjoittaisin loppuelämäni pelkästään akateemisen yleisön muutamalle kiinnostuneelle kryptisellä sisäpiirikielellä. Keskeinen innoittajani henkilökohtaisesta kokemuksesta kertovan tarinan hyödyntämiseen on

sosiologi Sherryl Kleinmanin (1997) artikkeli, jossa hän kertoo omasta nenästään, muiden suhtautumisesta siihen ja havainnollistaa kiehtovasti laajempia juutalaisuuden ja sukupuolen merkityksiä oman kokemuksensa kautta. Olin myyty ja halusin itsekin kokeilla. Kleinman (Ibid.) esittää, että paras tapa välittää sosiologisia viestejä laajemmalle yleisölle on kertoa tarinoita, jotka tarttuvat ja puhuttelevat. Polveni tutisevat jo, mutta otan haasteen vastaan.

Harjoittelen esseessäni sellaista kirjoittamisen tapaa, joka on kirjoitettu henkilökohtaisesta moraalisesta orientaatiosta käsin. Moraalifilosofi Charles Taylor (1989) puhuu moraalihorisontista, jolla hän tarkoittaa yksilön orientaatiota, moraalisen vision ja mielekkyyden kokemusta. Näitä tavoitellessani haluan kirjoittaa tutkijoiden inhimillisyydestä ja tunteista. Tutkijatkin ovat eläviä ja tuntevia, kehoissaan asustelevia ja elämismaailmassaan lihallisia olentoja, vaikkei sitä aina paperinmakuisia julkaisuja lukiessaan uskoisikaan. Usean vuoden ”tieteellisen kirjoittamisen” harjoittamisen tuloksena tuotokset muistuttavat helposti pikemminkin kyborgien suoltamaa formaattia kuin inhimillistä tekelettä. Elämänmakuisuuteen pyrkiminen on moraalinen kannanotto suhteessa siihen, mitä yleisesti pidetään pätevänä akateemisena kirjoittamisena.

Ajattelen, että tutkijan elämäkokemukset eivät ole tutkimuskohteista objektiivisesti irrallaan olevia elämän osa-alueita. Ne ruokkivat toinen toisiaan ja moraalihorisontti kehittyy moniin elämämpiireihin osallistumisen risteyksissä. Ehkä tämän vuorovaikutuksen olemassaolo pyritään usein kieltämään

objektiivisuuden puutteen syytteiden pelossa. Raottakaamme siis salamyhkäistä tutkimuksen esirippua ja kurkatkaamme ”backstagelle”. Yritin valita Dooriksen tarinasta ne kohdat, joissa hänen elämäkokemuksensa ja moraalinen horisonttinsa kytkeytyvät tutkijana olemiseen ja kehittymiseen. Minua motivoi se, että saattaisin potentiaalisesti kirjoittaa, nyt tai myöhemmin, jotakin akateemista, joka voisi edes hiukan koskettaa, liikuttaa ja herätellä ihan ketä tahansa lukijaa. Akateemisten konventioiden mukaisesti minun tulisi haaveilla tällaisesta vasta, kun olen kiltisti tuottanut konventioiden mukaista tekstiä parikymmentä vuotta ja saavuttanut jonkinlaisen aseman. Olen kuitenkin röyhkeä ja laitan mopon keulimaan, kun siihen kerrankin on mahdollisuus.

Seisaaltaan pissaaminen ja muita maskuliinisuuden performansseja

Olipa kerran pieni tyttö nimeltään Dooris, sellainen ihan tavallinen, jota kutsutaan kiltiksi tytöksi. Ei kuitenkaan ihan tuiki tavallinen. Hän tykkäsi kulkea poikien pitkissä kalsareissa ja jokaisessa sukujuhlassa hän ottikin ensimmäiseksi mekon pois päältään ja lähti kuljeksimaan ja tanssimaan pitkissä kalsongeissa, sellaisissa karuissa kasarikuoseissa. Näitä hetkiä Dooris katseli aikuisena valokuva-albumista ja totesi tehneensä melkoisen särön tätinsä hääjuhlan visuaaliseen eleganssiin. Sekä sukupuolen oikeaoppiseen esittämiseen. Paitsi kalsareissa kulkemista, pikkutyttö yritti pitkään harjoittaa myös poikien tapaa pissata seisaaltaan. Tyttöjen tavassa kun tuntui olevan jotain kummallista alhaista kyykkimistä, siinä missä poikien

pissaaminen vaikutti jotenkin vetovoimaisemmalta. Tekiväthän he kaiken maailman kaaria suihkulähteillään ja kiipesivät näkyvästi kivien päälle merkkamaan reviiriään. Harjoittelu jatkui salassa ja julkisesti, vaikka sitä jossain vaiheessa kommentoitiin ja sille naureskeltiinkin. Siitä huolimatta Dooris jatkoi sinnikkäästi, reidet märkänä, epämukavuutta sietäen.

Dooris leikki kyllä tyttöjenkin leikkejä, silitteli pikkukaloja vedessä, kampasi ja leikkasi barbinukkien hiuksia ja pukeutui hienoksi rouvaksi. Kuitenkin koko lapsuuden Doorista kalvoi jostakin paitsi jäämisen tunne ja kateus isoveljensä huomattavasti hohdokkaampia, vauhdikkaampia ja jännempiä leikkejä kohtaan. Siinä missä isoveljen leikit edustivat seikkailua ja maailmanvalloitusta, hänen omat leikkinsä edustivat jonkinasteista näkymättömyyttä ja varjoon jäämistä. Paikallaan pysymistä, kotona olemista, söpöstelyä ja tylsyyttä ison huokaisun kera. Niinpä hän halusi mukaan isoveljensä leikkeihin hinnalla millä hyvänsä. Veli ja hänen toverinsa eivät osoittaneet minkään valtakunnan kiinnostusta ottaa Dooris mukaan kalaretkelle tai majan rakennukseen. Kerran kuitenkin tyttö pääsi onnekaasti mukaan inkkari-länkkäri-leikkiin, josta seurauksena hän sai puukeihästä silmäkulmaansa. Mutta Dooris sai olla mukana.

Suorittajamentaliteetin kasvu ja kehitys

Dooris oli pelannut koripalloa alle kymmenenvuotiaasta asti ja nyt nuorten naisten SM-tasolla. Treenejä oli joka päivä, veren maku suussa hän juoksi porrasharjoitteita ja kiipesi harjun

rinteelle ”Viimeinen huipulla on mätämuna” -huutojen kannus-
tamana. Keho laittoi toden teolla vastaan ja joka toinen viikko
oli antibioottikuuri päällä. Dooriksen isä totesikin eräänä
päivänä: ”Mukavaa kun käyt tyttöjen kanssa pomottelemassa
palloa, mutta otatkohan homman nyt vähän liian tosissaan.
Eihän tyttöjen tarvitsisi noin rehkiä.” Samanaikaisesti veli, joka
selkeästi osoitti muunlaista lahjakkuutta esimerkiksi musiikin
parissa, sai osakseen isältä kohtuutonta hiillostusta urheilu-
suoritteiden parissa. Veli oli edelleen isän silmissä se, joka
urheili.

Urheilijamentaliteetin omaksuneen Dooriksen oli hyvin luon-
tevaa valita lukiossa ns. hyödyllisiä matemaattisia aineita,
vaikkakin ilmaisutaidon lukiossa hän ensimmäisiä kertoja
elämässään tunsu itsensä eläväksi ainekirjoituksen ja ilmaisu-
taidon tunneilla. Yleisen hyötyajattelun vallitessa jotenkin
”loogisesti” Dooris valitsi kuitenkin kuolleen olemisen
elämisen sijaan. Ihan sen takia, että hänen mielikuvituksensa ei
kerta kaikkiaan pystynyt siinä vaiheessa kuvittelemaan, miten
tällaisella elossa olemisen tunteella olisi mitään erityistä arvoa
tai merkitystä ihmiselossa. Luonteva jatkumo tälle elämälle oli
päätyä opiskelemaan ekonomiksi, ihan ulkomaille asti. Lukion
päätyessä Dooris oli hakenut myös teatterikouluun ja pääsi
ensi yrittämällä vain ensimmäiseen vaiheeseen saakka. Asia
unohtui pitkäksi aikaa, kun sehän oli vaan ollut sellainen vitsi.
Mutta ajan kuluessa se palasi ajoittain mieleen, kaihona,
kaipuuna, fantasiana, kipuna ensimmäisen (ja viimeisen) jakku-
puvun alla.

Yhteiskuntatieteilijän synty: kahvinkeittäjä nostaa kytkintä

Hän oli 24, uljasryhtinen jakkupukuinen ekonominalku. Niin Dooris ainakin itsensä mielsi, tosi viisaana, itsevarmana ja valmiina tekemään suuria ja merkittäviä juttuja maailmassa. Olihan hän sentään lukenut pääaineenaan yritysstrategiaa. Dooris voisi vaikkapa tulevaisuudessa johtaa Greenpeacea tai laittaa alkajaisiksi uuden työpaikkansa strategialinjat uusiksi. Kunhan tekisi jotain merkittävää, ei ainakaan mitään yhdentekevää rutiinipiiperrystä. Ulkopuolisen, kuten työpaikan myyntijohtajan silmin Dooris näytti pikemminkin pyöreäposkiselta, hädin tuskin täysi-ikäiseltä tyttöseltä, sellaiselta, jota voi vaikka kivasti hyödyntää kahvinkeitossa tai kutsujen muotoilemisessa. Vähän juoksuttaa, niin kuin hänellä oli tapana tehdä paikan muidenkin akateemisten naishenkilöiden kanssa.

Pudotus pilvistä pohjamutiin olikin sitten melkoinen, kun ensimmäinen työpaikka tarjosi Doorikselle lähinnä messuasennusten järjestelyä, kahvinkeittoa ja erilaisten pompottamisyritysten väistelyä maailmanvalloituksen sijaan. Jakkupuku vaihtuikin nopeasti kapinallisen risaisiin farkkuihin. Moraaliset kysymykset vyöryivät Dooriksen silmille, kun hän huomasi paitsi itsensä, myös muiden naisten vähäisen arvostuksen ja itsearvostuksen yrityksessä. Tuotekehityksessä ”ekologisuutta” edistettiin sillä ehdolla, että ihmiset kuitenkin ostaisivat yhtä paljon tai enemmän tuotteita. Samaan aikaan tapahtui jotain kaiken pysäyttävää, kun Dooriksen isä kuoli. Hän irtisanoutui pari päivää sen jälkeen ja toivuttuaan shokista hän kyseenalaisti

lähes kaiken. Jotenkin Dooris sisimmässään tiesi, että hänen elämäntehtävänsä oli jotakin muuta kuin osallistuminen tämän tai jonkun muun yrityksen voittojen maksimointiin. Niinä hetkinä kun aika pysähtyy, ihminen tulee harvinaisen tietoiseksi ja selvänäköiseksi omien tekemistensä mielekkyydestä tai mielettömyydestä, moraalista.

Kun rehellisyys itseä kohtaan kasvoi, oli nuoren ekonominalun oikeastaan pakko myöntää, että koko opintojen ajan ala oli tuntunut väärrältä. Dooris oli oikeastaan aika pirun kiukkuinen: millä ihmeen logiikalla varastonkierrätyksestä tehdään tiedettä ja huijataan opiskelijapoloja nielemään moinen sivistyksenä?!? Mutta keskeyttäähän hän ei olisi voinut, kun oli kotoa oppinut asioiden loppuun suorittamisen hyveen. Hän oli harrastanut ”julmaa optimismia” itsensä kanssa, odottaen neljä vuotta, että kyllä se kiinnostava kurssi vielä tulee. Ei tullut. Suurin osa kurssitovereista tuntui vierailta. Hän oli se musta lammas burberrylaukkujen ja helminauhojen seassa, se erilainen, vähän rönttöiseksi itsensä tässä joukossa tunteva. Hän sitkeästi ajatteli, että kyllä hän vielä tuntee itsensä tähän joukkoon kuuluvaksi. Ei tuntenut. Hänen kehonsa oli jälleen jollakin tapaa viisaampi kuin järki, kun se koitti varoitella, ettei tämä ole hänen juttunsa. Dooris ei kuitenkaan silloin ymmärtänyt mitään ”hihhuili-kehonkuuntelujutuista”, joihin sittemmin myöhemmin elämässään hurahti. Mutta toisaalta, mitäpä muuta olisi voinut odottaa nuoruutensa kilpaurheilua harrastaneelta, varsin suorituskeskeisessä ja tunnekohteisessa ympäristössä kasvaneelta tytöltä, ja kenties vielä siltä surullisen kuuluisalta ”kiltiltä tytöltä”. Oli luontaista, että kaikki muu kuin ”rationaalinen”,

”realistinen” ja ”tavoitekeskeinen” olivat toimintaa ohjaavien hyveiden ulkopuolella. Vaikkei hän silloin nähnyt niitä mitenkään moraaliin liittyvinä, vaan pikemminkin neutraaleina asiantiloina.

Valtasuhdeanalyysin sietämätön ahdistus ja keveys

Dooriksen moraalikoodiston paradigma purkautui ja kääntyi kaiken kaupallisuuden vastakohdaksi. Yhteiskunnallinen herääminen nosti päätään ja hän päätyi lukemaan kansainvälistä politiikkaa, sitten sosiologiaa ja lopulta sukupuolentutkimusta. Hänestä tuntui suorastaan voitonriemuiselta opiskella maailman epäkohtia, purkaa valtarakenteita, taikoa näkymättömiä itsestäänselvyyksiä näkyväksi. Kokea samanaikaisesti tiedostavuudestaan moraalista ylemmyyttä ja toisaalta sietämätöntä ahdistusta siitä, miten kamala paikka maailma on. Dooris toisaalta myös kärsi siitä yksinäisyyden tunteesta, mikä seuraa, kun alkaa itse nähdä asioita toisin ja suurin osa ihmisistä ja kenties läheisistäkin porskuttaa eteenpäin vanhaan malliin. Kuilu kasvaa ja tiedostaminen lisää tuskaa. Ahmiessaan lisää yhteiskuntatieteellistä tietoa hän sai myös henkilökohtaisella tasolla selityksiä asioille, jotka hänestä olivat intuitiivisesti tuntuneet kummallisilta tai moraalisesti kyseenalaisilta elämänsä polulla. Dooris oppi sosiologian opetuksen silloisen moraalikoodiston aika äkkiä. Kun osasi globalisaatiokriittisen diskurssin, sitä toistamalla sai lähes täydet pisteet tentti toisensa jälkeen. Se tuntui silloin mielekkäältä ja moraalisesti oikealta. Vähitellen Dooris päätyi siihen tutkimus-

maailmaan, jossa jatkoi samantapaisten tarinan kertomista, tosin siihen tuli vähitellen lisää ja lisää sävyjä.

Pian kuvioihin tuli sukupuolentutkimuksen opiskelu. Aloittaminen ei ollut helppoa. Dooris itsekin epäili alkuun feministisiä luennoitsijoita ja teoreetikkoja: voiko ja saako maailmaa todellakin nähdä tästäkin näkökulmasta? Ja pitäisikö sitä katsoa tästä näkökulmasta? Opiskelu erosi sosiologiasta ja valtasuhteiden rakenneanalyysistä tunnetasolla siten, että ”tämä tuli iholle” ihan toisessa mittakaavassa. Dooris alkoi näkemään sukupuolta siellä ja täällä, arjessa ja lähisuhteissa. Oma suhde naiseuden ihanteisiin, kehoon ja ihmissuhteisiin kyseenalaistui ja haki uutta paikkaa ja muotoa. Parisuhteet olivat helvetin vaikeita, kun se toinenkin olisi pitänyt käännättää profeministiksi. Ja pian hän tajusi myös sukupuolen tutkijan epäkiitollisen yhteiskunnallisen aseman. Arvostusta ei tipu: siitä hyvästä, että teet oikeasti moniulotteisempaa, todellisuuden dynaamisuuden monitahoisemmin huomioivaa, oikeastaan pirun vaikeaa tutkimusta, saat kiitokseksi epäilyä. Sukupuolen tutkijahan joutuu tekemään aina lähtökohtaisesti ”tuplatyön”: perustematiikan lisäksi analysoimaan myös sukupuoliulottuvuuden kyseisessä kontekstissa. Sen jälkeen kun on asiassa sisällä, tuntuisi kuitenkin lähestulkoon epätieteelliseltä tehdä sukupuolisokeaa yhteiskunnallista tutkimusta, laittaa laput silmille. Vaikka sen Dooris alkoi vähitellen oppia, että lappujen silmille laittamisestahan yhteiskunnassamme kuitenkin yleensä palkitaan, niin akatemiassa kuin sen ulkopuolellakin. Häntä monesti harmittikin, ettei hän pystynyt siihen.

Omnipotenssin lopullinen kuolema: suurista pieniin kertomuksiin

Vähitellen Doorikselle tuli elämässään sellainen vaihe, että elämä tuntui lipuvan ohitse teorioita ja käsitteitä pyörittäessä ja hänet valtasi halu kokea ”oikeata elämää”. Hän päätyikin sitten tanssimaan ja laulamaan intensiivisesti muutaman vuoden ajaksi sekä tekemään erilaisia hallintohommia leipänsä piti-miksi. Hän haltioitui tanssista, laulamisesta, keho-mieli-yhteydestä, joogasta ja itämaisista filosofioista. Henkisyystietä ja taiteesta. Vaikkei niissäkään sfääreissä sitten lopulta saanut valtasuhteiden eikä sukupuolen näkemisestä lopullista lomaa. Tänä aikana hänen keho- ja tunnetietoisuutensa kehittyi ja häntä alkoi kiehtomaan sellainen aistiperäinen tieto ja kehon kuuntelu, josta hän ei aikaisemmin akatemiassa ollut juuri huomannut puhuttavan. Sehän koostui lähinnä puhuvista päistä. Dooris oli tosin jo aikaisemmin laittanut merkille, että hänen olisi hyvä opetella hengittämään syvään myös tutkimusta tehdessään siten, ettei hän jännittäisi rintakehäänsä pyörittäessään teoreettisia käsitteitä mielessään.

Tutkimuksen suhteen Dooriksella ei ollut vähään aikaan mitään kiinnostusta, koska hän koki jonkinlaista vieraantumista suhteessa akateemiseen käsitemaailmaan. Ne tuntuivat jotenkin kahlitsevan maailmaa liikaa ja kaavamaisesti. Ja sitten se valtasuhdeanalyysi tuntui myös ”tarttuvan vapaa-aikaan” ja tutkijan henkilökohtaiseen maailmankatsomukseen. Hän halusi olla ”vapaa yksilö”, kuten kaikki muutkin menestyjät! Sellaiset

suuret teoriat, yleistyksiset tai väitteet asioiden tilasta eivät jaksaneet kiinnostaa häntä pennin vertaa kuten: ”onko työ-elämä huonontunut vai parantunut 2000-luvulla”. Kuitenkin jossain vaiheessa tutkimus tuli jälleen kuvioihin. Yksilö, tunteet, kehollisuus ja toimijuuden kokemus suhteessa sosiaaliseen ympäristöön alkoivat kiinnostaa Doorista yhä enemmän myös teoreettisesti. Yllätyksekseen hän huomasi, että hän pystyisi tekemään tutkimusta myös tästä ”uudesta henkisestä tietoisuudesta” käsin kenties jopa paremmin kuin aikaisemmin. Ehkä tutkijoita pitäisikin laittaa joogakursseille metodikurssien sijaan. Hän alkoi myös nähdä sitä, miten erilaisiin tunnetiloihin takertuminen tai lähinnä niiden kuolettaminen olivat läsnä monenlaisissa tutkimusperinteissä. Että se siitä, keho-mieli dikotomian käytännöllisestä kritiikistä tutkimustyössä.

Takaisin urheiluopistossa

Vuonna 2012 Dooris oli siinä elämäntilanteessa, että aika oli kypsä come backille tutkimusmaailmaan ja hän hakeutui vihdoin jatko-opiskelijaksi. Jotain painavaa oli jäänyt sanomatta. Dooriksen silloinen rakas kanssakulkija, vaikkakaan ei tarpeeksi profeministi, ehdotti, että kauppakorkeakoulu voisi olla hyvä paikka harrastaa kriittistä tutkimusta ja sisäistä kritiikkiä, kun uusliberalismin kysymykset kerran ovat pinnassa nykyajassa. Dooris oli skeptinen, olihan hän aikanaan vannonut, ettei ikimaailmassa enää astuisi jalallaan kauppakorkeakouluun. Jotenkin, ehkä lievään masokismiin taipuvaisena persoonana, hänestä kuitenkin alkoi tuntua hyvältä idealta hakeutua kyseiseen opintajonoon. Etenkin kun

ensivierailun perusteella hän sai paikasta hyvän tuntuman ja näki, että siellä tehdään nykyään paljon kiinnostavaa talouden kysymyksiä moniulotteisesti tarkastelevaa humanistista ja yhteiskuntatieteellistä tutkimusta. Solidaarisuutta ja yhteishenkeäkin näytti löytyvän.

Ensimmäisen puolen vuoden aikana hän kuitenkin huomasi melko nopeasti, että paikallisen yliopistokulttuurin hyveet muistuttavat pikemminkin urheiluopiston kuin sivistysyliopiston piirteitä. Täällä opitaan sprinttereiksi suurella S:llä. Vai pitäisikö sanoa ravuriksi suurella R:llä. Pakolliset kurssit ja esittelytilaisuudet valmentavat lähinnä siihen, mitä sinulta odotetaan: paljon julkaisemista nopeasti. Juoksu ei kuitenkaan ole ainoa laji, mitä opetetaan. Myös strategista pelisilmää treenataan: jatko-opiskelija oppii ensimetreillään, miten tietoinen tulee olla "tutkimusaukon" osoittamisesta, "suurten nimien" peesaamisesta, oikeiden ihmisten kanssa strategisesta verkostoitumisesta, kansainvälisestä huippu-urasta jne. Hän myös oppii, että kauppakorkeakoulussa kutsutaan tiettyä tieteellistä lähestymistapaa "kriittiseksi", eli tiede täällä päin jakautuu ikään kuin kriittiseen ja ei-kriittiseen tietoon. Sosiologiassa Dooris oli tottunut, että sitä kutsuttiin ihan vaan sosiologiaksi ja sukupuolentutkimuksessa sukupuolen tutkimukseksi. Hämmäntävää. Mielenkiintoista. Dooris oli lähes hengästynyt tästä kaikesta uudesta tiedosta ja kulttuurista. Ilmankos hän kärsi syksyllä pitkään astmaattisista oireista ja keväällä epämääräisestä patista otsassa. Hän katseli myötätuntoisesti työpaikan käytävillä kilpailuun väsähtäneitä pitkän linjan ravureita, joista osa läähätti viimeisillä voimillaan, osa

vikuroi villisti pudottaen kuskinsa kärrystä ja jotkut porskuttivat laput silmillä eteenpäin piiskan viuhuesssa.

Uusi moraalihorisontti ja tutkijaidentiteetti tulemisen tilassa

Nyt lukija jo varmaankin kuvittelee, että kaiken tämän jäljiltä ystäväni Dooris on täysin kyynistynyt kehäraakki. Siltä varalta että lukija ei olisikaan postmodernin ahdistuksen ja ristiriitaisuuksien vaan amerikkalaisen viihteen ystävä, tarjoan iloksenne onnellista loppusulkeumaa. Nimittäin Dooris virittelee tällä hetkellä innoissaan jotakin uutta, vaikkei hän oikein itsekään vielä tarkalleen tiedä, mistä on kyse. Olen kertonut hänelle AKA-kurssista ja hän on sitä kautta saanut uutta pontta ammatti-identiteettikysymysten ja moraalisen motivoinnin pohtimiseen tutkimustyössään. Lisäksi hän on hyvin innostunut paikallisen tutkimusyhteisön pitkien perinteiden luomista mahdollisuuksista toisin tekemiseen ja ajatteluun opetuksessa ja tutkimuksessa. Hän on suorastaan kiitollinen. Hänen tutkijan kompassinsa pyörii hiljalleen hakien uutta mielekkäämpää suuntaa ja hän tuskin malttaa odottaa, mihin se tulee osoittamaan. Onneksi monenlaisia maamerkkejä on jo näkyvissä.

Ensimmäistä kertaa elämässään Dooris pohtii vakavasti, että hän voisi muokata tekemänsä tutkimuksen tapaa itsensä näköiseksi eikä toisinpäin. Dooris on hyväksynyt itsessään henkisen etsijän, kriitikon, muutosvalmentajan, maailmanparantajan, kauno- ja taiteilijasielun sekä esteetikon, ja pohtii kuumeisesti, miten saisi näitä ominaisuuksiaan hyödynnettyä

tutkimuksessaan. Miten kriittisen otteen saisi yhdistettyä johonkin kauniiseen, hedelmälliseen ja kasvua, oikeudenmukaisempaa ja parempaa maailmaa tukevaan? Miten ihmisiä saisi kosketettua, liikutettua ja sitä kautta osallistumaan laajempaankin kulttuuriseen muutostyöhön tutkimuksen avulla? Hän pohtii, mitä hänen tulisi hylätä ja mihin hänen tulisi suunnata uusi väreilevän orastava, toiveikas energiansa.

Coaching-oppien innostamana hän pohtii uudenlaista linjaa harrastamalleen kriittiselle tutkimukselle: pitäisikö sitä tehdä ihan uudella tavalla, kirjoittaa eri tavalla, opettaa toisin? Haluaako Dooris osallistua "sodan vastaiseen" vai "rauhaa edistävän" tutkimuksen tekoon, ja kummalla tavalla voisi olla suurempi yhteiskunnallinen vaikutus? Ja mitä se sitten olisi, utopioita, feministien ja filosofien tarjoamia "auki olemisen, tulemisen tiloja"? Jotakin, mille ei löydy vielä sanoja eikä käytänteitä? Onko todellisuuden epäkohtien tarkka erittely sittenkään pidemmän päälle mielekästä vai tulisiko keskittyä vaihtoehtojen ja toisin tekemisen tilojen hahmottamiseen? Tiedämmekö jo epäkohdista tarpeeksi? Pitäisikö yhteiskuntatieteilijöiden osallistua enemmän sonnan laadun tonkimisen sijaan myös kasvumullan jatkokehittämiseen, sellaisen jossa eri kukkalajit sopusointuisesti kukoistaisivat? "Käännöstyön tekemiseen" suuremmalle yleisölle? Onko se edes mahdollista? Ja millaiselle tutkijalle tällainen positio on mahdollinen?

Pitäisikö huolestuneen yhteiskuntatieteilijän yrittää muistaa nauraa myös tutkimustyötä tehdessään, hellittää kurtut otsaltaan hetkeksi, koska heille, etenkin feministeille, jo

muutenkin naureskellaan? Vai onko tämä kaikki vain suuruudenhullua toiveajattelua tai pakoa todellisuudesta? Ehkä hän ei ole ”riittävän tieteellinen” vaan sopisi paremmin johonkin sirkustoimintaan?

Epävarmuudesta huolimatta Dooriksen kehollinen hereillä olo saa hänet pohtimaan, minkälaista tutkimusta yhteiskuntatutkijan on mahdollista tehdä, jotta tutkija itsekkin voisi hyvin. Coaching-opeista viisastuneena Dooris tietää, että se, mihin kiinnittää huomiota, kasvaa. Siinä kriitikon ja yhteisiä ongelmia repussa kantavan yhteiskuntatieteilijän lähtökohtainen hyvinvointiongelma. Yhteiskunnan muuttaminen, kas, kun on aika haastavaa, jos yksilötasonkin muutokset ovat jo monimutkaisia. Kun nämä tasot vielä linkittyvät toisiinsa niin moniulotteisesti. Yhteiskunnan lääkärinä olemisen palkkiot ovat huomattavasti pienempiä kuin ihmislääkärinä olemisen, mutta ehkä se sisäisenä hyveenä on Doorikselle väistämätön olemisen ja työn tekemisen muoto? Ja ehkä joskus pitää tyytyä diagnoosien tekemiseen parantamisen sijaan, eivätkös ihmislääkäritkin siinä vaiheessa kirjoita liukuhihnareseptiä? Dooris lähtee kävelylle Töölönlahden rannalle nuuhkimaan kevään tuloa ja hengittämään palkeensa täyteen uutta vaaleanpunaista tutkijaidentiteettiään.

Rakas Dooris, arvoisa lukija

Haluan kiittää sinua, Dooris, siitä, että jaoit kasvutarinasi tutkijana minun ja lukijoiden kanssa ja annoit minulle valtuudet muotoilla keskustelujemme pohjalta kertomaasi

tarinamuodoksi. Lukijan kanssa haluan jakaa lopuksi joitakin kirjoitusprosessin herättämiä ajatuksia ja reflektoida Dooriksen tarinaa lyhyesti teoreettisesta näkökulmasta. Tämänkaltaisessa kokemuksellisessa kirjoittamisessa taitavan kirjoittajan käsissä teoria ja tarina kulkisivat kenties harmonisesti käsi kädessä keskustellen dialogissa toistensa kanssa. Tässä esseessä kirjoitin Dooriksen elämäntarinan episodit ilman välikommentteja ja teoreettista reflektiota. Osittain tämä johtui tilanpuutteesta, osittain siitä, etten halunnut latistaa tekstiä. Toisaalta ajattelin, että Dooris jo lähtökohtaisesti kertoo elämästään yhteiskuntatieteilijän silmälasit päässään peilaten yksityistä, oma-kohtaisesti koettua suhteessa laajempaan sosiaaliseen kontekstiin.

Esseeni kimmokkeena oli Kleinmanin (1997) ajatus siitä, että puhuttelevien tarinoiden avulla voisi välittää sosiologisia viestejä. Dooriksen tarinan kirjoittamisen jälkeen ajattelen edelleen, että tarinamuotoisessa kirjoittamisessa on paljon mahdollisuuksia tutkimustiedon välittämisessä. Valtasuhteita ja sosiaalisia rakenteita ei usein tunnisteta tai niiden ajatellaan olevan jossakin kaukana meistä, vaikuttamismahdollisuuksien ulkopuolella. Ne ovat jotakin, mikä ei kosketa meitä. Kokemuksellinen teksti voi tuoda esiin sitä, että esimerkiksi ikään, sukupuoleen, rotuun tai luokkaan tai erilaisiin instituutioihin liittyvät valtarakenteet ja moraalijärjestykset voivat aiheuttaa yksilötasolla kipeitä tunteita ja ohjata elämäämme. Sara Ahmedin (2004, 147-8) mukaan mukavuuden ja epämukavuuden, hallinnan ja mielihyvän tunteet liittyvät siihen, miten tilat mahdollistuvat ja kuuluvat tietynlaisille ruumiille,

suunnille ja tavoille. Valtasuhteet eivät ole jotakin meistä erillistä, vaan jotakin meitä ja sosiaalista vuorovaikutustamme läpäisevää. Henkilökohtaisesta oivalluksesta saattaa syntyä kestävin motivaatio ajatella ja toimia yhteiskunnallisesti. Tutkijalta kokemuksellinen kirjoittaminen vaatii silti riskinottoa. Aikamme normatiivisen individualismin (Ronkainen & Näre 2008, 28) mukaisesti yksilöiden tuntemuksia ei välttämättä haluta nähdä laajemmasta sosio-kulttuurisesta näkökulmasta, vaan ne mielletään itsestä johtuviksi.

Dooriksen tarinan esittämisen motivaationa oli valaista sukupuoleen ja länsimaalaiseen teknis-rationaalisuuteen liittyviä yhteiskunnallisia rakenteita ja käytäntöjä yksilökokemuksen kautta. Hän pissasi seisaaltaan, kadehti veljensä leikkejä ja harrasti kilpaurheilua. Jos hänen elämänkaartaan tarkastelee sosiologisesti, voimme havaita, että Dooris valitsi pitkään elämänsä varrella niitä asioita, jotka feministisen tutkimuksen mukaan määrittävät kulttuurissamme maskuliiniseksi: urheilu, kilpailu, järki, riippumattomuus. Chris Beasley (1999, 9) mukaan maskuliinisuus ja feminiinisyys, miehiin ja naisiin liitettävät ominaisuudet ovat rakentuneet länsimaaisessa ajattelussamme hierarkkiseksi vastakohtapareiksi, joista toista, mieheen ja maskuliinisuuteen liitettyä arvotetaan yleisesti positiivisemmin kuin toista, feminiinisyys ja naiseuteen liitettyä. Maskuliininen arvomaailma oli tästä näkökulmasta käsin Doorikselle kutsuvampi kuin esimerkiksi äidin kodin ja yksityisen piirin hoivatyön ja huolehtimisen sfääri. Silti tyttönä kilpailun sfääriin ei ollut täysivaltaista jäsenyyttä. Maskuliininen käyttäytyminen on siis periaatteessa mahdollinen

naisille ja miehille, mutta sitä arvotetaan eri tavoin silloin, kun se liitetään miehen tai naisen kategoriaan (Nikunen 2001, 160). Osallistuessaan suorittamiskulttuuriin Dooris maksoi kovan hinnan ja kärsi siitä, ettei arvostanut itseään ja omia lahjojaan: sosiaalista, eettistä ja esteettistä herkkyyttään.

Dooriksen tarina kosketti minua, sillä niin tutkijana kuin ihmisenä tunnistan tasapainoilun ulkoisten odotusten ja ideaalien sekä sisäisten motiivien välillä. Tarina kokonaisuudessaan kuvaa matkaa ulkoapäin ohjautumisesta sisäisen moraalihorisontin tarkentumiseen ja sen kuuntelemiseen. Sosiologisesti ilmaistuna toimijuuden tunto on vahvistunut ajan ja kokemuksen myötä. Vahvassa toimijuudessa keskeisellä sijalla ovat yksilön oma halu ja päätökset, ja heikkoa toimijuutta määrittävät velvollisuudet ja muut toimijat (Gordon 2005, 115; Veijola 2004, 109). Kuten Dooris, minäkin koen suurta iloa ja inspiraatiota mahdollisuudesta työni kehittämiseen ja akateemisen työn tekemiseen minulle mielekkäällä tavalla. Aion jatkaa harjoitteita elämänmakuisten, tärkeältä tuntuvien ja vaihtoehtoisten kirjoittamisen, metodien ja lukutapojen soveltamisen parissa. Ainakin voin luottaa siihen, että jos itse olen nuukahtamaisillani kirjoittamieni tekstien parissa, todennäköisesti niin ovat myös lukijat. Jos itse innostun kirjoittamistani tekstistä, luultavasti muutama muukin innostuu. Tämän esseen kirjoittamisesta inspiroiduin. Räsänen ja Trux (2012) keskustelevalle, että jo mahdollisuus ammatti-identiteetin kehittämiseen ilman lopullista ratkaisua saattaa lisätä ammattilaisten työmotivaatiota. Näin on myös omalla kohdallani.

Mielekkyyys ja työn moraali ovat itselleni viime kädessä jotakin kehollista. Tunnen, jos menen oikeaan suuntaan tai jos olen lähdössä harhapolulle tutkimuksen teossa. Minun ei tarvitse kysyä sitä ulkoa päin, vaan sisältäni. Vastaukset tulevat, jos maltan kuunnella ja luottaa kehoni viesteihin, enkä anna ulkokohtaisen akateemisen hälyn häiritä. Kysymys tutkijan subjektiudesta, siitä mitä, miten ja miksi haluan tehdä tätä työtä, on taas askeleen verran selkiytynyt tämän kurssin aikana. Ainakin paperilla. Elävässä elämässä liike jatkuu. Mutta kuten Dooriskin, olen oppinut käyttämään kompassia.

Lähteet

Ahmed, S. (2004) *The Cultural Politics of Emotion*. Edinburgh: Edinburgh University Press.

Beasley, Chris (1999) *What is feminism. An introduction to feminist theory*. London: Sage.

Gordon, T. (2005) Toimijuuden käsitteen dilemmoja. Teoksessa: A. Meurman-Solin & I. Pyysiäinen (toim.) *Ihmistieteet tänään*. Helsinki: Gaudeamus.

Kleinman, S. (1997) Essaying the personal: Making Sociological Stories Stick. *Qualitative Sociology* 20:4, 553-564.

Jokinen, E. (2005) *Aikuisten arki*. Helsinki: Gaudeamus.

Nikunen, M. (2001) Nainen ja henkirikos, "Mies ei halunnut mistään hinnasta luopua vaimostaan". Teoksessa: M. Nikunen, T. Gordon, S. Kivimäki & R. Pirinen (toim.) *Nainen/ naiseus/ naisellisuus*. Tampere: Tampere University Press.

Ronkainen, S. & Näre, S. (2008) Intiimin haavoittava valta. Teoksessa: *Paljastettu intiimi. Sukupuolistuneen vallan dynamiikkaa*. Tampere: Juvenes Print.

Räsänen, K. & Trux, M.-L. (2012) *Työkirja - ammattilaisen paluu*. Helsinki: Kansanvalistusseura.

Veijola, S. (2004) Pelaajan ruumis. Sekapeli modaalisena sopimuksena. Teoksessa: Jokinen, E., Kaskisaari, M., Husso, M. (toim.): *Ruumis töihin! Käsite ja käytäntö*. Tampere: Vastapaino. Sivut: 99–124.

III Hyvällä asialla?

Akateeminen työ tarvitsee vartiointia ollakseen erinomaista

Jukka Rintamäki

Alkusanat

Tässä esseessä kirjoitan akateemisen työn muotojen suhteesta akateemista työtä tukevaan instituution, eli yliopistoon. On moraalin kannalta tärkeää erottaa akateeminen työ käytäntönä sekä yliopisto sitä tukevana instituutiona, jotta näiden väliset ristiriidat voidaan havaita, ja jotta ne olisi mahdollista ratkoa. Tämän erottelun tärkeyttä havainnollistaakseni käsittelen Helsingin yliopiston entisen rehtoriin, filosofi Ilkka Niiniluodon listaamia humboldtilaisen yliopiston arvoja Alasdair MacIntyren moraalifilosofisen käsitteistön avulla. Tämän esseen suurimpina innoittajina ovat toimineet sekä Aalto-yliopiston muodostamisvaiheessa esiintuodut tavoitellut kehityssuunnat että yleistä modernia yliopistokehitystä kritisoivat akateemiset tekstit.

Johdanto

Tutkimusyliopistot ovat vahvasti omanlaisiaan organisaatioita. Pohjoismaiselle yliopistolle on tunnuksenomaista luoda ja löytää riippumatonta uutta tietoa asuttamastamme maailmasta,

ratkaista visaisia yhteiskunnallisia ongelmia, ja sivistää ja kasvattaa opiskelijoitaan. Näiden kautta yliopisto osallistuu yhteiskunnan kehittämiseen, joka on yliopiston kenties merkittävin rooli. Helsingin yliopiston entinen rehtori, filosofi Ilkka Niiniluoto (2003) on kuvaillut yliopistoa seuraavanlaisten humboldtilaisten arvojen kautta: kriittisyys, totuus, tieto, tieteidenvälisyys, autonomia, sivistys, ja eettisyys. Tällaiset yliopistoon liitettävät luonnehdinnat kertovat päämääristä, jotka eivät ole suoraan sidoksissa ainakaan pelkästään yliopistoon itseensä, vaan ennen kaikkea sitä ympäröivään yhteiskuntaan ja sen asukkaisiin. Tämä puolestaan avaa tien keskustelulle yliopistoissa tehtävän akateemisen työn arvoista, luonteesta, ja päämääristä, sekä akateemisen työn suhteesta itse yliopistoon.

Akateemisen työn voi sanoa olevan eräänlaisessa murroksessa; tilassa, jossa työn ja instituution arvot ja tavoitteet vaikuttavat hakevan paikkaansa (ks. esim. Ephemera-aikakirjan erikoisnumero 8:3 2008). Managerialismin rantautuminen akateemisen maailman satamaan on tuonut mukanaan kasvavia vaatimuksia muiden muassa tulostavasta, mittareista ja mitattavuudesta, standardeista, ja virtaviivaisuudesta. Tämän kaiken seassa mainittujen kaltaiset managerialismille keskeiset välineet tuntuvat usein muuntuvan itsetarkoituksiksi, ja akateemisen työn tarkoitus ja päämäärät jäävät epämääräisyydessään ja monimuotoisuudessaan taka-alalle – näin managerialisoitua yliopisto (on puhuttu jopa yritysyliopistosta) saattaa alkaa korruptoida siellä tehtävää työtä.

Tässä esseessä otan askeleen sivuun vallitsevasta managerialismi-keskustelusta ja keskityn käsittelemään akateemista työtä ja sen ristiriitaista suhdetta yliopistoon. Tätä problematiikkaa valaistakseni käytän Alasdair MacIntyren (2004) moraalifilosofista käsitteistöä, jota esittelen seuraavassa kappaleessa. Tämän jälkeen tulkitson Niiniluodon esittelemiä ehdotuksia humboldtilaisen yliopiston arvoiksi MacIntyren avulla, jonka jälkeen perustelen väitteeni akateemisen työn ja yliopiston välisen erottelun tarpeellisuudesta.

Käytännöistä ja instituutioista; hyvistä ja hyveistä

Akateemisen työn käytäntö ja yliopisto sitä tukevana instituutiona

Saadakseni paremman otteen akateemisen työn muodoista ja akateemisen työn tarpeellisesta, mutta ongelmallisesta suhteesta yliopistoon, käytän apuvälineenä moraalifilosofi Alasdair MacIntyren (2004) erottelua käytäntöjen ja tiettyä käytäntöä tukevan yliopiston välillä. Tähän erotteluun kuuluvat kiinteästi myös hyveiden sekä sisäisten ja ulkoisten hyvien asioiden käsitteet, joita käsittelen tässä kappaleessa käytäntöjen ja instituutioiden ohella. Akateemisen työn ollessa keskiössä on luontevaa aloittaa käytännöistä, joita MacIntyre kuvailee seuraavalla tavalla (221):

Käytännöillä tarkoitan määrätynlaisia
johdonmukaisia ja monimutkaisia sosiaalisesti
vakiintuneita yhteistoiminnan muotoja. Tällaiseen
toimintamuotoon sisäisessä suhteessa olevat hyvät

asiat toteutuvat silloin, kun pyritään saavuttamaan ne erinomaisuuden mittapuut, jotka ovat ominaisia tuolle toimintamuodolle ja myös osittain määrittävät sitä. Samalla sekä viedään järjestelmällisesti eteenpäin kykyjä erinomaisuuksiin että laajennetaan käsityksiä tuollaiseen toimintaan kuuluvista päämääristä ja hyvistä asioista.

Esitettyä määritelmää mukaillen esimerkiksi tutkimusrahoituksen hakeminen ei ole käytäntö, mutta akateeminen työ sen sijaan tähän käytännön käsitteeseen sopii. Akateemisen työn (puhutaan sitten tutkimustyöstä, opettamisesta, tai jostakin muusta akateemisen työn muodosta) perinteet ovat pitkät, ja ulottuvat satojen, elleivät tuhansien vuosien päähän. Nykyiselläänkin johdonmukaisuus ja monimutkaisuus yhteistoiminnassa näyttäytyvät mm. tavoissa työskennellä tutkimusryhmissä tai tiettyihin tutkimuskenttiin erikoistuneiden laitosten yhteydessä, ja ylipäänsä terminologioissa ja työskentelytavoissa, jotka osataan tulkita kaikkien käytäntöön osallistuvien keskuudessa.

Käytäntöjen kanssa samassa yhteydessä MacIntyre (2004, 229) luonnehtii myös käytäntöjä tukemaan muodostettavia instituutioita, joka akateemisen työn käytännön kohdalla tarkoittaa yliopistoa. MacIntyren hahmotelmia mukaillen yliopisto akateemisen työn instituutiona huolehtii käytännön ylläpitämiseksi vaadittavista ulkoisista hyvistä, kuten maineesta, kunniaista, rahasta, työtiloista, ja muista aineellisista hyödykkeistä. Kuten myös akateemisen työn ja yliopiston kohdalla,

käytäntöjen ja instituutioiden välillä vallitsee aina läheinen, kausaalinen suhde, jossa käytäntöjen ihanteet ja käytäntöihin kuuluva yhteistoiminnallinen yhteisistä asioista huolehtiminen ovat alttiina instituutioiden ruokkimalle omistushalulle ja niille luonteenomaiselle voitonhaluiselle kilpailullisuudelle. Koska instituutio ristiriidoista huolimatta muodostetaan tukemaan tiettyä käytäntöä, täytyy erinomaisen akateemisen työn käytännön toteutumiseksi näitä ristiriitoja kyetä jollakin tapaa ratkomaan.

Yllä mainittu ristiriita instituution ja sen tukeman käytännön välillä on ilmeinen managerialisoituvan yliopiston ja akateemisen työn suhteessa, jossa yliopistot kilpailevat keskenään muiden muassa opiskelijoista, henkilöstöstä, rahoituksesta, ja erilaisista listasijoituksista, ja samalla pyrkivät ohjaamaan akateemista työtä palvelemaan näiden vaatimusten mukaisia mittapuita käytännön itsensä ihanteiden sijaan – toisin sanoen näin toimiva yliopisto pyrkii korruptoimaan akateemista työtä. Akateemisen työn käytäntöön sopivat hyveet toimivat MacIntyreä (2004, 229) mukaillen vastalääkkeenä yliopiston korruptoimistaipumukselle, sillä ilman hyveitä, pelkkien sisäisesti hyvien asioiden avulla käytännöt eivät pysty vastustamaan instituutioiden korruptoivaa voimaa.

Akateemiselle työlle sisäisesti hyvät asiat, ulkoisesti hyvät asiat, ja akateemiseen työhön liittyvät hyveet

Yllä olen lyhyesti hahmotellut MacIntyren erottelua käytäntöjen ja instituutioiden välillä, sekä tähän erotteluun liittyviä sisäisiä

ristiriitoja. Tähän erotteluun liittyvät olennaisesti sisäisesti ja ulkoisesti hyvien asioiden käsitteet, sekä hyveet, jotka kaikki kolme ovat tekstissä jo ehtineetkin vilahtaa. Sisäisesti hyviä asioita (tai sisäisiä hyviä) MacIntyre kuvailee perusteiksi tavoitella erinomaisuutta sellaisissa asioissa, mitä kyseinen käytäntö vaatii (MacIntyre 2004, 222). Tällaisesta esimerkkinä akateemisen työn käytännössä on esimerkiksi oppiminen, jonka tavoittelu ja kehittäminen kuuluvat olennaisesti akateemiseen tutkimus- ja opetustyöhön. Sisäisesti hyvät asiat MacIntyre erottelee ns. ulkoisesti hyvistä asioista, jotka liittyvät käytäntöihin ulkoisten, sosiaalisten olosuhteiden kautta. Tällaisista ulkoisesti hyvistä asioista hän mainitsee esimerkkeinä maineen, statuksen, ja rahan, jotka sopivat mainiosti myös akateemiselle työlle ominaisiksi ulkoisiksi hyviksi. Ulkoisesti hyviä asioita voi saavuttaa myös muiden käytäntöjen puitteissa, eivätkä ne siten ole koskaan sidottu mihinkään tiettyyn käytäntöön, toisin kuin sisäiset hyvät.

Näiden kahden edellä mainitun hyvän erittelemisen toisistaan on ensiarvoisen tärkeää sekä tämän esseen kannalta että käytännössä, sillä ainoastaan käytännölle ominaisia sisäisiä hyviä tavoittelemalla voidaan edistää kyseistä käytäntöä. Tämä tarkoittaa sitä, että ainoastaan sisäisten hyvien kautta voidaan akateemisen työn käytäntöä edistää ja kehittää, ja siten saada uutta ja parempaa tietoa, tarkempia ja varmempia totuuksia, korkeampaa ja laajemmalle levinnyttä sivistystä, ja niin edelleen.

Hyvistä asioista merkittävästi käsitteenä eroavat hyveet MacIntyre (2004, 225) määrittelee karkeasti seuraavalla tavalla:

Hyveet ovat hankittuja inhimillisiä ominaisuuksia, joita hallitsemalla ja harjoittamalla on mahdollista saavuttaa käytännöille sisäisesti hyviä asioita ja joiden puuttuminen taas estää tehokkaasti saavuttamasta niitä.

Hyveet tällä tavoin määritellessään MacIntyre oikeastaan väittää, että hyveet ovat ensiarvoisen tärkeitä käytännöille sisäisten hyvien asioiden tavoittamiseen; ne ovat ominaisuuksia, joita tarvitaan hyvien asioiden, erityisesti sisäisesti hyvien asioiden aikaansaamiseksi. Näin siis akateemisen työn käytännölle sisäisesti hyvät asiat vaativat tutkija-opettajilta hyvin tietynlaisia hyveitä, jotta ne voitaisiin ylipäänsä tavoittaa, ja näitä hyveitä tarvitaan erityisesti silloin, kun kyseisiä hyviä asioita vaikuttaa olevan vaikea tavoittaa. Mikäli siis tavoitellaan oppimista akateemisen työn käytännölle sisäisesti hyvänä asiana, voi ajatella ahkeruuden olevan eräs hyve, joka tämän tavoittelussa auttaa. Huomionarvoista on, että kun hyvät asiat liittyvät käytäntöihin ja instituutioihin, ovat hyveet nimenomaan näihin käytäntöihin osallistuvien toimijoiden henkilökohtaisia ominaisuuksia – näin esimerkiksi minä tutkija-opettajana voin harjoittaa tiettyjä hyveitä akateemiselle työlle sisäisten hyvien tavoittelemiseen.

Hyveet kuitenkin myös korostavat käytäntöjen ja instituutioiden välisiä ristiriitoja, sillä MacIntyren (231) mukaan

hyveillä on hyvin erilainen suhde ulkoisesti hyviin asioihin kuin sisäisesti hyviin asioihin. Kun sisäisesti hyvien asioiden saavuttamiseen tarvitaan hyveitä, hyveiden harjoittaminen taas saattaa hankaloittaa ulkoisesti hyvien asioiden tavoittelua (voi esimerkiksi ajatella oikeudenmukaisuuden vaalimisen vaikeuttavan rikastumista). Ja kun käytäntöihin liittyy olennaisesti niille sisäisesti hyvien asioiden tavoittelu ulkoisesti hyvien asioiden ollessa instituutioiden tavoitteiden keskiössä, on hyveiden ristiriitainen rooli kiistaton. Käytäntöjen edistämisen kannalta hyveiden tarpeellisuus on kuitenkin ilmiselvää, jolloin tätä ristiriitaa tulisi jotenkin pystyä käsittelemään ja kenties ratkomaankin.

Akateemisen työn arvot yliopistoa ohjaamassa

Esseen alussa alleviivasin yliopiston päämäärien ulottuvan ensisijaisesti yliopistoa ympäröivään yhteiskuntaan ja asukkaisiin yliopiston itsensä sijaan. Yliopistossa tehtävän akateemisen tutkimus- ja opetustyön arvo yliopistolle itselleen on lähinnä nimellinen (ja samalla instituution omistushaluisen toiminnan ja voitonhaluisten tavoitteiden luonteen mukainen, kuten olen ylempää lyhyesti kuvannut) todellisten hyötyjen kulkeutuessa mm. uuden tiedon ja korkein valmiuksin varustetun työvoiman muodossa, sivistystä unohtamatta. Akateemista työtä tukeva yliopisto sinällään ainoastaan tukee näitä laajempia päämääriä. Kenties Ilkka Niiniluodolla (2003) on ollut vastaavanlaisia ajatuksia mielessään, kun hän on pohtinut humboldtilaista yliopistoa kuvaavia arvoja, jotka jo alussa mainitsin: kriittisyys, totuus, tieto, tieteidenvälisyys, auto-

nomia, sivistys, ja eettisyys. Nämä arvot Niiniluoto luetteli Helsingin yliopiston rehtorikautensa alkuvaiheessa, jolloin yliopiston funktio instituutiona lienee ollut hänelle erityisen tiukan pohdiskelun kohteena.

Niiniluotolaisista yliopiston arvoista

Niiniluodon arvolista auttaa tarjoamaan ja terävöittämään näkökulmaa akateemisen työn ja itse yliopiston väliselle erotte-
lulle, kun arvot sijoittaa yllä esitellyn MacIntyreläisen käsitteistön puitteisiin. MacIntyren käsitteistöstä voi muodostaa nelikentän, jossa käytännön ja instituution välinen jännite muodostaa yhden ulottuvuuden, ja kunkin intresseihin sopivat hyvät asiat ja hyveet muodostavat toisen ulottuvuuden. Kuvaan seuraavissa kappaleissa oman tulkintani Niiniluodon arvoista tällaisessa nelikentässä.

Selkeimpinä hyvinä asioina näyttäytyvät *totuus* ja *tieto*, joista totuus on voimakkaimmin akateemiselle työlle ominainen sisäinen hyvä, jota kyseisen käytännön harjoittaja tavoittelee. Tieto vuorostaan liittyy läheisesti totuuteen, ja on akateemiselle työlle tärkeä sisäinen hyvä. Sen voi kuitenkin nähdä myös yliopistolle merkittävänä hyvänä asiana, jonka tavoittelemisen on osa yliopiston omaa asemansa legitimointia. Myös *autonomia* on ensisijaisesti akateemisessa työssä tavoiteltava hyvä asia, joskin se on riippuvainen yliopistossa vallitsevasta hallintalogiikasta.

Tieteidenvälisyyden voi mieltää sekä akateemiselle työlle että yliopistolle ominaiseksi hyväksi asiaksi. Hyve sekään ei kuiten-

kaan ole. Yhtäältä akateemista työtä harjoittava tutkija tai opettaja voi tavoitella tiiviimpää yhteistyötä muiden tieteenalojen edustajien kanssa, ja käytäntö itsessään voi hyötyä ja kehittyä monipuolisen edustuksen myötä. Tieteidenvälisyys on kuitenkin nykyisiä mm. Aalto-yliopiston ja Taideyliopiston edustamia yhteenliittymiä tarkastellessa myös yliopistojen tavoitteleva hyvä asia, joka liittyy ainakin jossain määrin keskittämisen tuomiin (arveltuihin) kustannussäästöihin ja synergiaetuihin. Tieteidenvälisyys saattaa näyttäytyä jopa ensisijaisesti yliopistolle ominaisena hyvänä asiana.

Niiniluodon ensimmäisenä mainitsema *kriittisyys* näyttäytyy ensisijaisesti hyveenä, jota harjoittamalla tavoitellaan akateemiselle työlle ominaisia sisäisiä hyviä, kuten totuus ja tieto. Viime kädessä kriittisyyden esiintyminen hyveenä riippuu kuitenkin akateemiseen työhön osallistuvista tutkija-opettajista, vaikka instituutiokin voi tähän epäsuorasti vaikuttaa mm. juuri arvojen kautta. Samalla kriittisyyden voi kuitenkin nähdä myös akateemiselle työlle sisäisesti hyvänä asiana, jota käytäntöön osallistumalla tavoitellaan ja ylläpidetään – esimerkiksi tutkimus voi olla luonteeltaan hyvinkin kriittistä vaikkapa käsittelemäänsä tieteenalaa kohtaan.

Sivistys ja *eettisyys* ovat Niiniluodon listaamista arvoista hankalimpia nelikenttään sijoittamisen ja ylipäänsä määrittelemisen suhteen. Eettisyys sijoittuu selkeästi lähemmäs akateemisen työn käytäntöä, joskin sen voi nähdä sekä hyvänä asiana että hyveenä. Yhtäältä sen voi tulkita tarkoittavan samaa kuin yksilön hyveellisyys, jolloin se on hyvin lähellä hyvettä,

jota harjoittamalla hyviä asioita tavoitellaan. Toisaalta akateemista työtä voidaan tehdä eettisellä tavalla, kohdellen esimerkiksi luontoa ja/tai tutkimuskohteita oikein, ja akateeminen työ voi olla eettistä myös tutkimusryhmän sisällä (vaikkapa työn ja maineen jaossa). Sivistys on mahdollisesti vielä eettisyyttä haastavampi käsite, sillä sivistyksen voi ymmärtää usealla eri tavalla. Se voi toimia sekä suunnannäyttäjänä että tavoitteena (vrt. *Bildung*) akateemisen työn harjoittajalle, mutta esiintyy myös erinäisissä yliopiston konkreettisissa lopputuotteissa (kuten teksteissä ja valmistuneissa opiskelijoissa) levittämässä ymmärrystä ja tietotaitoa. Ilkka Niiniluoto (2003) määrittelee itse sivistyksen seuraavanlaisesti:

Inhimillisten kykyjen, tietojen, taitojen, asenteiden ja arvojen jatkuvaa uusintamista, kehittämistä ja jalostamista.

Tämä edelleen tukee näkemystä, että sivistyksen voi nähdä sekä hyveenä että hyvänä asiana, ja sen voi sijoittaa akateemiselle työlle ominaisiin hyveisiin tai hyviin asioihin, ja jossain määrin myös yliopistolle ominaisiin hyviin asioihin – sen sijaan yliopiston johtamiselle ominaisiin hyveisiin sitä on vaikea sijoittaa.

Akateemisen työn ja yliopiston erottelun merkityksestä

Yllä käydyn hahmottelun perusteella Niiniluodon listaamat yliopistolle sopivat arvot asettuvat MacIntyren käsitteistöstä muodostamaani nelikenttään Kuvion 1 kertomalla tavalla.

	Akateemiselle työlle ominaiset	Yliopiston intresseille ominaiset
Hyvät asiat	totuus tieto tieteidenvälisyys autonomia	
Hyveet	eettisyys sivistys kriittisyys	

Kuvio 1. Typologia hyveistä ja hyvistä asioista akateemisen työn ja yliopiston erottelussa.

Nelikenttää tarkastelemalla havaitsee Niiniluodon esittämien yliopiston arvojen painottuvan akateemiselle työlle ominaisiin hyveisiin ja etenkin hyviin asioihin. Tällaisessa havainnossa voi nähdä häivähdyksen ironiaa, sillä kuten ylempänä on mainittu, Niiniluoto oli arvot luetellessaan Helsingin yliopiston rehtori, eli yliopiston hallinnon korkein edustaja, ja näin edusti MacIntyreläisittäin katsottuna käytäntöä mahdollisesti korrup-toivaa instituutiota. Niiniluoto oli mahdollisesti valinnut

nimenomaan akateemisen työn käytäntöä tukevia arvoja, sillä samaisessa puheessa (2003) hän painotti, ettei Suomessa olla siirrytty ns. yritysyliopiston malliin, jossa hieman karrikoidusti yliopiston johto hallinnoi mahdollisimman tehokasta tutkinto-/julkaisutehdasta, näin luoden pohjaa omia arvovalintojaan silmälläpitäen. Tällaista taustaa vasten olisi ainakin tuolloin voinut odottaa Helsingin yliopistolla harjoitetun akateemisen työn käytännön olleen suhteellisen hyvässä turvassa instituutiolle tyypillisiltä käytäntöä korruptoivilta taipumuksilta, sillä hallinnon korkeimmalla edustajalla ainakin tuntui olleen akateemisen työn suojeleminen, ylläpitäminen ja edistäminen prioriteetteina.

Pintapuolisessa tarkastelussa näyttää myös siltä, että akateemiselle työlle sisäisesti hyvät asiat korostuvat Niiniluodon arvoluettelossa melko voimakkaasti, hyvien asioiden ylipäättään noustessa esiin, hyveiden vastavuoroisesti jäädessä pitkälti taustalle. Onkin syytä pitää mielessä, että Niiniluodon listaamat arvot eivät suinkaan kerro kaikkea moraalin suhteesta akateemiseen työhön, tai akateemisen työn käytännön ja sitä tukevan yliopiston välisistä ristiriidoista. Kyseinen nelikenttä auttaa kuitenkin hahmottamaan erilaisten akateemiseen työhön ja yliopistoihin liitettyjen arvojen merkitystä yliopistoissa tehtävän akateemisen työn kannalta; tällainen linssi auttaa hahmottamaan erityisesti, mikä on akateemisen työn kannalta moraalista akateemisen työn ja yliopiston välisessä suhteessa, ja kuinka akateemisen työn käytäntöä oikein ylläpidetään. Esimerkiksi MacIntyren ajatuksia mukaillen sen suhteen, että hyveet ovat erityisen tarpeellisia hyvien asioiden

saavuttamiselle, ylläpitämiselle, ja puolustamiselle, voisi olettaa nelikentän vasemman alanurkan tarvitsevan enemmän sisältöä kuin mitä Niiniluodon arvoluta siihen tarjoaa.

Tällainen MacIntyreä mukaileva tulkinta akateemisen työn ja yliopiston välisestä suhteesta auttaa hahmottamaan näiden kahden välillä vallitsevaa erottelua käytäntönä ja instituutiona – erityisen tärkeää on siis ymmärtää, että akateemiseen työhön osallistuvilla tutkija-opettajilla on usein erilaisia luonteenomaisia pyrkimyksiä kuin yliopistoilla niitä tukevin instituutioita, vaikka se saattaakin kuulostaa paradoksaaliselta.. Sekä akateemisen työn että lopulta yliopiston itsensä ja sitä ympäröivän yhteiskunnan kannalta on erityisen tärkeää hahmottaa hyvien asioiden ja hyveiden erot, niiden yhteydet akateemisen työn käytäntöön sekä yliopistoon instituutiona, ja sitä kautta niiden yhteen kietoutuva rooli akateemisen työn käytännön puolustamisessa ja kehittämisessä. Akateemiselle työlle sisäisesti hyvät asiat, kuten totuus, ovat niitä asioita, joita tavoittelemalla itse käytäntö kehittyy, ja joihin nojaamalla akateemisesta työstä myös ympäröivä maailma saa mahdollisimman paljon irti. Erityisesti akateemiselle työlle sisäisesti hyvien asioiden erottaminen ulkoisesti hyvistä asioista on tärkeää, sillä vain sisäisesti hyvät asiat ovat niitä, jotka tätä nimenomaista käytäntöä pitävät yllä ja kehittävät; ulkoiset hyvät (kuten maine ja mammona) vuorostaan potentiaalisesti altistavat akateemista työtä yliopistojohdon korruptoivalle vaikutukselle vielä entisestään.

Toisaalta akateemiseen työhön osallistuvien tutkija-opettajien harjoittamalla hyveillä on myös erittäin merkittävä rooli käytännön edistämisessä, sillä ainoastaan oikeanlaisten (akateemisen työn käytäntöön sopivien) hyveiden avulla voidaan akateemista työtä puolustaa tilanteissa, joissa yliopiston (johdon) taholta akateemiselle työlle sisäisesti hyviä asioita, kuten autonomia, pyritään murtamaan yliopistolle tärkeiden ulkoisten hyvien, kuten julkaisumäärän, edessä. Oikeanlaisten hyveiden ja hyvien asioiden tunnistaminen taas vaatii erottelua akateemisen työn käytännön ja sen toiminnan mahdollistavan, mutta samalla sitä herkästi korruptoivan yliopiston välillä, kuten olen edellä pyrkinyt tekemään. Hyveet lienee haasteellisin alue tässä tarkastelussa, enkä tässä esseessä edes yritä tarjota ratkaisua oikeiden hyveiden tunnistamiseen ja vaalimiseen.

Yhteenveto

Tässä esseessä olen lyhyesti esitellyt Alasdair MacIntyren (2004) käytäntöjä ja instituutioita koskevia ajatuksia mukailevan näkemyksen akateemisen työn ja yliopiston toisistaan erottelemisesta, ja (sisäisesti) hyvien asioiden ja hyveiden merkityksestä nimenomaan akateemiselle työlle käytäntönä. Olen havainnollistanut tätä jakoa filosofi Ilkka Niiniluodon ehdottamien humboldtilaista yliopistoa kuvaavien arvojen kautta, ja argumentoinut niiden avulla tarvetta painottaa akateemisen työn käytäntöä edistäviä arvoja myös tätä käytäntöä instituutiona tukevan yliopiston taholta. Mikäli yliopistoa johdetaan kuten pörssiyritystä, peittävät tehokkuus- ja

kilpailulogiikan määrittämät tavoitteet (ulkoiset hyvät) akateemiselle työlle ominaiset sisäiset hyvät alleen, näin lopulta näivettäen akateemista työtä, yliopistoa, ja lopulta myös ympäröivää yhteiskuntaa. Jotta akateeminen työ voisi olla erinomaista, ja jotta yhteiskunta voisi siitä hyötyä, täytyy yliopiston keskittyä tukemaan akateemiselle työlle sisäisesti hyviä asioita.

Lähteet

Ephemera (2008) 8:3, 232-352.

MacIntyre, A. (2004) *Hyveiden jäljillä: Moraaliteoreettinen tutkimus*. Helsinki: Gaudeamus.

Niiniluoto, I. (2003) Puhe Helsingin yliopiston lukuvuoden 2003/2004 avajaisissa.

<http://savotta.helsinki.fi/halvi/tiedotus/lehti.nsf/e1e392ad852e72f5c225680000404fa8/1cb56c26779c6e03c2256d9d003f8175?OpenDocument>, 22.4.2013.

Työhyvinvointitutkijan tulevaisuuden unelmia

Raija Muinonen

Moraalinen horisonttini kehittyi jo varhain lapsuudessa, jolloin isäni oli oikeudenmukaisuuden puolestapuhuja ja yhteiskunnallinen vaikuttaja asuinkuntamme kunnanvaltuustossa, koululautakunnassa sekä toimiessaan yksityisyrittäjänä. Meillä kotona keskusteltiin yhteiskunnallisista asioista paljon ja otettiin myös kantaa asioihin. Myös siihen, mitä pidämme moraalisesti arvokkaana ja huomionarvoisena elämässä. Nyt tutkijana näen tehtäväkseni etsiä ja luoda uutta tietoa, ajatella asioita kriittisesti, kehittyä ammattilaisena sekä luoda omalta osaltani uutta yhteiskuntaa, jossa kaikilla on hyvä elää.

Aalto-yliopistolla on merkittävä vaikutus ympäröivään yhteiskuntaan yleissivistävän tiedon jakajana, uuden tieteellisen tiedon luojana ja uusille sukupolville välittäjänä. Onko moraalisesti oikein asettaa yliopistoille tavoitteeksi tuottaa mahdollisimman nopeasti uusia insinöörejä, lisensiaatteja ja tohtoreita, puhumattakaan tavoitteesta tuottaa mahdollisimman paljon tieteellisiä artikkeleita taloudellista tehokkuusmallia soveltaen? Nämä kysymykset askarruttavat minua. Minua myöskin huolestuttaa se kehityssuunta, johon länsimainen yhteiskuntamme on hyvää vauhtia menossa. Onko siis

yliopistokin joutunut alistumaan lyhytnäköisen tehokkuus- ja tulosajattelun alle?

Tämän hetken polttavimpia yhteiskunnallisia keskustelun-aiheita on juuri tulevaisuuden tutkimus ja valtiovallan tieteelliseltä tutkimusryhmältä tilaama tulevaisuusselonteko. Vaikka itse tutkimuksen sisältöön ei ole vielä paljonkaan päästy tutustumaan, on koko tutkimus aiheuttanut hyvin paljon keskustelua ja kritiikkiä. Varsinkin lehdistön edustajat osaavat olla joskus jopa hyvin julmia kritiikissään.

Tulevien sukupolvien moraali ja *työn edellytykset* luodaan meidän, tällä hetkellä työssä vaikuttavien ihmisten aikana. Meidän sukupolvellamme on mahdollisuus vaikuttaa enemmän kuin osaamme kuvitellakaan, ja siksi tulevaisuuteen vaikuttaminen onkin niin kiehtova asia. Nykyinen tutkija-sukupolvi luo puitteet sille, minkälaisena näyttäytyy akateeminen maailma seuraavan sukupolven ja sitä seuraavien aikana. Minua askarruttaa erityisesti se, miten nykytutkijoiden moraali vaikuttaa akateemisen työn sisältöön ja sen tuloksiin nyt ja tulevaisuudessa. Usein tulee ajatelleeksi, että yhteiskunnan epäkohdat ovat niin suuria, ettei niihin voida vaikuttaa, mutta haastan jokaisen lukijan tässä asiassa.

Tarkastelen tässä esseessä korkeakouluyhteisön ja tulevan tutkijasukupolven *muuttuvia moraalikäsitteitä*. Pohdin myös sitä, miten yliopisto muokkaa tutkijan moraalikäsitteitä ja miten ympäröivä yhteiskunta ottaa vastaan, asettaa oletuksia ja vaatimuksia tutkijan moraalille. Pohjimmiltani olen sitä mieltä,

että moraalikäsitykset muuttuvat tieteen edistyessä ja ihmisten tietoisuuden kasvaessa.

Teen tutkimusta työhyvinvoinnista. Tiedän, että moni Aallon tutkija ja teollisuuden asiantuntija kokee työnsä merkityksellisyiden kyseenalaiseksi. Nyt onkin tarpeen esittää unelmia paremmasta työelämästä, varsinkin yliopistoissa.

Oma taustani tutkijana Aalto-yliopistossa

Työhyvinvointitutkimus on lähellä sydäntäni. Olen toiminut Aalto-yliopiston perustamisesta lähtien Tuotantotalouden laitoksella jatko-opiskelijana ja tutkijana. Teen tutkimusta työpsykologian ja johtamisen alalla. Tutkimukseni sijoittuu osittain myös filosofian puolelle. Informaatioverkostojen opinnot ovat tuoneet lisätietoa prosessien mallinnuksesta ja myös sosiaalisten verkostojen tärkeydestä. Tärkeimpiä kiinnostuksen kohteitani ovat työhyvinvointi ja hyvinvointia edistävät menetelmät. Työhyvinvointiprojektien yhteydessä tehtävät tutkimukset sekä henkilöstön hyvinvointia edistävät kartoitukset antavat välineitä hyvinvoinnin mittaamiseen ja siten auttavat monia ihmisiä jaksamaan työelämässä pitempään.

Olen työskennellyt kauan Nokian palveluksessa, jossa työympäristö on kansainvälinen, alati muuttuva ja vaativa. Olen toiminut laatupäällikkönä ja kehityspäällikkönä sekä monissa luottamustehtävissä, kuten viime kauden Espoossa työsuojeluvaltuutettuna. Näissä tehtävissä olen työskennellyt monista eri

kulttuuritaustoista ja eri maista lähtöisin olevien ihmisten kanssa. Olen oppinut ja sopeutunut arvostamaan erilaisia ihmisiä ja erilaisia kulttuureita sekä olemaan avoinna muutokselle. Teollisuuden nykyinen murros, osana globalisaatiota, vaikuttaa merkittävästi yksilöiden elämään sekä yrityksissä että Aalto-yliopistossa. Koska työ muuttuu entistä enemmän ajasta ja paikasta riippumattomaksi ja henkilökohtaista johtamiskykyä vaativaksi, ihmisten on muutettava ajattelutapojaan.

Työhyvinvoinnista ei voida puhua ottamatta huomioon niitä arvoja, joita työssäkäyvät henkilöt ovat omaksuneet elämänsä aikana. Se, että kokee työnsä *merkitykselliseksi ja arvostetuksi* auttaa voimaan työssä hyvin. Tutkijana pyrin löytämään vastauksia siihen, miten työhyvinvointia on mahdollista parantaa tässä kiihkeässä työelämän murroksessa. Osallistun tutkimustyössäni hankkeeseen, jossa tutkitaan hyvinvointia, tehdään yhteistyötä eri yritysten kanssa sekä annetaan malleja työpaikkojen työhyvinvoinnin kehittämiseen. Tässä hankkeessa haetaan myös eväitä työvoiman kestävään kehitykseen.

Arvot ja moraali Aalto-yliopistossa

Aalto-yliopiston julkilausutut *arvot* ovat seuraavat: vapaus, vastuu, rohkeus, intohimo ja eettisyys. Yliopiston johdon näkemyksen mukaan moraali pohjautuu niihin eettisiin periaatteisiin, joita oma yhteisö pitää hyväksyttävänä ja sitoutuu noudattamaan toiminnassaan. Aalto-yliopiston *eettiset periaatteet* ovat heidän mukaansa: *rehellisyys, tasa-arvoisuus, puolueettomuus ja toisten kunnioittaminen*. Eettisyys tulee

tutkimustyössä ilmi vastuullisuutena ja rohkeutena tuoda kriittisesti esiin yhteiskunnan moraalisia epäkohtia ja kehityksen kipupisteitä. Tutkijan etuoikeus on olla tutkimuksessa eri mieltä kuin aikaisemmat tutkijat ja kuunnella omaa moraaliaan ja sisintään.

Aalto-yliopisto muodostettiin kolmen eri alan yliopiston yhteenliittymäksi. Miten tämä yliopiston muutos vaikuttaa henkilöstön hyvinvointiin ja sitä kautta myös opiskelijoihin? Mikäli opettajat joutuvat toimimaan liian suuren tulospaineen alaisena, heidän opetuksensa ei voi olla innostunutta ja sosiaalisesti opiskelijoista välittävää. Opettajien väsymys ja turhautuminen näkyy helposti myös opiskelijoille. Opiskelijat hämmentyvät ja pettyvät, jos opetus ei olekaan opettajille se ensisijainen asia vaan tärkeämpänä pidetään muita asioita, kuten artikkeleiden tuottamista kansainvälisiin julkaisuihin.

Jotta arvot eivät jäisi vain kauniiksi korulauseiksi johdon esittämiin strategioihin, niiden tulisi näkyä myös hallinnossa ja opetuksessa. Minusta tulisi hyväksyä yliopiston laitosten erilainen ja omaleimainen toiminta silloin, kun se perustuu arvoihin. Tulisi myös kunnioittaa henkilöstön omaa suorituskykyä. Työkuorma ei saisi muodostua liian suureksi pelkästään taloudellisen tehokkuuden nimissä.

Tässä yhteydessä korostuu organisaation johtaminen ja esimiestoiminta. Esimiehen tulee kaikessa työssä ottaa huomioon yksikön ominaispiirteet ja tukea jokaista työntekijää assistentista tutkija-opettajaan, jotta hän saavuttaa parhaan

tuloksensa. Myös yliopiston puitteissa henkilökunnan työkuorma tulee arvioida kohtuulliseksi ja kestäväälle pohjalle, jotta ennaltaehkäistään työn kuormituksen haitallisia vaikutuksia. Ihmisläheisellä toiminnalla saavutetaan parempi yliopisto, jossa hyvä esimies on sekä vaativa että ihmisistä huolehtiva.

Nykyinen tutkijapolvi voi vaikuttaa - olemme mallina tuleville sukupolville

Akateemisen työn arvostus on liike-elämässä, yliopistoissa ja yleensäkin yhteiskunnassa huomattavan korkea. Arvot, joita akateeminen maailma pitää käsitykseni mukaan tärkeinä ovat: aikaisemman tieteen ja historian tuntemus, ammatillinen sivistys, osallistuminen julkiseen keskusteluun, syvällinen tietämys oman asiantuntemusalueensa asioista, henkilökohtainen jatkuva oppiminen ja kehittyminen, keskinäinen arvostus, avoin vuorovaikutus ja rehellisyys. Nämä arvot ovat sinänsä tärkeitä ja kunnioitettavia, mutta niiden lisäksi olisi otettava huomioon sukupuolten tasa-arvo.

Akateemisen maailman tulisi tukea naisten ja miesten tasa-arvoista mahdollisuutta luoda uraa yliopistoissa. Akateemisen maailman arvot ovat vinoja, jos sukupuolten välinen tasa-arvoisuus ei toteudu. Käytännön haasteen tuo perheen yhdistäminen uran kanssa, erityisesti nykyisen hitaan talouskasvun ja jopa taantuman aikana. Jotkut vanhakantaiset käsitykset hidastavat naisten ja miesten välistä tasa-arvon toteutumista työelämässä, kuten esimerkiksi ajatus naisten pääasiallisesta vastuusta kodin ja lasten hoidossa. Vaikka

Suomi on ollut edelläkävijämaa tasa-arvon edistämisessä aikaisemmin, niin edelleen on parannettavaa palkkauksessa ja urissa sekä teollisuuden ylempien toimihenkilöiden että akateemisen tutkijan ja professorin ammateissa. Hyvä asia on, että akateemisessa maailmassa naisten osuus sekä jatko-opiskelijoiden määrästä että akateemista työtä tekevistä on kasvanut. Asenteissa on kuitenkin vielä paljon korjattavaa ennen kuin oikeudenmukaisuus toteutuu palkkauksessa ja akateemisten tehtävien täyttämisessä. Kaikki tämä lähtee siitä, miten lapsiamme kasvatetaan pienestä pitäen ja minkälaiset moraalikäsitteet he omaksuvat.

Koska akateemisen maailman arvot yleisesti ovat hyvin yleviä, keskinäistä arvostusta painottavia sekä avointa vuorovaikutusta ja rehellisyyttä korostavia, luulisi näiden arvojen omalta osaltaan tukevan myös tasa-arvoista urakehitystä. Oman moraalikäsitteykseni mukaan naiset ovat yhtä eteviä ja päteviä akateemisiin virkoihin kuin miehetkin. Akateemiset virat tulisi täyttää osaamisperusteisesti, ei katsomalla sitä kumpaa sukupuolta yksilö edustaa. Useiden tutkimusten mukaan naisten eteneminen akateemisella uralla voi kuitenkin kohdata esteitä, jotka johtuvat rakenteellisista ja sosio-kulttuurisista syistä sekä uran ja perheen yhdistämisen vaikeuksista (Forster, 2001).

Olen havainnut yksityisellä sektorilla samoja vanhakantaisia asenteita ja rakenteellisia esteitä kuin yliopistomaailmassa. Rakenteellisilla esteillä tarkoitan tässä esimerkiksi sitä, että työnkuva ja -profiili rakennetaan tarkoitushakuisesti miehiä

suosivaksi. Esimerkiksi akateeminen työ, johon kuuluu paljon matkustamista, tulkitaan usein vaativammaksi ja on siten paremmin palkattua kuin paikallisesti tehtävä työ. Useimmiten pienten lasten äideistä matkustaminen tuntuu hankalalta ja raskaalta järjestää. Heille voi olla vaikeaa ottaa vastaan matkustamista vaativa työ, vaikka se olisikin mielenkiintoista muussa suhteessa. Näin ollen pienten lasten vanhemmat ovat arvovalintojen edessä.

Katson, että kuitenkin juuri meidän sukupolvemme on avainasemassa ja voi oleellisesti vaikuttaa ja muuttaa asioita parempaan suuntaan. Stereotyyppinen ajattelu ja vanhat käytännöt hidastavat naisten edistymistä akateemisella uralla. Näihin epäkohtiin vaikuttaminen ja konkreettisen avun tarjoaminen, kuten mentorointi ja erilaiset tukipalvelut, edistävät tasa-arvoisemman urapolun mahdollisuuksia kaikille tutkijoille tiedemaailmassa.

Positiivinen suhtautuminen työn ja perheen vuorovaikutukseen voi kääntää sen haasteesta voimavaraksi. Armi Hartikainen kirjoittaa artikkelissaan "Työn ja perheen myönteinen vuorovaikutus, Työelämän tutkimuspäivien konferenssijulkaisuja 1/2010" (s.398): "Työn ja perheen vuorovaikutus on useimmiten käsitetty kielteiseksi, vääjäämättä konfliktiin johtavaksi suhteeksi. Työn ja perheen ristiriidan korostaminen peittää alleen ne äänet, jotka puhuvat työn ja perheen positiivisen vuorovaikutuksen mahdollisuudesta." Myös muiden tutkijoiden teksteissä työn ja yksityiselämän yhteensovittaminen näyttäytyy ongelmallisena hankalien työaikojen

sekä työelämän kasvavien vaatimusten vuoksi (esim. Scherer & Steiber 2007). Voidaan kuitenkin ajatella, että perhe rikastuttaa yksilön elämää ja antaa positiivisia voimavaroja. Näin on, jos ihmisille annetaan mahdollisuus sovittaa työ ja perhe yhteen.

Nykyinen tutkijasukupolvi voi luoda uusia perinteitä. Jokainen uusi isä ja äiti voi jakaa vanhempainvapaataan tasapuolisemmin. Hän voi suhtautua vanhemmuuteen myönteisesti ja tukea perheellisiä kollegojaan. Ymmärtäväinen suhtautuminen ja joustavat käytännöt auttavat myös työyhteisöä voimaan paremmin.

Ajattelun murros 2010 – alkusoittoa uudelle aikakaudelle

Alistair MacIntyre (2004) liittää moraalin käsitteenä käytännölliseen toimintaan. Oma tulevaisuuden visioni neoliberaalin ajattelun mukaan hahmottaa, että seuraavien sukupolvien tutkijan työ palvelee entistä voimakkaammin kestävän kehityksen mukaista, oikeaa moraalista käsitystä

Globaalin kommunikaation johdosta uudet ajatukset ja tiedot siirtyvät huikean nopeasti ihmiseltä toiselle. Globalisaatio muuttaa tutkimustyötä. Tutkijoille on välttämätöntä kunnioittaa toisiaan ja tehdä yhteistyötä verkostoissa. He tekevät keskenään sopimuksen siitä, ketkä tutkivat mitäkin. Sitten yliopistomaailmassa vallitsee uudenlainen keskinäinen kunnioitus ja vapaus. Tutkimustyön taso tulee olemaan aivan eri luokkaa, myös moraalisesta näkökulmasta arvioituna kuin

se on nyt. Tutkimustulokset saadaan myös nopeammin käyttöön.

Omaa työtä koskeva ajattelu on jo muuttumassa siihen suuntaan, että ulkoisesta johtamisesta siirrytään sisäiseen johtamiseen: meidän kaikkien on opittava johtamaan entistä enemmän omaa työtämme. Työn ulkoisesta ajan hallinnasta siirrytään aikaansaamisen hallintaan. Tämä kaikki edellyttää entistä parempaa ajattelua ja oman mielen hallintaa.

Tutkimuksen kulmakivenä tulee olemaan kestävän kehityksen saavuttaminen maapallollamme, joka kohtaa suuria luonnonmullistuksia. Koska kommunikaatio ja tiedon jakaminen tulee olemaan entistä nopeampaa, niin myös epäkohtiin puuttuminen tulee nopeammaksi. Vielä on vaikeata ennustaa kuitenkin mahdollistaako nopea kommunikaatio todella ihmisen henkisen ja moraalisen kehittymisen yhtä nopeasti.

Tutkimus noudattaa luontoa kunnioittavia periaatteita

Haastattelin ”uutta tutkijasukupolvea” eli tytärtäni, joka opiskelee Aalto-yliopistossa ensimmäistä vuottaan, ja poikaani, joka opiskelee terveydenhoitoalalla. Kysyin heidän käsityksiään tulevaisuudesta ja moraalien kehityksestä. Tässä heidän keskeisiä mielteitään:

Nuoriso kantaa huolta luonnon tuhoutumisesta. He kokevat moraalisesti vääräksi sen, että siihen ei kiinnitetä parempaa huomiota. Tulevaisuudessa käytämme yksityisliikenteessä

vähäpäästöisiä autoja, jotka ovat kaikille yhteisiä ja tilattavissa nopeasti omalle kotiovelle. Polttoaineeksi keksitään jo olo-suhteiden pakosta jotain muuta kuin bensaa. Nuoret pitävät tärkeänä tavoitetta, että tieteessä käytetään resursseja luontoa säästävän polttoaineen kehittämiseen. Esimerkiksi lentäminen on todennäköisesti hyvinkin paljon kalliimpaa tulevaisuudessa öljyn kallistuessa. Öljyä tulisi säästää, koska sitä on vähän, se ei uusiudu ja sille voi löytyä tulevaisuudessa eettisesti merkittävämpiä käyttötarkoituksia kuten esimerkiksi lääketieteellisiä. Maailman sademetsien hupeneminen on myös vaikeasti ratkaistavissa oleva ongelma. Sademetsät sijaitsevat kehitysmaissa, joissa ei ole resursseja luonnonsuojeluun muiden kriittisempien ongelmien vuoksi. Tämän vuoksi kehitysmaiden tulisi saada apua luonnonsuojeluun ja tukea sellaisten elinkeinojen harjoittamiseen, joissa ei turmella sademetsiä. Tulevaisuudessa on välttämätöntä laatia kestävä kehityksen mukaisia säädöksiä jo ennen kuin uusia tieteellisiä keksintöjä lanseerataan markkinoille.

Lopuksi – vastuullinen tutkimus

Työelämän murros on ollut valtava ja tärkeä asia talouskasvun kannalta. Kokonaisuudessaan työpaikat eivät katoa, vaan vanhojen työtehtävien tilalle syntyy uusia ja uudenlaisia työpaikkoja. Vaikka vanhojen, turhaksi tulleiden työtehtävien säilyttäminen tukisi yhteiskunnan heikoimpia, ei se ole kestävä ratkaisu. Parempi keino on tukea työikäisen väestön uudelleen-kouluttautumista.

Unelmani on, että tulevaisuuden tutkija voi tehdä oikeasti sellaista tutkimusta, joka motivoi sisäisten arvojen kautta. Jokainen tutkija voi kantaa kortensa kokoon vaikka pienestikin yhteiskunnan hyväksi. Yliopistotutkimus tuottaa arvokasta tietoa, koska akateemisesti tuotetusta tiedosta karttuu tieteellinen tietämys ja osasta tutkimustietoa välittyy suoraan suuremmallekin yleisölle tärkeätä käytännön tietoa. Tästä ovat esimerkkinä uudet lääketieteelliset menetelmät, lääkkeet tai tekniset laitteet. Kukapa tietää, mikä keksintö loppujen lopuksi osoittautuu uudeksi läpimurroksi omalla alallaan, vaikka se alussa kohtaisikin epäilyä ja väheksyntää, kuten Einsteinin suhteellisuusteoria aikoinaan.

Tulevaisuudessa tieteellinen tutkimus on mitä ilmeisimmin kansainvälistä ja samalla vaikuttamista kestävästä kehityksen puolesta. Nykyinen ja tuleva tutkijasukupolvi voi oikeasti vaikuttaa asioihin *ottamalla kantaa, puuttumalla rohkeasti havaitsemiinsa epäkohtiin ja siten, että ei ilman muuta hyväksy kaikkea sitä, mitä nykyinen työelämä tuo eteen. Siis kuuntelemalla omaatuntoaan.*

Lähteet

Anttila, T., Hartikainen, A., Oinas, T. & Nätti, J., (2010) *Työelämän laatu ja laadun arviointi: Työelämän tutkimuspäivien konferenssijulkaisuja 1/2010.*
https://jyx.jyu.fi/dspace/handle/123456789/25626_07.03.3013

Forster, N. (2001) A case study of women academics' views on equal opportunities, career prospects and work-family conflicts in a UK university. *Career Development International* 6, 28–38.

MacIntyre, A. (2004) *Hyveiden jäljillä. Moraaliteoreettinen tutkimus.* (suom. Niko Noponen). Helsinki: Gaudeamus.

Scherer, S. & Steiber, N., (2009) Work and family in conflict? The impact of work demands on family life. Teoksessa: D. Gallie (toim.) *Employment regimes and the quality of work*. Oxford: OUP, 137-178. <http://hdl.voced.edu.au/10707/11557>
23.05.2013

Suorittamisesta kohti moraalisesti motivoitua työtä

Anu Penttilä

Pitkä matka omaan työhön

Kuuden akateemisenä työläisenä vietetyn vuoden jälkeen tunsin oloni epämääräisesti pettyneeksi. Alun perin tulin töihin korkeakouluun, koska uskoin löytäväni sieltä jotain itsessään kiinnostavaa tekemistä tutkimuksen parista. Aluksi työtehtävät silloisen Helsingin kauppakorkeakoulun CEMAT-yksikössä olivatkin haluamallani tavalla kiinnostavia. Sain paitsi maksettua laskuni myös oppia tutkimuskohdemaista Aasiassa. Aiemmissä työpaikoissa lannistanut motivaatiokato oli tiessään.

Totuin parempaan tilanteeseen kuitenkin parissa vuodessa, ja työni alkoi vaivata minua. Tunne oli epämääräinen, enkä oikein tiennyt, mistä oli kyse. Aluksi vieritin syyn heikkojen etenemismahdollisuuksien ja yksityistä sektoria matalamman palkan niskoille. Etsiskelin muita töitä, joihin viitsisin vaihtaa. Sellaista ei kuitenkaan löytynyt. Korkeampi palkka, suurempi vastuu tai pitempi työsuhte eivät olleet sitä jotain kaipaamaani.

Selättääkseni taas kuvioihin hiipineen turhautuneisuuteni yritin löytää olemassa olevaan työhön uutta inspiroivuutta. Kehitys-

keskustelujen puitteissa saatoinkin tehdä aloitteita siitä, mihin suuntaan haluaisin kehittää työtäni. Uudenlaisen työtehtävän saaminen saattaa kuitenkin kestää parikin vuotta, joten hapuilu kohti inspiraatiota on ollut hidasta ja mutkaista yrityksen ja erehdyksen aaltoilua. Arvelin esimerkiksi, että tulevaisuudentutkimus voisi olla kiehtovaa, ja mainitsin tämän pomolleni. Myöhemmin pääsinkin mukaan projektiin, jossa yritetään katsoa tulevaisuuteen yritysten kannalta. Rutiinipuurtamista siitäkin tuli.

Vuosien myötä olen kehittynyt taitavammaksi hoitamaan osoitetut askareeni tehokkaasti. Mitään palavaa innostusta työtäni kohtaan se ei ole kuitenkaan kehittänyt. Työtehtäväni ovat alkaneet vaatia aiempaa enemmän aivotyötä vaikkapa johtopäätösten tekemisessä. Aivotyö on haastavuudessaan miellyttävää, mutta sekään ei vastaa mitään järkeä -tyyppisiin kysymyksiini. Olen alkanut kyseenalaistaa monia työni piirteitä mielessäni. Kaipaankin tutkimusotetta, joka tuntuisi minusta omalta ja oikealta. Kaipaankin jotain järkeä omaan työhöni, jotain syytä tehdä tätä työtä. Kaipaankin sitä, että pursuan ideoita, tunnen intohimoa työhöni, vaikutan asioihin, tunnen julkaisuni omikseni (vrt. Gallos 1996). Kadehdin oikeiden tieteen-tekijöiden paloa työhönsä.

En ole ennen tätä esseetä tuonut näitä ajatuksiani esiin julkisesti. Ei niille ole ollut sanojakaan. Jäsenystä ja termejä pohdinnalleni on keväällä 2013 antanut Ammattitaidon kehittäminen yliopistotyössä -kurssi. Pohdin tässä esseessä omien kokemusteni kautta, millainen siirtymä tapahtuu, kun

akateeminen työläinen ymmärtää, että omasta työstä puuttuu moraalinen motiivi ja alkaa kokea tarvetta pyrkiä pois työn pelkästä suorittamisesta kohti moraalisesti motivoitua työtä. Käytän pohdintani välineenä käytännöllisen toiminnan analysointiin sopivia käsitteitä, ja niistä erityisesti käytännöllisen toiminnan moraalin käsitettä.

Käytännöllisen toiminnan moraali

Alistair MacIntyre (2004) liittää moraalin käsitteen käytännölliseen toimintaan. Moraali ei siis liity tunteisiin tai mielipiteisiin, vaan erilaisiin käytännöllisen toiminnan muotoihin. Käytännöllisen toiminnan muodot tai käytännöt MacIntyre määrittelee johdonmukaisiksi, sosiaalisesti vakiintuneiksi inhimillisen yhteistoiminnan muodoiksi. Esimerkiksi talon rakentaminen, kokkaaminen tai akateemisen työn tapauksessa vaikkapa klassisen kansantaloustieteen tutkimus ja opetus voivat olla käytännöllisen toiminnan muotoja. MacIntyren mukaan kussakin käytännöllisen toiminnan muodossa on olemassa sen omat sisäiset hyvät, jotka eivät toteudu minkään muun toiminnan kautta. Kullakin käytännöllisen toiminnan muodolla on juuri sille ominaiset erinomaisuuden mittapuut, joita tavoittelemalla kyseisen käytännöllisen toiminnan muodon sisäinen hyvä saadaan toteutumaan. Nämä sisäiset hyvät voivat olla työnteon moraalisia motiiveja, joiden takia tekijä haluaa tehdä työtään.

MacIntyren (2004) ajattelumaailmassa käytännöllisen toiminnan muotojen tason päälle rakentuu elämän kertomuk-

sellinen järjestys. Kertomusten jatkuvuus tekee toiminnan muodostavista yksittäisistä teoista käsitettäviä ja mielekkäitä. Kertomus antaa teoille juonen. Näiden kahden tason päälle rakentuu se moraalinen perinne, johon jokainen ihminen syntyy. Käytännöllisen toiminnan muotojen sisäisiä hyviä etsitään aina yhteisön jäsenenä, ja syntyminen tiettyyn perinteeseen ja yhteisöön asettaa yksilölle hänen moraalisen lähtökohtansa, jonka moraalista perinnettä hän väistämättä ylläpitää.

MacIntyren ajatuksia voi peilata Gallosin (1996) tarinaan siitä, miten hänestä tuli tutkija. Gallos kirjoittaa oman akateemisen polun etsimisestään. Hänen täytyi ensin hyväksyä tutkijan ihmisyyys ja siihen kuuluva kirjoittamisen vaikeus, itsetunnon heilahtelut, turhautuminen ja jumitukset työssä. Tutkimuksen tekeminen onkin jotain muuta kuin valmiita julkaisuja: kovaa työtä, joka vaatii aikaa ja häiritsee perhe-elämää. Sitten hän etsi tutkimusidentiteettiään. Gallosin mukaan kyse ei olekaan siitä, että julkaisee paljon artikkeleita niissä arvostetuimmissa lehdissä, vaan siitä että löytää sellaisen metodologian ja näin ollen myös totuuskäsityksen, joka tuntuu itsestä oikealta. Gallos itse pääsi jo opiskeluaikana tutustumaan moniin keskenään erilaisiin tutkimusfilosofioihin – kauppatieteiden parissa taju keskenään erilaisista tutkimusfilosofioista vaikuttaa harvinaiselta. Gallos valitsi sellaisen lähestymistavan ja tutkimusparadigman, josta hän itse nautti, jota kohtaan hän tunsu intohimoa. Kolmas vaihe Gallosin matkalla oli kehittää oma tutkimusäänensä: miksi hän kirjoitti ja mikä oli kirjoittamisen tarkoitus? Mitä hän halusi saada aikaan? Hän etsi tapaa ottaa

asioihin kantaa siten, että voisi sitoutua omaan tutkimus-agendaansa.

Gallosin (1996) tarinan takaa voi lukea työn tekemisen moraalisen motiivin. Hän kirjoittaa parhaiten, kun kirjoittaa sydäimestään, asioista, joista välittää syvästi. Hän yhdistää intohimon ja älyn tutkimuksissaan. Hän kirjoittaa antaakseen ihmisille ajattelemisen aihetta ja vaikuttaakseen itselleen tärkeisiin asioihin. Tulkitsen tämän vaikuttamisen Gallosin moraaliseksi motiiviksi valita epätavanomainen tapa olla akateeminen ja viisveisata huippujulkaisuista. Tämän motiivin ja toiminnan tavoitteen kautta Gallos tavoittaa MacIntyren tarkoittamat toiminnan sisäiset hyvät oman alansa tutkimuksessa ja opetuksessa.

Oman työni moraaliset motiivit

Omassa työssäni tärkeä, jopa tärkein, keskittymispiste on ollut, millä keinoin saan hoidettua kulloisetkin työtehtäväni. Minun on pitänyt selvittää esimerkiksi, miten löydän Kiinan ulkomaankauppaa ja maahan virtaavia ulkomaisia investointeja koskevia tilastoja ja tuotan niistä esimiesteni ja sitä kautta oletettavasti yritysjohtajien hyväksymää tekstiä ja kuvioita, tietoa. Olen haastatellut kymmeniä eri yritysten edustajia. Olen lukenut omien haastattelujeni ja työkavereideni tekemien haastattelujen litterointeja, luokitellut niitä eri tavoin ja muuten pohtinut niitä eri näkökulmista – aina esimieheni ilmoittaman tarpeen mukaan. Työtehtävien tekemisen tapa on selvinnyt työn tekemisen myötä. Tämän tyyppiset tehtävät ovat pitkään

hakeneet tavoitteensa mielessäni sen kautta, että olen voinut oppia yhä lisää paitsi tutkimuksen tekemisestä, myös tutkimuksen kohdemaista ja liiketoiminnan tekemisestä niissä. Mielestäni tällaisessa ajattelussa taustalla oleva syy tai motiivi tehdä työtä on ollut sen mahdollinen lisäarvo omalle urakehitykselleni.

Olen viime vuosina miettinyt myös työhön liittyvien tekstieni lukijakuntaa. Kun olen alkanut miettiä puolivalmiin tekstin äärellä lukijaa ja sitä kautta oppinut kirjoittamaan oletetun lukijan näkökulmasta parempaa, tarkoituksenmukaisempaa tai sujuvampaa tekstiä, toiminnan tavoitteeksi on tullut oletettu hyöty oletetulle lukijakunnalle. Moraalista motiiviaan tämä näkökulma saattaisi hakea siitä, että uuden tiedon tuottaminen on arvokas asia sinällään, ilman mitään välinearvoakin. Omassa tulkinnassani nimenomaan välinearvo hallitsee kuitenkin myös tätä ajatusketjua, ja lukijan hyöty eli se lisäarvo, mitä hän voi työnantajanaan toimivan yrityksen omistajille tuottaa, on myös oman toimintani moraalinen motiivi.

MacIntyren tutkimuksen valossa akateemisesta työstä tai tarkemmin sanottuna tietyn alan tutkimustyöstä kuten kansainvälisten liiketoiminnan tutkimuksesta tai organisaatio-tutkimuksesta on pohdittavissa esiin sisäisiä hyviä. Sisäisiä hyviä eivät ole ulkoiset hyvät, joita ovat esim. raha, status ja valta. Tutkimustyössä sisäisiä hyviä eivät ole julkaisujen saaminen arvostetuimpiin lehtiin, apurahat tai maine huippu-tutkijana. Nämä liittyvät tutkimustyön ulkoisiin hyviin, etenkin statukseen ja vaikutusvaltaankin. Työn tekeminen omaksi tai

lukijan hyödyksi ja siten yritysten voittoja kasvattamaan ei vaikuta olevan kovin lähellä MacIntyren tarkoittamia sisäisiä hyviä, vaan pikemminkin kysymys on ulkoisten hyvien etsimisestä. Moraalisesta näkökulmasta oman työni motiivi on siis työstä koituvat ulkoiset hyvät.

Oman työni moraalinen oikeutus

Työn moraalinen oikeutus liittyy yhteisöön, jossa työtä tehdään. Oman työni moraalinen oikeutus tarkoittaa siis lähityöyhteisöni riittävää hyväksyntää työlleni, jotta voin tehdä sellaista työtä. Yksikkömme tutkimustyön tavoite on ollut selvä työhaastattelusta lähtien. Haastattelija kysyi minulta, sopiiko se, että teemme täällä objektiivista tutkimusta yhdessä. Totta kai se sopi, sillä halusin saada työn. Päivittäisessä työssä yhdessä tekeminen tarkoittaa sitä, että esimiehet määräävät, mitä teen, miten teen sen ja kenen kanssa. Tutkimuksen objektiivisuus tarkoittaa tulkintani mukaan sitä, että yksikön kaikissa projekteissa sovelletaan esimiesteni hyviksi kokemia teorianäkökulmia ja positivistista tutkimusotetta.

Yhteisö on myös voimakkaan hierarkkinen. Kestää kauan rakentaa uskottavuutta, jotta tulee kuulluksi. Vaihtuvuus on suurta ja työhön opastetaan lyhyesti. Uusia työntekijöitä ei noteerata päätöksenteossa. Sekä pitkäaikaisten että monien uusimpien työkavereiden työtä koskevat arvostukset näyttävät noudattavan koulun virallista linjaa. He vaikuttavat pitävän ainakin kansainvälisen liiketoiminnan tutkimuksen alalla

oikeana ja uskottavimpana tutkimuksena positivistisessa hengessä tehtyä objektiivista tutkimusta.

Yksikkömme raportit on tarkoitettu erityisesti yritysten hyödynnettäviksi. Työn perimmäisin tavoite on ääneen lausutustikin tiedon tuottaminen yrityksille. Eräänlaisena sivutuotteena samaa tietoa tarjoillaan käytettäväksi muillekin toimijoille esimerkiksi opetus- ja yhteiskunnallisen vaikuttamisen tehtäviin. Näitä muita esimieheni tuntuvat pitävän kuitenkin yrityksiä vähempiarvoisina. Huomaan itse uhraavani varsin vähän pohdintaa tuottamieni tekstien arvolle esimerkiksi opetuksen kannalta, ja olen mieluummin huolissani siitä, miten kiireiset yritysjohtajat voisivat saada luettua tekstini ripeästi ja tehokkaasti.

Tulkintani mukaan yrityksille suunnatun tiedon tuottamisen tarkoitus ja oikeutus on parantaa yritysten toimintamahdollisuuksia kohdemaissamme eli pohjimmiltaan lisätä tuottaamme tietoa hyödyntävien yritysten osakkeenomistajien saamia voittoja. Yleisesti yritystoiminnasta koituvia hyötyjä voi toki olla muitakin: on työpaikkoja, tuotteita ja palveluita, valinnanvaraa kuluttamisessa, verotuloja. Yritysten ensisijainen tehtävä on kuitenkin tuottaa voittoa omistajilleen, joten se on moraalisesta näkökulmasta myös liiketoimintaan liittyvien tukitoimien kuten tutkimustyön perimmäinen oikeutus.

Omassa työssäni moraalinen motiivi on siis hakea MacIntyren termein työhön liittyviä ulkoisia hyviä, kuten tekstieni lukijoille koituvia hyötyjä. Työyhteisöni ottaa tämän motiivin mielestäni

itsestään selvyytenä. Ulkoisten hyvien etsiminen näyttääkin olevan työni ongelmaton oikeutus oman lähiyhteisöni käytännöllisen toiminnan kannalta. Työni on siis moraalisesti oikeutettua, minulta puuttuu vain motiivi tehdä sitä.

Miksi suorittaminen ei riitä?

Intohimo ja työhön uppoutuminen eivät löydy osakkeenomistajan taskusta. Edes oman urani urkeneminen tai julkaisuni lukijan kokema hyöty ei kannattele kauas katsovissa pohdinnoissani. Toisaalta Gallosin tarinan intohimo, työskentely sen puolesta, mihin uskoo sen sijaan että noudattaisi muiden ohjeita, kirjoittaminen antaakseen muille ajattelemisen aihetta, ovat lähempänä akateemisen työn sisäisiä hyviä. Gallosin tarina innostaa ja herättää toivoa siitä, että minäkin voisin kokea jotain samanlaista.

Nyt väitän siis, että en pidä yritysten voittojen maksimointia moraalisesti hyväksyttävänä motiivina tehdä työtä. Kysyn: miksi teen tällaista työtä, mikä on tekemäni työn moraalinen motiivi? Tähän ei löydy tyydyttävää vastausta nykyisten työtehtävieni parista. Ainakaan organisaatiotutkimukseen liittyviä sisäisiä hyviä ei ole näköpiirissä. Vaikka yhteisön hyväksyntä eli oikeutus työn tekemisen tavoille löytyy, työstäni puuttuu nähdäkseni moraalinen motiivi. Minun on siis etsittävä moraalista motiivia työtehtävieni ulkopuolelta. Muiden määräämien tehtävien tunnollinen suorittaminen ei enää riitä.

Kuvittelen moraalisen motiivin löytyvän, jos muutan työtehtäviäni. Tohtoriopintojen aloittaminen ja yritysvastuullisuuden tutkiminen aukaisevat ainakin toiveissani polun, jossa voin tehdä tilaa sellaisille työtehtäville, joiden moraalisen motiivin voin itsekin hyväksyä. Työn oikeuttamiseen tarvitaan kuitenkin enemmän kuin oma mielipide. Käytännöllisen toiminnan muotoja harjoitetaan yhteisöissä. Jos aion muuttaa työtäni, myös työyhteisön pitää jollain tavalla hyväksyä minun tavoitteeni ja työn moraalisen motiivin, muuten en voi niitä toteuttaa käytännöllisessä toiminnassa.

Työni oikeutuksen muuttaminen vaatii neuvotteluja ympäristöni kanssa. Arvelen olevan helpompaa osittain vaihtaa neuvottelukumppania ja siten yhteisöä kuin saada aikaan muutos työyhteisöni vallitsevissa käytänteissä. Siksi etsinkin ihmisiä, joiden kanssa moraalista teemoista neuvottelu onnistuu ylipäättään. Etsin pyrkimyksiäni vahvistavia tutkijoita, joiden kanssa voin muodostaa jonkinlaisen yhteyden. Ehkä uudenlaisen taustayhteisön pönkittämänä pystyn neuvottelemaan työni tavoitteista ja oikeutuksesta myös nykyisen lähiyhteisöni kanssa, josta puolestaan riippuu palkanmaksuni.

Minussa herättää toivoa, että huolimatta käskyttävästä tyylistä yksikössämme minunkin toiveitani omasta työstäni on kuunneltu, vaikka hitaastikin. Sekin luo toivoa, että pomoni ja työkaverini ainakin puhuvat yksikön määrittelemien työtehtävien ja "oman projektin" eli väitöskirjatyön yhteensovittamisesta myönteiseen sävyyn. Monet työkaverinikin ovat ilmeisen menestyksekkäästi tehneet vastaavanlaisia järjestelyjä.

Taas uusi alku: kohti siirtymää

Matkani kohti moraalisesti motivoitua työtä on alkanut jo vuosia sitten, kun päätin tulla korkeakouluun etsimään itsessään kiinnostavaa työtä. Vähitellen olen oppinut katsomaan yhä tarkemmin itseäni ja olemaan ainakin ajoittain hämääntymättä ympäristön menestymisen vaatimuksista. En ole huolissani siitä, milloin palaan ”oikeisiin töihin”, vaan pohdin, miten voisin vääntäytyä ja luikerrella tai jopa neuvotella itseni positioon, jossa työni olisi mielekästä, intohimoa herättävää, moraalisesti motivoitua. Unelmoin tilanteesta, jossa teoillani on merkitys ja juoni. Aitoa paluuta suorittamiseen ei ole. Luovin akateemisen maailman ristiaallokossa kohti mielekkyyttä ja moraalialueita, kohti kokonaista työminää.

Lähteet

Gallos, J. V. (1996) *On Becoming a Scholar: One Woman's Journey*. Teoksessa: P. Frost & S. Taylor (toim.) *Rhythms of Academic Life*. Newbury Park, CA: Sage.

MacIntyre, A. (2004) *Hyveiden jäljillä. Moraaliteoreettinen tutkimus*. Helsinki: Gaudeamus. Suom. Niko Noponen, alkuteos *After Virtue: A study in Moral Theory*.1. Laitos 1981 ja toinen, korjattu laitos 1985.

Kirjan valokuvat: Keijo Räsänen

Tässä esseekokoelmassa Aalto-yliopiston tutkijat käsittelevät omaa työtään, huoliaan ja toiveitaan. Pääteemoja ovat kirjoittaminen, naistutkijoiden kokemukset ja työn moraali. Näistä kerrotaan mm. päiväkirjan, elämänkerran ja sadun muodossa. Kirja jatkaa sarjaa, jonka edelliset osat on julkaistu nimillä ”Tutkija kirjoittaa” (2009), ”Joko tunnet tämän tutkijan” (2010), ”Tutkijat kertovat” (2011) ja ”Tutkijat keskustelevat” (2012). Kirjasarjan esseet antavat kohtalotovereille vertailukohtia, tukea ja rohkaisua. Korkeakoulupolitiikan tai -hallinnon parissa työskenteleville ne antavat kosketuksen nuorten tutkijoiden arkeen ja kokemusmaailmaan. Esseet myös dokumentoivat kulttuurihistoriaa yhdessä yliopistossa aikana, jolloin akateemisen työn luonnetta yritetään muuttaa rajusti. Kuka tahansa akateemisesta elämästä kiinnostunut voi nauttia näiden esseiden lukemisesta.

ISBN 978-952-60-5285-4
 ISBN 978-952-60-5284-7 (pdf)
 ISSN-L 1799-4799
 ISSN 1799-4799
 ISSN 1799-4802 (pdf)

Aalto-yliopisto
 Kauppakorkeakoulu
 Johtamisen ja kansainvälisen liiketoiminnan laitos
www.aalto.fi

**KAUPPA +
 TALOUS**

**TAIDE +
 MUOTOILU +
 ARKKITEHTUURI**

**TIEDE +
 TEKNOLOGIA**

CROSSOVER

**DOCTORAL
 DISSERTATIONS**